
OOM BIJNA
EN DE
BAANVEGER

Inhoud

Over dit boek 2
Over het verhaal 3
1. De Aanmaak-o-maat 4
2. Acht is schaatsen 13
3. Een deken van sneeuw 23
4. Een fontein in de werkplaats 32
5. Zink, een touw en een grijs plekje 41
6. Tweeënzeventig twijgjes 49
7. Vijftigduizend twijgjes 57
8. Paardenhaar 66
9. De muur 75
10. Zestig keer 84
11. De sproeibalk 93
12. De mooiste nacht 102
13. Wasbord 111
14. Prikslee 120
15. De IJsdag 128
16. Nummer vierenzestig 136
17. Dooi 145
Copyright & License 154

Over dit boek

In het kort

- **Taal:** Nederlands (moedertaal)
- **Leeftijd:** vanaf 10 jaar
- **Omvang:** 17 hoofdstukken · ±37.000 woorden

Editie

Dit is de **eerste druk** — versie 1.0, verschenen augustus 2026.

Versie	Datum	Notities
1.0	augustus 2026	Eerste druk

Over het verhaal

De serie

Aan het eind van de Molenstraat, in het dorpje Knotwilg, woont uitvinder Egbert Sleutel in een oude smederij vol half-afgebouwde machines. Niemand noemt hem meneer Sleutel — het hele dorp zegt Oom Bijna, want dat roept hij na elke mislukte proef, stralend en met roet op zijn bril: "Bijna!" Zijn machines werken bijna altijd, en altijd bijna. Gelukkig zijn er vier kinderen uit de straat die meebouwen, nameten en op tijd "NEE!" roepen. Elk deel: één machine, één dorpsprobleem, een glorieuze mislukking — en een warme afloop.

Dit boek

Met nieuwjaar valt de vorst in, en de dorpsvijver van Knotwilg trekt dicht. Meneer Knol haalt de doos van de oude IJsclub van zolder: twee vlaggen, een koperen bel en een bord met vier regels. Er is één probleem. Geen kind onder de twaalf heeft ooit op dat ijs gestaan — en dan valt er twintig centimeter sneeuw. Onder sneeuw groeit ijs niet, en met tweehonderd bezems doet het dorp er elf dagen over.

Dus belooft Oom Bijna de Baanveeg-o-maat. Fluitje van een cent.

Er komen berkentwijgen aan te pas, en paardenhaar, en een ton van honderd liter, en één klein pennetje met vijf gaatjes waar niemand naar kijkt. Wat kan er nou misgaan aan één stand te veel?

1. De Aanmaak-o-maat

Proevenboek deel twee. Proef 57. De Aanmaak-o-maat. Uitkomst: de kachel brandt. De kachel brandt heel erg.

'Zes graden,' zei Jet de Groot.

Ze keek nog een keer, want ze wilde het precies hebben. De thermometer naast de schuifdeur hing scheef, zoals alles in de werkplaats scheef hing, maar hij deed het. Zes graden. Bínnen.

'Zes is bijna zeven,' zei Ties.

'Zes is bijna vijf,' zei Nout.

Ties dacht daarover na en trok zijn muts verder over zijn oren.

Het was twee januari. Sinds nieuwjaarsnacht vroor het, echt vroor het, niet zo'n slap vriesje dat om elf uur weer weg is. In december had het alleen maar geregend. Nu lag er op elk dak van de Molenstraat een handdik pak sneeuw, stond er rijp op de heg van buurvrouw Pot en zaten er ijsbloemen op de ruiten van de smederij.

Jet vond ijsbloemen mooi. Ze vond ze binnen alleen minder mooi dan buiten.

'Hij komt eraan,' zei Saar, die op de werkbank zat met haar laarzen tegen een la. 'Ik hoor hem lachen.'

Oom Bijna kwam binnen met zijn armen vol, zijn bruine stofjas dichtgeknoopt tot boven, zijn gedeukte hoed op en een potlood achter zijn oor. Achter hem sjokte Bout, met één oor omhoog en één oor hangend, en achter Bout waaide een wolk koude lucht naar binnen die de zes graden meteen tot vijf maakte.

'Kinderen!' riep hij. 'Kinderen, kinderen, kinderen. Doe je jas maar vast uit.'

Jet keek naar de thermometer. Ze hield haar jas aan.

'Wat is dit voor kou,' zei Oom Bijna gelukkig. Hij legde zijn vracht op de werkbank, precies naast Saar. 'De mooiste kou in veertig jaar. En weet je

wat het probleem is met kou? Kou is niet het probleem. Het probleem is de ochtend.'

'De ochtend,' zei Nout.

'De ochtend! Je wordt wakker, het is donker, het is vier graden in je huis. En wat moet je dan doen?'

'De kachel aanmaken,' zei Jet.

'De kachel aanmaken.' Oom Bijna zei het alsof ze net iets vreselijks had verteld. 'Uit je bed. Met koude handen kranten frommelen. En dan een uur wachten tot het warm is, en dán pas begint je dag.' Hij tikte met zijn knokkel op iets houtigs dat onder een oude jute zak stond. 'Tenzij.'

'Tenzij wat?' zei Saar.

'Tenzij,' zei Oom Bijna, en hij trok de zak eraf.

Er stond een kast naast de kachel, ongeveer zo hoog als Saar. Hout, netjes geschaafd, met koperen hoeken. Bovenin hing aan een kettinkje een gietijzeren gewicht ter grootte van een pot jam. Daaronder zat een raderwerk met tandwielen, een schijf met nokjes erop, en een houten bak vol aanmaakhoutjes, gekloofd, allemaal even lang. Onderaan zat een leren blaasbalgje, niet groter dan een boterham, met het tuitje recht op het luikje van de kachel gericht.

'De Aanmaak-o-maat,' zei Oom Bijna.

'Alle moeren en bouten,' zei Ties eerbiedig.

'Dat is mijn tekst.'

'Sorry.'

Jet liep er langzaam omheen. Het was mooi gemaakt, dat zag ze meteen. Bij één bepaalde stand van de nokkenschijf zou de nok het randje van de bak raken, de bak zou kantelen, de houtjes zouden in de kachel vallen, en dan — ze volgde het hefboompje met haar vinger — dan drukte diezelfde nok het blaasbalgje in. Lucht op de vlam.

'Hij loopt op een gewichtenklok,' zei ze.

‘Hij loopt op een gewichtenklok,’ zei Oom Bijna trots. ‘De klok van mijn vader. Die hing zestig jaar in de gang en gaf altijd tien minuten te weinig, en nu doet hij eindelijk iets nuttigs. Je zet hem ‘s avonds. Om zes uur kantelt de bak, blaast het balgje, en om zeven uur is het hier eenentwintig graden. Je hoeft er niets voor te doen.’

‘Behalve het vuurtje de avond ervoor klaarleggen,’ zei Nout.

‘Behalve dat.’

‘En het gewicht optrekken.’

‘Behalve dat.’

‘En de houtjes in de bak doen.’

‘Nout,’ zei Oom Bijna, ‘jij bent een verschrikkelijk precies mens.’

Nout haalde zijn schouders op. Achter in de werkplaats stond nog iets, groot en laag, onder een dekzeil, en Ties liep er meteen naartoe zoals Ties overal meteen naartoe liep.

‘En dít?’

‘Dat is nog niks,’ zei Oom Bijna. ‘Dat is een idee met stof erop. Sinds november. Daar kijken we nog wel een keer naar.’

Jet onthield het. In november had Oom Bijna bij de dichtgevroren dorpsvijver gestaan en gevraagd hoe hard een bezem over ijs ging, en zulke vragen bleven bij hem hangen als klitten aan een broek.

‘Zetten we hem aan?’ vroeg Ties.

‘Nu?’ zei Saar. ‘Hij gaat toch pas om zes uur ‘s ochtends?’

‘Daarom is er een proefstand,’ zei Oom Bijna, en hij schoof onderaan de kast een koperen pennetje opzij. ‘Anders moet ik elke keer een hele nacht wachten, en dat kan ik niet. Op de proefstand loopt de klok snel. Heel snel. Kijk maar.’

Er ging een zoemend geluid door de kast. De schijf draaide, de nok kwam langs, de bak kantelde en tien houtjes vielen precies door het luikje in de kachel. Het balgje ging in. Woesj, deed het.

Het vuur pakte in vier seconden.

‘Hoera!’ schreeuwde Saar.

‘Hij doet het,’ zei Jet. Ze zei het zachter dan Saar, maar ze meende het harder. Er ging iets warms door haar heen dat niets met de kachel te maken had. Hij dééd het gewoon. In één keer.

Ze pakte het Proevenboek van de werkbank, schreef *Proef 57* en keek op de klok aan de muur. Twee minuten over tien. Dat schreef ze erachter, want dingen die wél werkten moesten net zo goed opgeschreven worden.

Ze trokken hun jassen uit. De kachel bulderde. De ijsbloemen kregen natte randen. Oom Bijna zette koffie op de plaat en vier bekers melk erbij, en het was in tien minuten zo gezellig dat niemand ergens op lette.

Toen zoemde de kast weer.

De bak kantelde. Tien houtjes in de kachel. Woesj, deed het balgje.

Jet keek op. Dertien minuten over tien.

‘Elf minuten,’ zei ze.

‘Wat?’

‘Elf minuten. Hij deed het om twee over tien en nu weer.’

‘Ah,’ zei Oom Bijna vrolijk. ‘Ja. Op de proefstand loopt de klok honderddertig keer zo snel.’

Het bleef even stil.

‘Dus,’ zei Nout, ‘op de proefstand is het hier elke elf minuten zes uur ‘s ochtends.’

‘Precies.’

‘Dat zijn een hoop ochtenden.’

Oom Bijna keek naar Nout. Toen naar de kast. Toen naar de kachel, die inmiddels een geluid maakte als een gestaag doorrijdende trein.

‘Alle moeren en bouten,’ zei hij.

Het pennetje van de proefstand wilde niet terug. Warm koper zet uit, en uitgezet koper zit vast — dat legde Oom Bijna heel rustig en heel duidelijk uit terwijl hij eraan trok met de punt van zijn potlood.

'Tang,' zei hij, en hij greep in de rechterzak van zijn stofjas, de zak waar de tang in zat.

Er kwam een blikopener uit. Daarna een handvol houtschroeven. Daarna een gedroogd plakje kerstkrans met een amandel erin.

'Bout,' zei Nout, 'haal de tang.'

Bout stond op, verdween naar achteren, en kwam terug met een theedoek die buiten had gehangen en zo stijf bevroren was dat hij rechtop bleef staan toen Bout hem neerlegde.

'Dank je,' zei Nout ernstig. 'Precies wat we nodig hadden.'

Bout kwispelde.

Twaalf graden, zei de thermometer. Toen zestien. Bij twintig graden gingen de mutsen af, bij vierentwintig de truien, en bij achtentwintig liepen de ijsbloemen als natte gordijnen naar beneden en werden de ruiten zwart en helder. Ties trok de grote schuifdeur open om koude lucht binnen te laten.

Dat was, achteraf gezien, het moment waarop het testpubliek arriveerde.

De vijf kippen van Oom Bijna waren de hele winter chagrijnig geweest. Nu stond er ineens een deur open waar warmte uit kwam, en wat kippen ook zijn, dom zijn ze niet. Ze kwamen naar binnen zoals bezoek dat vindt dat het te lang niet gevraagd is: kop omhoog, geen haast, recht naar de kachel.

Kip Eén, Kip Twee, Kip Vier en Kip Vijf gingen in een rij voor het luikje zitten.

Kip Drie sprong op de werkbank.

'Eraf,' zei Jet.

Kip Drie keek haar aan met die scheve kam en die blik van hier-woon-ik, schuifelde een stukje opzij, ging zitten en legde een ei. Naast het Proevenboek. Precies naast het Proevenboek.

‘Het testpubliek is tevreden,’ zei Oom Bijna.

‘Waarom halen jullie het hout niet gewoon weg?’ vroeg Saar.

Iedereen keek naar haar.

Saar keek terug, en deze keer wachtte ze op het antwoord in plaats van alweer aan de volgende vraag te beginnen. Het antwoord duurde ongeveer twee seconden.

‘Alle moeren en bouten,’ zei Oom Bijna zacht. ‘Saar Mulder.’

Nout tilde de mand met aanmaakhout op en zette hem buiten in de sneeuw. Ties schepte de houtjes uit de kantelbak. Elf minuten later zoemde de kast, kantelde de bak, viel er niets in de kachel, en blies het balgje heel serieus lucht in een luikje waar niets meer aan te blazen viel.

Klonk. Woesj.

‘Hij doet het nog steeds,’ zei Ties bewonderend.

‘Hij doet het volmaakt,’ zei Jet. ‘Dat is nou juist het rare. Hij doet precies wat hij moet doen. Alleen honderddertig keer te vaak.’

‘Bijna,’ zei Oom Bijna, en hij straalde zo dat zijn bril besloeg.

Vierendertig graden, zei de thermometer.

En toen, buiten, ging er iets.

Het begon met een geluid als een zucht, hoog boven hun hoofd. Daarna een schuivend geluid, langzaam eerst, toen niet langzaam meer. Ze renden naar buiten en kwamen precies op tijd om het te zien: de sneeuw op het dak van de smederij, van de nok tot de goot, kwam in één plak naar beneden.

WHOMF, deed het op het erf.

Het lag er als een omgevallen taart. Bout blafte er drie keer tegen en ging toen ergens anders staan.

‘Nou ja,’ zei Ties.

‘Het dak was warm,’ zei Nout. Hij wees. Onder de dakrand liep het al: uit de goot kwam geen druppel maar een straaltje, en het straaltje werd een stroompje, en het stroompje zocht wat water altijd zoekt.

De laagte.

Het erf van Oom Bijna liep af naar het pad van buurvrouw Pot. Het pad van buurvrouw Pot liep af naar de stoep. En de stoep liep af naar de Molenstraat, waar het min zes was en waar de klinkers sinds nieuwjaarsnacht niet één graad boven nul waren geweest.

Het water spreidde zich uit over de straat als iemand die een laken over een bed gooit. Aan de rand werd het meteen wit. In het midden bleef het even glanzen, en toen glansde het anders.

Buurvrouw Pot kwam haar deur uit met een bezem in haar hand.

Ze keek naar het water. Ze keek naar het pak sneeuw op het erf. Ze keek naar de open schuifdeur van de smederij, waar een golf warme lucht uitkwam en vier kippen in de deuropening stonden te kijken.

'Ik zeg niks,' zei buurvrouw Pot.

'Nee,' zei Oom Bijna.

'Ik zeg alleen dat ik veertig jaar naast een smederij woon en dat ik in die veertig jaar nog nooit op mijn eigen pad heb hoeven schaatsen. En dat er straks mensen over die straat lopen die de tachtig gepasseerd zijn. Verder zeg ik niks.'

Oom Bijna deed zijn hoed af.

'U hebt gelijk,' zei hij. 'Het is mijn water.'

En toen ging het zoals het altijd ging, en Jet vond het elke keer weer prettig om te zien. Ze gingen met z'n allen de straat door: nummer zeven, waar de drempel het laagst van de straat is, en nummer negen. Oom Bijna vertelde het zelf, en hij vertelde het hele verhaal, ook het deel over de proefstand en de honderddertig.

'Dat hoort erbij,' zei hij tegen Saar, die vroeg waarom ze niet gewoon eerst gingen strooien. 'Uitvinden is ook sorry leren zeggen. En dan strooien.'

Het zand kwam uit de kist achter in de werkplaats: het gietzand van Egberts vader, fijn en donker en zestig jaar oud. Ze droegen het naar buiten in emmers, en in de platgedrukte emaille emmer van melkboer Van Duin, die naast de put stond en het nog uitstekend deed.

Ze strooiden tot het donker was, en in januari is dat om half vijf. Ties gooide breeduit als een boer die zaait. Nout deed de randen, waar het glad blijft. Jet verdeelde de straat in vakken van tien meter, en Saar liep de meters af, twee keer zo snel als een gewoon mens en toch precies goed.

Buurvrouw Pot kwam met koek en zei niets meer over de straat. Ze zei alleen dat niemand op sokken haar gang op hoefde te komen.

Voor Jet naar huis ging, zette Oom Bijna het koperen pennetje terug — het was afgekoeld en schoof zonder één probleem op zijn plaats — en trok hij het gewicht op.

‘Zes uur,’ zei hij. ‘Elke ochtend. Vanaf morgen.’

‘Weet u dat zeker?’ vroeg Jet.

‘Nee,’ zei Oom Bijna opgewekt.

Thuis, achter de toonbank van de winkel, schreef Jet *Proef 57* netjes uit, met de uitkomst erachter en het ei erbij, want het ei hoorde erbij. Buiten hoorde ze de straat kraken zoals bevriezende straten kraken.

De volgende ochtend was de Molenstraat één spiegel. Het zand lag er nog, keurig, onder een nieuwe laag ijs van een halve centimeter die er ‘s nachts overheen was gelopen.

Ties Prins kwam om acht uur de hoek om voor een pak melk, op zijn gewone schoenen, met het boodschappenbriefje van zijn moeder in zijn hand.

Hij zette één stap op de klinkers.

Veertig meter verderop kwam hij tot stilstand, keurig rechtop, precies voor de deur van de winkel, met het briefje nog steeds in zijn hand.

‘Jet,’ zei hij door het glas heen. ‘Jet. Doe open. Ik durf me niet te bewegen.’

2. Acht is schaatsen

Geen proef. Wel drie centimeter ijs aan de kant, en dat is niks. Vier, twee meter verder. Dat is ook niks.

Veertig meter, op gewone schoenen, zonder één stap te zetten.

Ties Prins vond dat je zoiets best een prestatie mocht noemen. Hij vond ook dat het niet meetelde als vallen, want hij was blijven staan. Rechtop. Met het boodschappenbriefje nog in zijn hand.

Jet had de winkeldeur opengedaan en hem naar binnen laten glijden zoals je een kar naar binnen laat rollen. Daarna hadden ze samen door het raam gekeken. De straat glansde van de ene stoep tot de andere: het zand van gisteren lag er nog, keurig in Jets vakken van tien meter, en er overheen lag een nieuwe laag ijs van een halve centimeter.

'Dat is het smeltwater van gisteren,' zei Jet. 'Dat is 's nachts nog een keer over het zand gelopen.'

'Het is prachtig,' zei Ties.

'Het is levensgevaarlijk.'

'Het kan allebei.'

Jets moeder strooide de stoep voor de winkel met een bakje zout uit het schap, en om half negen kwam de wagen van de gemeente de Molenstraat in, langzaam, met een draaiende schijf achterop en een wolk grof grijs strooizand erachter. Daarna knerpte de straat weer zoals een straat hoort te knerpen. Die hele dag viel er niemand, ook niemand die de tachtig gepasseerd was.

Ties vond dat een beetje jammer. Hij had nog een route bedacht.

Om elf uur stond het halve dorp bij de vijver.

Het nieuws was door Knotwilg gegaan zoals nieuws door Knotwilg ging: bij de bakker, over een heg, en toen ineens overal. *Het ijs ligt erop.* De dorpsvijver lag aan het eind van het pad achter het feestterrein, veertig meter lang en twintig breed, met een dijkje langs de lange kant en een bank die scheef stond sinds Ties zich kon herinneren. Aan de overkant, bij de lisdodden, stond het riet stijf in de kou.

En over dat hele oppervlak lag ijs.

Het was mooier dan Ties gedacht had: donker als thee waar je doorheen keek, met witte strepen erin en bubbels die halverwege bevroren waren, alsof ze onderweg naar boven bedacht hadden dat ze geen zin meer hadden.

Er stond niemand op.

Dat was het rare. Er stonden dertig mensen langs de kant, met hun handen in hun zakken en hun kraag omhoog, en ze keken allemaal naar iets waar niemand op stapte.

'Waarom staat er niemand op?' vroeg Saar Mulder, die op het dijkje heen en weer liep omdat stilstaan geen optie was.

'Omdat het vier centimeter is,' zei Nout Fortuin.

'Dat weet je niet.'

'Nee,' gaf Nout toe. 'Maar het is vier centimeter.'

Ties keek naar het ijs. Hij keek naar zijn schoenen. Hij keek weer naar het ijs, en hij deed heel voorzichtig één stap naar voren, zoals je doet als je jezelf wilt laten geloven dat je niets van plan bent.

Nout pakte zonder om te kijken de capuchon van Ties' jas vast.

'Ik keek alleen,' zei Ties.

'Je keek met je voeten.'

Toen kwam vader Mulder over het pad, en iedereen ging opzij zoals mensen opzij gaan voor iemand die iets bij zich heeft.

Wat hij bij zich had, was een stok. Een stok van hard bruin hout, ouder dan hij, met streepjes in de zijkant gebrand en cijfers erbij, en onderaan een ijzeren haakje. Onder zijn andere arm droeg hij een handboor met een slinger, zo een die timmerlieden hebben, en over zijn schouder hing een touw.

'De ijsmeter,' zei Saar trots, want ze was de dochter van de eigenaar. 'Die is van mijn opa geweest.'

Achter vader Mulder kwam meneer Knol aanlopen met zijn klembord tegen zijn borst, en achter meneer Knol kwamen twee jongens met een ladder van

de molen. Ze legden de ladder plat op het ijs, met het onderste eind nog op de kant.

‘Waarom een ladder?’ vroeg Saar.

‘Omdat ik dan op twee meter lig,’ zei haar vader, ‘in plaats van op twee schoenen.’

Saar dacht daarover na en knikte langzaam. Ties keek van de ladder naar het ijs, en in zijn hoofd klikte er iets op zijn plaats: hetzelfde gewicht, maar uitgesmeerd. Zoals met één vinger in het beslag prikken of je hele hand erop leggen.

Vader Mulder ging op de ladder liggen en boorde vlak bij de kant. Het geluid was verrassend zacht, een soort knarsend zoeven, en het zaagsel kwam als natte witte krullen omhoog. Toen stak hij de meetstok door het gat, draaide hem een kwartslag, trok hem op tot het haakje aan de onderkant van het ijs pakte en las af.

‘Drie,’ zei hij. ‘Maar dat is de kant. Aan de kant is het altijd dunner.’

Hij schoof twee meter naar voren en boorde nog een keer.

‘Vier.’

Hij zei het zonder enige verbazing, zoals je zegt hoe laat het is.

‘Vier is bijna acht,’ zei Ties.

‘Vier is bijna nul,’ zei Nout.

Vader Mulder schoof terug over de ladder, kwam overeind, klopte de sneeuw van zijn jas en draaide zich om naar de dertig mensen aan de kant. Hij was geen man die vaak iets tegen dertig mensen tegelijk zei, dus toen hij het deed, werd het meteen stil.

‘Voor wie het niet meer weet,’ zei hij, ‘of het nooit geweten heeft. Bij acht centimeter mogen de kinderen erop. Bij twaalf mag het hele dorp. Dat is niet mijn regel, dat is de regel van mijn vader en die van zijn vader, en er is in Knotwilg nooit iets misgegaan zolang iedereen zich eraan hield.’

‘Acht is schaatsen,’ zei meneer Knol, die het opschreef, ‘twaalf is het hele dorp.’

‘Precies.’

‘En als het nou drie dagen hard vriest en het zeven is?’ vroeg een man met een hond.

‘Dan is het zeven.’

‘Heel even dan?’

‘Heel even bestaat niet,’ zei vader Mulder.

Ties vond het een verschrikkelijke regel. Hij vond het ook een mooie regel, en dat waren twee dingen die tegelijk waar konden zijn, net als prachtig en levensgevaarlijk. Hij ging op zijn hurken bij de rand zitten en legde zijn hand plat op het ijs. Het was hard en het was koud en het was er gewoon. Ergens onder zijn hand kraakte het, ver weg, met een geluid als een snaar die één keer aangetikt wordt.

‘Wat is dat?’ vroeg hij.

‘Dat is het ijs,’ zei vader Mulder. ‘Het zet uit. Dat hoor je.’

‘Zit er iets onder?’

‘Water. Eenden. En de fiets van iemand, denk ik, want die zoeken we al sinds oktober.’

Toen zei Nout iets.

Hij zei het niet hard. Hij zei het zoals Nout dingen zegt: één keer, met zijn kin een klein beetje naar voren, terwijl hij naar de overkant keek.

‘Bij de lisdodden blijft één plek grijs.’

Een paar mensen keken die kant op. Aan de overkant, tussen het riet, was een plek van ongeveer een tafelblad groot waar het ijs anders was. Niet donker, niet wit. Grijs, en een beetje vochtig, alsof iemand daar met een natte doek overheen was gegaan.

‘Daar zit riet,’ zei iemand. ‘Bij riet is het altijd anders.’

‘Ja,’ zei Nout.

‘Dat trekt vanzelf dicht als het doorvriest.’

‘Ja,’ zei Nout.

En toen ging het gesprek verder, want meneer Knol was zijn zakdoek al aan het uitvouwen en had aangekondigd dat hij iets ging zeggen, en dertig mensen draaiden zich naar hem toe.

Ties draaide zich ook om. Maar hij zag nog net dat Nout dat niet deed. Nout bleef staan waar hij stond, met zijn handen in de zakken van zijn groene trui, en keek naar dat grijze plekje alsof het iets tegen hem had gezegd wat hij niet helemaal had verstaan.

‘Beste mensen,’ zei meneer Knol.

‘Zeg het gewoon, Knol,’ zei buurvrouw Pot, die er ook was, met haar boodschappentas nog in haar hand.

‘Ik heb,’ zei meneer Knol, ‘een doos op zolder.’

Hij was in tien minuten heen en terug, wat voor meneer Knol een record was, en hij droeg de doos alsof er eieren in zaten. Het was een houten kist met een deksel, en op het deksel stond met verf, in letters die iemand met een liniaal had gezet:

IJSCLUB KNOTWILG

Ze zetten hem op de scheve bank. Meneer Knol deed het deksel eraf en haalde er één voor één dingen uit, en bij elk ding werd de kring om de bank een beetje kleiner.

Twee vlaggen, opgerold om hun stok, rood en wit en verschoten tot roze en grijs.

Een koperen bel met een houten handvat, groen uitgeslagen, met een klepel die nog gewoon klepelde.

Een geschilderd bord waarop **REGELS** stond, en daaronder vier regels in mooie ouderwetse letters:

1. Niemand op het ijs voor de vlag hangt. 2. Geen sleeën op de kortebaan. 3. Honden aan de lijn. 4. Wie een gat maakt, zet er een tak bij.

En onderin, in een map met een elastiek eromheen, de ledenlijst.

'Kijk,' zei meneer Knol, en zijn stem deed iets geks.

Op de laatste bladzij stonden nog maar drie namen. De eerste was *H. Knol*, in blauwe inkt. De tweede was *W. Mulder*. De derde was met potlood geschreven en er was ooit iets nats overheen gegaan: daar was alleen nog een hoofdletter van over.

Onder de drie namen stond een datum.

'Elf jaar,' zei meneer Knol. 'De laatste IJsdag van Knotwilg is elf jaar geleden geweest. Daarna hebben we drie winters gehad zonder één nacht vorst, en toen een winter met dooi in januari, en toen — nou ja. Toen zijn we hem vergeten.'

Het bleef even stil bij de bank.

'Elf jaar,' zei Saar. Ze rekende hardop, want anders rekende ze niet. 'Ik ben elf. Dus toen was ik één.'

'Toen was je nul,' zei Nout.

'Bijna één.'

'Je was zeven weken oud.'

'Bijna één,' zei Saar streng.

Jet stond met haar duim in het Proevenboek en keek de kring rond, en Ties zag haar iets uitrekenen wat groter was dan Saars sommetje.

'Dan is er hier dus niemand,' zei ze langzaam, 'onder de twaalf, die ooit op dit ijs heeft gestaan.'

Niemand zei iets terug. Dat was het antwoord.

Ties keek nog een keer naar de vijver. Veertig bij twintig, donker als thee, met dat ene grijze plekje bij het riet, en er lag een laagje sneeuw op de rand waar niemand voetstappen in had gezet. Hij was elf jaar oud en hij woonde

tweehonderd meter van dit water vandaan, en hij had er nog nooit één ding op gedaan behalve stenen keilen in de zomer.

'Dan gaan we schaatsen,' zei meneer Knol ineens, veel te hard, en hij schrok van zijn eigen stem. 'Als het acht is. Dan hangen we de vlag op en dan gaan we schaatsen, net als vroeger.'

Er ging een soort geluid door de dertig mensen dat geen woord was.

'Ik zeg niks,' zei buurvrouw Pot.

Ties draaide zich om, want dit was het leukste moment van elk gesprek in de Molenstraat. Na 'ik zeg niks' zei buurvrouw Pot altijd alles, en ze zei het langer en beter dan iemand anders het zou zeggen. Je moest gewoon rustig wachten, en dan kwam het.

Hij wachtte.

Buurvrouw Pot keek naar de vijver. Ze deed haar mond open. Toen deed ze hem weer dicht, pakte haar boodschappentas van de bank en zei: 'Ik moet mijn wasgoed binnenhalen voor het bevriest.'

En ze liep het pad af, naar huis.

Ties keek haar na tot ze de hoek om was. Van alles wat er die zaterdag bij de vijver gebeurde, was dát het vreemdste, en hij was de enige die het zag.

Oom Bijna was er trouwens niet. De schoorsteen van de smederij rookte al sinds zes uur, dus de Aanmaak-o-maat deed precies wat hij moest doen, maar de grote schuifdeur was dicht en er brandde licht achter de ruiten. Toen Ties op het raam had willen tikken, had Jet hem weggetrokken.

'Laat maar,' had ze gezegd. 'Hij is bezig.'

'Waarmee?'

'Dat vraag ik me nou net af.'

Ze bleven nog een half uur bij de vijver staan kijken naar iets waar niemand op mocht. Vader Mulder zette bij het gat een takje met een lapje eraan, want dat was regel vier. Meneer Knol schreef *8 cm = kinderen, 12 cm = allen* op zijn klembord en onderstreepte het twee keer.

En toen stelde Saar de vraag die de rest van de dag in Ties' hoofd bleef hangen.

'Kan hier eigenlijk iemand van ons schaatsen?'

Het antwoord duurde lang.

Jet zei dat ze het één keer geprobeerd had, op een baan in de stad, en dat ze twee ronden had gedaan met een stoel voor zich uit. Nout zei niets en keek naar zijn schoenen, en dat kon van alles betekenen. Saar zei dat ze het niet kon maar dat ze het binnen tien minuten zou leren, wat waarschijnlijk waar was en ook waarschijnlijk niet.

En Ties Prins, die alles het eerst durfde, die van elke machine de eerste test deed en van elke boom de bovenste tak nam, zei eerlijk:

'Ik heb nog nooit op schaatsen gestaan.'

'Nooit?'

'Nooit. Er was geen ijs.'

Hij zei het gewoon hardop, waar iedereen bij stond, en het was minder erg dan hij gedacht had, want daarna zei er nog een jongen 'ik ook niet', en toen twee meisjes van school, en toen een man van een jaar of dertig.

'Nou,' zei meneer Knol, 'dan hebben we tot acht centimeter de tijd.'

Die avond om tien uur stond Ties in zijn pyjama voor het raam op zolder, en het sneeuwde.

Het sneeuwde zoals het in boeken sneeuwt: dik, recht naar beneden, zonder enig geluid. De Molenstraat werd wit. De daken werden wit. De lindebomen kregen randjes.

'Prachtig,' zei Ties.

Zijn vader kwam achter hem staan met een mok in zijn hand en keek een tijdje mee naar buiten. Hij zei niet dat het prachtig was.

'Slaap lekker,' zei hij. 'Morgen hebben we een probleem.'

Toen Ties ging slapen, lag er twee centimeter sneeuw.

Toen hij wakker werd, lag er twintig.

3. Een deken van sneeuw

Geen proef. Wel een dorp met tweehonderd bezems en geen enkel plan.

Op zondagochtend liep het hele dorp in zijn goede kleren door twintig centimeter verse sneeuw naar de kerk, achter elkaar aan in één smal spoor. Er werd die dag niet geveegd, en de vijver lag onder zijn witte deken zonder dat er iemand naar hem kwam kijken.

Jet de Groot vond dat moeilijker dan ze had gedacht.

Ze keek die middag drie keer uit het raam, en alle drie de keren lag de sneeuw er precies zo bij. Dat was nou net het vervelende aan sneeuw, vond ze. Hij ligt er. Hij doet niets. En ondertussen gebeurt er onder hem van alles wat je niet kunt zien.

‘Maandag,’ zei haar vader, toen hij haar voor de derde keer bij het raam weghaalde. ‘Maandag mag je je zorgen maken.’

Maandagochtend om half negen stond Jet met haar laarzen in de sneeuw aan de rand van de dorpsvijver, en toen bleek dat haar vader gelijk had gehad. Er was genoeg om je zorgen over te maken.

De vijver was weg.

Dat was natuurlijk niet zo, maar zo zag het er wel uit. Waar zaterdag nog donker ijs had gelegen, lag nu een egaal wit vlak dat naadloos overging in de kant, in het dijkje en in het weiland erachter. Als je niet wist waar het water ophield, zag je het niet.

Vader Mulder wist het wel. Hij schoof de ladder van de molen opnieuw plat over de sneeuw, ging op zijn buik liggen, veegde met zijn want een rondje schoon en boorde.

Het halve dorp stond erbij te wachten. Meneer Knol had zijn klembord al tegen zijn borst.

'Vier en een half,' zei vader Mulder.

'Vier en een half is meer dan vier,' zei Ties Prins hoopvol.

'Het is een halve centimeter in twee nachten,' zei vader Mulder. 'En het heeft die twee nachten min zeven gevroren.' Hij kwam overeind en klopte de sneeuw van zijn jas. 'Zonder die sneeuw was het nu zes geweest. Misschien zeven.'

'Waarom?' vroeg Saar. Ze stond op het dijkje, want ergens bovenop staan was altijd beter dan ergens naast staan. 'Waarom groeit ijs minder als er sneeuw op ligt? Sneeuw is toch koud?'

'Sneeuw is niet koud,' zei haar vader. 'Sneeuw is een deken.'

Saar deed haar mond open om iets te zeggen en deed hem weer dicht, want dat antwoord moest ze eerst even laten zakken.

'IJs groeit aan de onderkant,' ging vader Mulder verder. 'De kou moet er van bovenaf doorheen, het ijs door, tot bij het water. Ligt er twintig centimeter sneeuw op, dan komt de kou daar niet meer.' Hij wees met de meetstok naar het witte vlak. 'Het vriest hier min zeven. Daaronder is het bijna nul.'

'Dus we moeten de sneeuw eraf,' zei Jet.

‘Dus we moeten de sneeuw eraf.’

Jet keek naar het vlak en rekende het uit, want dat deed ze altijd het eerst, en meestal deed ze het meteen ook nog een keer over. Veertig meter lang. Twintig meter breed. Achthonderd vierkante meter sneeuw, twintig centimeter dik.

En toen zag ze het probleem, en het was een mooi probleem, want het beet in zijn eigen staart.

‘Meneer Mulder,’ zei ze. ‘Niemand mag op het ijs voor het acht is.’

‘Klopt.’

‘En het wordt geen acht zolang de sneeuw erop ligt.’

‘Klopt ook.’

‘Maar om die sneeuw eraf te krijgen moeten we erop.’

Het bleef even stil. Meneer Knol haalde zijn zakdoek tevoorschijn, keek ernaar en stopte hem weer weg, omdat er in de vrieskou niets te transpireren viel en hij toch iets met zijn handen moest.

‘Daarom,’ zei vader Mulder, ‘gaan we vegen van de kant af. En van de ladders.’

Zo werd het de raarste ochtend van die winter.

Tegen negenen stond het halve dorp aan de rand van de vijver met alles wat er in Knotwilg te vinden was. Er waren straatbezems en zaalbezems, schoppen, een schuiver van de gemeente met een blad van een meter breed, en een boenborstel waar niemand iets aan had. Er waren drie rijsbezems van de tuinder — berkentwijgen met ijzerdraad om een stok gebonden, ouderwets en licht en verrassend goed. En er was de man met de rolmaat, die hem uitleende zodra Jet ernaar keek.

‘In dit dorp zijn tweehonderd bezems,’ zei meneer Knol somber, en hij noteerde het. ‘Ik heb ze ooit geteld voor het feestcomité.’

De regels waren van vader Mulder en ze waren kort. De ladders waren voor de grote mensen; de kinderen veegden vanaf de kant, tot het acht was. Eén

persoon per ladder. Op je knieën, nooit staand. Je blijft met één hand aan de ladder. En wie van de kant af veegt, houdt zijn voeten in het gras.

'Waarom mag je wel op een ladder en niet op het ijs?' vroeg Saar.

'Omdat je op een ladder twee meter breed bent,' zei haar vader. 'Hetzelfde gewicht, uitgesmeerd. Zoals met één vinger in het beslag prikken of je hele hand erop leggen.'

'Dat had ik zaterdag zelf al bedacht,' zei Ties tegen niemand in het bijzonder. 'Precies dat. Met het beslag erbij en alles.'

Ze begonnen. En het ging fantastisch, precies twaalf minuten lang.

De sneeuw was droog en licht als poedersuiker en vloog voor de bezems uit in prachtige wolken. Achter de eerste ladder kwam een streep zwart ijs tevoorschijn die iedereen even stil maakte. Meneer Knol zei 'kijk nou' met een stem die het bijna begaf. Bout kwam over het dijkje aangerend, ontdekte de zwarte streep, zette zijn poten in de remmen en gleed er dwars overheen met alle vier zijn benen tegelijk de verkeerde kant op. Daarna keek hij het ijs zeven seconden lang beledigd aan en ging op de kant zitten.

Op minuut dertien kwam de wind.

Hij kwam over het weiland, over het dijkje heen, en hij nam de helft van de mooie wolken poedersuiker mee terug naar de plek waar ze net vandaan kwamen. Twee mannen op ladders veegden vijf minuten lang dezelfde vierkante meter, met steeds meer overtuiging en steeds minder resultaat.

'Met de wind mee,' riep vader Mulder. 'Allemaal dezelfde kant op!'

Dat hielp. Alleen moest je met de wind mee met je rug naar de kant staan, en dus achteruit van de ladder af, wat volgens Ties het saaiste was wat een mens kon doen.

Ties kreeg de schuiver. Hij duwde hem zoals je een schuiver duwt als je elf bent en de eerste bent, dat wil zeggen: heel hard. De schuiver schepte tien meter sneeuw op, liep vast, bleef staan en Ties niet. Nout trok hem aan zijn capuchon uit de berg poeder overeind en nam de schuiver over.

Nout deed het anders. Hij duwde niet, hij veegde: korte halen, schuin, en telkens een klein beetje. Achter hem lag de streep zwart ijs twee keer zo breed als bij ieder ander.

‘Hoe doe je dat?’ vroeg Jet.

‘Rustig,’ zei Nout.

Buurvrouw Pot kwam om tien uur het pad af met een thermoskan anijsmelk en haar eigen bezem, en Jet zag dat ze die bezem vasthield zoals iemand die niet nadenkt over hoe je een bezem vasthoudt. Ze veegde de rand langs de kant in tien minuten kaal, in lange schuine halen, zonder één keer te stoppen.

‘Niet op een hoop,’ zei ze onderweg tegen niemand in het bijzonder. ‘Wie sneeuw op een hoop veegt, heeft morgen een muur.’

‘We leggen hem opzij,’ zei meneer Knol.

‘Ja,’ zei buurvrouw Pot. Ze zei er verder niets bij, gaf haar bezem aan een jongen van school en schonk anijsmelk in.

Om kwart over elf stelde Ties voor om de Blader-o-maat te halen.

Het was, gaf Jet toe, geen dom idee. De Blader-o-maat blies namelijk. Dat was in oktober het hele probleem geweest en nu ineens een voordeel. Maar hij stond op een handkar met twee ijzeren wielen, en Jets vergaarbak alleen woog al veertig kilo.

‘Hoeveel weegt dat ding?’ vroeg vader Mulder.

‘Alles bij elkaar? Honderdtwintig kilo.’

‘Op twee wielen.’

‘Op twee wielen,’ gaf Ties toe.

‘Dan blijft hij thuis.’

Om twaalf uur hield het op, omdat handen ophouden. Het halve dorp stond op het dijkje met rode wangen en natte wanten en keek naar wat er van drie uur werk over was.

Jet mat het na met de rolmaat van de man met de rolmaat.

Tien meter lang. Drie meter diep. Verder dan drie meter kwam je niet, want verder reikte geen ladder en geen arm.

'Dertig,' zei Nout.

Meneer Knol keek naar de dertig vierkante meter zwart ijs in het witte vlak. Het zag eruit als een zakdoek op een laken. Hij haalde uit zijn binnenzak de brief van de gemeente over de vier bomen die in maart op het schoolplein zouden komen, en draaide hem om.

'Achthonderd,' zei hij, 'gedeeld door dertig.'

'Zevenentwintig ochtenden,' zei Saar, die hardop rekende omdat ze anders niet rekende.

'We vegen ook 's middags,' zei meneer Knol. 'En morgen zijn we sneller. We weten nu hoe het moet.'

'Vijfenzeventig vierkante meter op een hele dag,' zei Jet. 'Als iedereen komt. En als het niet waait.'

Meneer Knol deelde de twee getallen door elkaar, twee keer, want de eerste keer geloofde hij het niet.

'Elf dagen,' zei hij.

Niemand zei iets terug. Op het dijkje stonden veertig mensen met een bezem in hun hand en dachten allemaal hetzelfde, en Jet zei het maar hardop, omdat ze het anders zelf niet zou geloven.

'Elf dagen vegen. En dan is er nog geen kind één minuut op het ijs geweest.'

'Zo lang houdt de vorst het niet,' zei vader Mulder. 'En als hij het wél zo lang houdt, dan hebben we elf dagen geveegd en nul dagen geschaatst.'

Het was doodstil bij de vijver. Ergens achter het riet zei een eend iets dat niemand kon gebruiken.

En toen kwam Bout overeind.

Hij deed het zoals honden dat doen als ze iets horen wat een halve minuut eerder komt dan mensen het horen: eerst zijn kop, toen zijn ene rechte oor, toen de rest. Hij keek het pad af, kwispelde één keer en ging weer zitten.

Over het pad achter het feestterrein kwam Oom Bijna.

Hij liep in zijn bruine stofjas met een sjaal die tot op zijn knieën hing, zijn potlood achter zijn oor en een pluk sneeuw op zijn hoed. Zijn bril was aan de bovenkant beslagen, wat betekende dat het binnen bij hem weer belachelijk warm was geweest. Boven de smederij stond sinds zes uur een rechte rookpluim: de Aanmaak-o-maat deed nog altijd precies wat hij moest doen, en nog altijd zonder dat iemand erom vroeg.

Oom Bijna zei niet goedemorgen.

Hij liep langs de kant van de vijver het dijkje op, met zijn handen op zijn rug, en telde zijn stappen. Hardop. Bij vijftig draaide hij zich om en liep de korte kant af. Toen bleef hij staan en keek over het witte vlak zoals je naar iets kijkt dat je aan het opmeten bent, met zijn hoofd een beetje scheef.

'Veertig bij twintig,' zei hij. 'Achthonderd.'

'Heb je dat geteld?' vroeg meneer Knol.

'Gelopen.'

Hij bukte, pakte een van de rijsbezems van de tuinder uit de sneeuw en woog hem in zijn hand. Hij draaide hem om. Hij liet de berkentwijgen door zijn vingers gaan alsof hij een oude bekende tegenkwam op straat.

'Berken,' zei hij tevreden. 'Goed. Berken is goed.'

'Egbert,' zei vader Mulder voorzichtig.

'Hoe zwaar is een mens?' vroeg Oom Bijna.

'Wat?'

'Een mens die veegt. Met bezem.'

'Zeventig kilo,' zei Jet.

'En hoe breed staat hij?'

‘Twee schoenen breed.’

‘Precies,’ zei Oom Bijna, en hij straalde alsof zij het bedacht had en niet hij. Hij zette de rijsbezem terug in de sneeuw. ‘En een ladder is twee meter breed. Dat is het hele verhaal, meer is het niet. Je moet niet zwaarder worden. Je moet breder worden.’

Jet voelde iets in haar borst omhoogkomen wat ze uit ervaring kende, en het was voor de helft hoop en voor de helft schrik.

‘Oom Bijna,’ zei ze. ‘Dat ding in de werkplaats. Onder het dekzeil.’

‘Ja.’

‘Dat staat er sinds november.’

‘Sinds negenentwintig november,’ zei Oom Bijna. ‘De dag dat ik jou bij de vijver een vraag stelde, weet je nog.’

Jet wist het nog. *Weet jij hoe hard een bezem over ijs gaat?*

‘Ik was al klaar met bedenken,’ zei Oom Bijna tegen meneer Knol, die iets had willen vragen en zijn mond nog open had staan. ‘Dat heb ik in november gedaan. Vanavond acht uur, in de werkplaats. Dan gaat het zeil eraf.’

Hij greep in de rechterzak van zijn stofjas om zijn rolmaat te pakken en haalde er een doosje lucifers, een halve winterpeer en een bevroren schroevendraaier uit. De rolmaat zat achter zijn oor, naast het potlood.

‘Elf dagen,’ zei hij nog een keer, en hij schudde zijn hoofd zoals je doet bij iets dat je oprecht verdrietig maakt. ‘Elf dagen met tweehonderd bezems. Alle moeren en bouten. Dat kan zo niet, Knol. Dat kan echt zo niet.’

‘En hoe lang duurt het dan met jouw ding?’ vroeg meneer Knol.

Oom Bijna deed zijn hoed af, sloeg de sneeuw eraf en zette hem weer op.

‘Eén nacht.’

‘Eén nacht,’ herhaalde meneer Knol.

‘Fluitje van een cent,’ zei Oom Bijna.

Meneer Knol keek om zich heen over het dijkje, zag een omgekeerd krat staan, en ging zitten.

4. Een fontein in de werkplaats

Proef 58. De Baanveeg-o-maat. Uitkomst: sneeuw weg van het ijs. Sneeuw in de werkplaats.

Om acht uur die maandagavond stond Ties Prins voor de schuifdeur van de smederij, en dat was geen toeval. Hij had er om kwart voor acht ook al gestaan, en om tien voor acht nog een keer.

Het vroor min zeven en het was zo stil dat je je eigen schoenen hoorde knerpen. Boven de Molenstraat stond een hemel vol sterren. Achter de ruiten van de werkplaats brandde licht, en uit de schoorsteen kwam een rechte grijze streep omhoog.

Nout kwam met zijn handen in zijn zakken de straat af. Saar kwam over het lage muurtje bij het kolenhok, omdat er een hek was en zij nooit door een hek ging als er ook een muurtje was. Jet kwam als laatste, met het Proevenboek onder haar jas.

‘Waarom zit dat boek onder je jas?’ vroeg Ties.

‘Omdat mijn pen het anders niet doet,’ zei Jet.

Ties trok de schuifdeur open, en de warmte kwam naar buiten als een deken die iemand van een bed trok.

‘Vierentwintig,’ zei Jet, die de thermometer aan de balk al gevonden had voordat ze haar wanten uit had.

De kachel bulderde zachtjes. Op de stok tegen de warme muur zaten vier kippen dicht tegen elkaar. Kip Drie zat niet op de stok. Kip Drie zat op de rugleuning van de stoel van Oom Bijna en keek alsof ze daar huur voor betaalde.

Achter in de werkplaats, tussen de vuurplaats en de werkbank, stond het ding onder het dekzeil.

Oom Bijna stond ernaast met zijn bril op zijn voorhoofd en zijn handen op zijn rug. Zijn hoed lag op de werkbank, wat betekende dat het menens was.

‘Trekken jullie maar,’ zei hij.

Ze pakten alle vier een hoek. Het zeil was stug en zwaar en rook naar stof en naar november, en het kwam er in één keer af.

Er stond een slee.

Zo zag het er tenminste uit. Onder stonden twee lange glijders van essenhout, aan de onderkant zo glad geschuurd dat je er de lamp in kon zien, en daaroverheen was een laag van gele was gewreven. Daarop stond een breed, laag onderstel van hout, met achterop een duwbeugel van gebogen ijzer zoals aan een ploeg. Voorop lag, dwars over de hele breedte, een dikke ronde as met vijf ijzeren ringen eromheen.

En rechts, op een plankje, met vier bouten vastgezet, stond een motortje dat Ties uit duizend zou hebben herkend, want hij had er zijn hele leven al zijn vinger tussen gehad.

'Dat is ons motortje,' zei hij.

'Dat is jullie motortje,' zei Oom Bijna. 'Ik heb het gevraagd.'

'Aan wie?'

'Aan je vader. Vanmiddag, aan de deur, met mijn hoed in mijn hand.' Oom Bijna klopte op de kap. 'Hij zei ja. Hij zei er ook bij dat hij hem terug wil vóór het gras komt.'

Ties voelde iets warms in zijn borst dat niet van de kachel kwam. In oktober had Ties het zelf gevraagd, thuis, bij zijn eigen vader. Dat Oom Bijna nu zelf aan de deur had gestaan, was iets anders.

Van het motortje liep een riem naar een koperen poelie op de as. Aan de andere kant zat een tandwiel met een fietsketting naar een trapas met twee fietstrappers, op handhoogte vlak achter de beugel.

'Trappers,' zei Ties. 'Op je hándjes?'

'Handkracht,' zei Oom Bijna waardig. 'Voor als het motortje er geen zin in heeft. En dat komt voor.'

Saar was al onder de as door gekropen. 'Waar zijn de bezems dan?'

Want dat was het: de vijf ijzeren ringen waren leeg. Oom Bijna wees met zijn duim naar de werkbank. Daaronder lagen twee dikke bossen berkenrijs, lichtbruin en glanzend, met de dunne twijgen alle kanten op.

'Van de tuinder,' zei hij. 'Vanmiddag gehaald. Zijn kasdeur klemde. Nu niet meer.'

'En wie zet ze erin?' vroeg Jet.

'Jullie,' zei Oom Bijna. Hij ging op het omgekeerde krat zitten en keek naar het plafond. 'Ik kijk toe. Dat is heel moeilijk voor mij, dus zeg er niets van.'

Het duurde tot half elf.

Jet mat elk bosje af op vijfendertig centimeter, want als de bosjes niet allemaal even lang waren, zei ze, dan veegde de rol met horten en stoten. Saar sorteerde de twijgen op dik en dun en vroeg ondertussen waarom het ding Baanveeg-o-maat heette en niet Sneeuwveeg-o-maat.

'Omdat het niet om de sneeuw gaat,' zei Oom Bijna. 'Het gaat om de baan.'

Saar dacht daar even over na voordat ze weer wat zei, en dat was voor Saar een prestatie.

Nout bond de bosjes in de ringen vast met ijzerdraad, drie slagen en dan aandraaien met de tang, en Ties draaide de as na elk bosje een kwartslag verder.

Bij het achtste bosje knapte er tussen Nouts vingers een twijg af.

'Ze breken makkelijk,' zei Nout.

'Dat hóórt,' zei Oom Bijna vanaf zijn krat. 'Een rijsbezem die niet breekt, veegt niet.'

Om half elf was de rol rond en dik en stekelig als een enorme borstel.

'Veertig bosjes,' zei Jet.

'En hoeveel twijgjes is dat?' vroeg Saar.

'Geen idee,' zei Jet.

Ties keek op. Hij had Jet de Groot in zijn hele leven nog nooit *geen idee* horen zeggen over een getal.

'Duizenden,' zei Jet.

Voordat ze naar huis gingen, trok Oom Bijna het gietijzeren gewicht van de Aanmaak-o-maat weer op tot boven in de kast. Het kettinkje ratelde.

'Zes uur,' zei hij tevreden. 'Elke ochtend.'

'Wilt u nooit eens uitslapen?' vroeg Ties.

'Nee,' zei Oom Bijna.

'En morgen?'

'Morgen negen uur. Hier op het erf.'

'Waarom niet meteen op de vijver?' vroeg Saar.

'Vier en een halve centimeter,' zei Jet.

'En omdat je een machine die je nog niet kent,' zei Oom Bijna, 'niet op ijs zet dat je nog niet vertrouwt.'

Dinsdagochtend om negen uur lag er op het erf van de smederij twintig centimeter sneeuw, ongeschonden op twee paadjes na: een naar het kippenhok en een naar de put.

De Baanveeg-o-maat kwam op zijn glijders de werkplaats uit alsof hij dat zijn hele leven al deed. Ties en Nout trokken hem naar de achterkant van het erf, en het enige wat je hoorde was een zacht sjoep-sjoep over de sneeuw.

Ties liep terug om de schuifdeur dicht te doen. De deur ging een halve meter en toen niet meer, want in de rail zat ijs.

'Laat maar,' riep Oom Bijna. 'Het is binnen toch veel te warm.'

Ties liet maar.

'Trappen is voor het gevoel,' zei Oom Bijna, toen ze allemaal bij de machine stonden. 'Het motortje is voor het werk. We beginnen bij het gevoel.'

Ties kreeg de trappers, want Ties kreeg altijd het eerste van alles. Hij zette zijn handen op de pedalen en draaide.

De rol kwam in beweging, langzaam, en de berkentwijgen streken over de sneeuw. Er gebeurde eerst niets. Toen krulde er een golfje sneeuw omhoog voor de as langs en viel keurig een halve meter verderop weer neer, en achter de machine kwam een streep erf tevoorschijn: klinkers, een scheve tegel en het ronde ijzeren deksel van de put.

'Hij veegt!' riep Saar, die op het muurtje was geklommen om beter te kunnen kijken. 'Hij veegt écht!'

Ties draaide harder. Het golfje werd een boog, de boog werd een sluier, en de sluier ging in de zon staan glinsteren alsof iemand poedersuiker door een zeef gooide. Nout duwde aan de beugel. Achter hen lag een baan van twee meter breed, kaal en zwart en schoon tot op de steen.

Bij de put hielden ze op. Ties hijgde, zijn armen deden pijn en het kon hem allemaal niets schelen.

'Twaalf meter,' zei Jet, die had meegelopen en had geteld. 'In drie minuten.'

'En de vijver is veertig,' zei Saar. 'Keer twintig. Keer heel veel.'

'Precies,' zei Oom Bijna. Hij liep naar het motortje toe en pakte het startkoord. 'Daarom hebben we ook een motortje.'

En op dat moment zei Nout iets.

Hij zei het niet hard. Hij zei het zoals Nout dingen zegt: één keer, met zijn ogen op de rol, ongeveer tegen niemand. Het viel precies samen met Saar die vroeg of zij dan mocht sturen, en met de eerste ruk aan het startkoord.

Ties ving er drie woorden van op. Er moest ergens iets op.

Bij de derde ruk sloeg het motortje aan, met een geluid alsof iemand een blikken emmer van de trap af gooide, en daarna zei niemand meer iets wat je kon verstaan.

Oom Bijna schoof de riem op de poelie. De rol begon te draaien, sneller en sneller, tot de twijgen één bruine waas waren.

'We gaan terug!' schreeuwde hij. 'Anders vegen we alleen de put schoon!'

Ze draaiden om.

Later heeft Ties nog vaak geprobeerd uit te leggen hoe mooi het was. De rol pakte de sneeuw en gooide hem vooruit en omhoog, drie meter hoog, vier meter ver, een fontein met de ochtendzon er dwars doorheen, en over het hele erf hing ineens een regenboog.

Twee seconden lang stonden ze allemaal te juichen.

In de derde seconde begon Jet te wijzen.

Ties zag het niet, want Ties liep achter de beugel en Ties zag alleen fontein. Hij hoorde ook niets, want een grasmaaiermotortje op een halve meter van je oren klinkt als het einde van de wereld. Wat hij zag was Jet die met beide armen zwaaide, en wat hij dacht was: ze vinden het geweldig.

Dus stuurde hij rechtdoor.

Rechtdoor was tien meter erf, en daarna de openstaande schuifdeur van de werkplaats.

De fontein ging naar binnen als een golf over een dijk. Hij ging over de werkbank, hij ging tegen het plafond, hij ging op de kachel, waar hij met een enorm gesis in stoom veranderde, en hij ging in de hoek waar de vijf kippen zaten. Vier kippen kwamen als vier bruine raketten de deur uit. Kip Drie verdween.

Nout was er in drie stappen. Hij sloeg de gashendel plat en lichtte de riem van de poelie, en de rol draaide zichzelf uit, langzamer en langzamer, tot hij stilstond met zijn neus over de drempel.

Het motortje sputterde en zweeg.

Het was heel stil.

Binnen in de werkplaats gleed er een plak sneeuw van de werkbank af. *Plof.*

‘Mijn Proevenboek,’ zei Jet, en ze was al binnen.

Ze groef het onder een handbreedte sneeuw vandaan en hield het omhoog. Er was één hoek nat.

‘Alle moeren en bouten,’ zei Ties.

‘Dat is mijn tekst,’ zei Oom Bijna.

Tegen de warme muur, precies waar de kippenstok hing, lag een sneeuwduin. Het was zo hoog als Saar. Uit de bovenkant stak niets omhoog behalve een scheve rode kam.

Bout kwam met een grote boog het erf over, nam de drempel in één sprong, kwam op de natte vloer terecht en gleed dwars door het duin heen. Aan de andere kant kwam hij eruit met een muts van sneeuw op zijn kop en met de tevreden blik van een hond die een klus geklaard heeft.

Kip Drie stapte uit het gat dat hij had achtergelaten, schudde zich uit en ging in het midden van de werkplaats staan. Ze keek naar Oom Bijna, naar de machine en naar Ties.

'Die legt vandaag niks meer,' zei Nout.

En toen begon het duin te smelten.

Het ging hard, want het was vierentwintig graden binnen en de kachel brandde al sinds zes uur. Binnen tien minuten was het sneeuwduin een plas, en de plas liep uit tot in alle hoeken van de werkplaats, en van de werkbank drupte het op de vloer alsof het regende.

'Emmers,' zei Jet. 'En de vloertrekker. En het water gaat niet naar buiten.'

'Waarom niet?' vroeg Saar.

'Omdat we vrijdag hebben gezien wat smeltwater buiten doet.'

Ze dweilden anderhalf uur, en ze kregen het niet droog. Het water ging in emmers naar de gootsteen in het achterhuis, emmer na emmer, en Ties telde er drieëntwintig voordat hij ophield met tellen.

'Bout,' zei Nout tussendoor. 'Dweil.'

Bout stond op, verdween achter de werkbank en kwam terug met een pantoffel.

'Die zoek ik sinds november,' zei Oom Bijna dankbaar.

'Het is geen dweil,' zei Nout.

'Het is bijna een dweil,' zei Ties.

Toen alles wat op de vloer kon staan op de vloer stond en de werkbank drooggewreven was, ging Oom Bijna midden in de werkplaats staan, in twee centimeter water, met zijn hoed in zijn hand, en hij straalde.

‘Bijna,’ zei hij.

‘Bijna?’ zei Jet.

‘Hij veegt. Alle moeren en bouten, wat veegt hij goed. Twaalf meter in drie minuten met de hánd, en met het motortje ging hij drie keer zo hard.’ Hij zette zijn hoed weer op. ‘Hij weet alleen niet waar hij het moet láten.’

Jet keek naar de rol, die er onschuldig bij lag, en zei toen langzaam een zin die ze duidelijk uit haar hoofd kende.

‘Een machine die niet weet waar hij moet ophouden, moet een rand hebben.’

‘Dat heb ik gezegd, ja,’ zei Oom Bijna trots. ‘Wanneer heb ik dat gezegd?’

‘In oktober.’

‘Dan is het waar.’

Ze bleven er met zijn allen naar staan kijken: naar de as, naar de veertig bosjes berkenrijs, naar de lege ruimte erboven waar niets zat.

‘Er moet iets overheen,’ zei Jet. ‘Iets van plaat. Gebogen. Dat de sneeuw opzij stuurt in plaats van vooruit.’

‘Precies,’ zei Oom Bijna.

Ties zei niets, want in zijn hoofd was iets aan het terugkomen. Drie woorden, half gehoord, tussen Saars vraag en het startkoord door. Hij wist ineens precies wie ze gezegd had.

Hij draaide zich om.

Nout stond in de deuropening met de riem in zijn hand en keek naar de rol. Hij zei het niet nog een keer tegen Oom Bijna, en ook niet tegen Jet.

Hij zei het tegen zijn eigen schoenen.

‘Er moet een schild op.’

Zijn schoenen stonden in twee centimeter smeltwater en zeiden niets terug.

5. Zink, een touw en een grijs plekje

Geen proef. Wel een regel. De eerste regel van Jet de Groot.

Woensdagochtend om negen uur stond de schuifdeur van de smederij weer netjes dicht. Ties had de rail dinsdagmiddag met een beitel vrijgehakt en Oom Bijna had er daarna een kaars overheen gewreven.

‘Kaarsvet,’ had hij gezegd. ‘Daar houdt ijs niet van.’

Jet schoof de deur open en bleef staan.

Binnen was het vierentwintig graden, want de Aanmaak-o-maat had om zes uur weer precies gedaan waar hij goed in was. De vloer was droog. Maar dwars door de hele werkplaats liep een dun wit randje, langs de poten van de werkbank, langs de muur — netjes op de hoogte waar het smeltwater dinsdag had gestaan.

En alles wat van staal was, was oranje. Niet fel oranje: een waas, een hoestje van roest over elke tang, elke vijl en elke hamerkop aan de balk.

‘Ah,’ zei Oom Bijna achter haar. ‘Ja.’

‘Dat is van gisteren.’

‘Dat is van gisteren.’ Hij zette zijn bril af en poetste hem aan zijn stofjas, waardoor de bril viezer werd dan hij was. ‘Water gaat weg, Jet. Roest blijft.’

Jet deed het Proevenboek open. De natte hoek van dinsdag was gedroogd maar niet plat: als je het boek losjes vasthield, viel het vanzelf open op de bladzij van de ramp.

‘Handig,’ zei Ties, die net binnenkwam. ‘Dan hoef je nooit te zoeken.’

‘Ik zoek nooit,’ zei Jet.

Boven aan een lege bladzij schreef ze *woensdag 7 januari* en daaronder drie dingen: *1. roest. 2. schild. 3. vijver meten.*

Roest was het werk van een uur. Nout kwam met zijn handen in zijn zakken binnen, keek naar de balk met hamers en zei: ‘Petroleum.’

Er was petroleum, en er was een blik met het opschrift LAPPEN waarin een oude overall van Oom Bijna in zeven stukken zat, en daar zei niemand iets van. Saar deed de vijlen, Ties de hamers, Jet de tangen en Nout alles wat scherp was, omdat Nout van iedereen de rustigste handen had.

Kip Drie zat in de lege appelkist onder de werkbank. Bout lag tegen de kachel en verhuisde niet.

‘Het schild,’ zei Oom Bijna, toen de laatste vijl weer grijs was. ‘Jets schild. Gebogen plaat. Dat was een goed idee, Jet.’

Jet legde haar lap neer.

‘Het was niet mijn idee,’ zei ze.

Oom Bijna keek op.

‘Nout heeft het gisteren gezegd. Voordat het misging. Voor de eerste ruk aan het startkoord.’ Ze keek naar Nout, die naar de vijlen keek. ‘Ik heb het pas daarna bedacht, en dat is een uur later.’

Het was heel even stil in de werkplaats.

‘Wat zei je precies?’ vroeg Oom Bijna.

Nout haalde zijn schouders op. ‘Er moet een schild op.’

‘Hardop?’

‘Zoiets.’

‘Hm,’ zei Oom Bijna. Toen wees hij met zijn potlood naar het Proevenboek. ‘Schrijf op, Jet. Bij Proef 58. *Er moet een schild op — N. Fortuin, zes januari, negen uur.*’

‘Dat hoeft niet,’ zei Nout.

‘Dat hoeft wel,’ zei Oom Bijna. ‘Een smid zet zijn naam op zijn werk. Een uitvinder ook.’

Jet schreef het op. Nout keek er niet naar, maar hij ging wel iets rechter staan, en Jet zag dat.

Het zink zat aan het kolenhok.

Het was een dakgoot van drie meter, halfrond, mat en grijs van ouderdom, met twee deuken erin. Hij hing scheef.

‘Die goot hangt scheef sinds mijn vader,’ zei Oom Bijna tevreden. ‘Ik wilde hem al vijfentwintig jaar vervangen.’

‘En de kasdeur van de tuinder?’ vroeg Saar. ‘Die deed u in één middag.’

‘Dat is heel iets anders,’ zei Oom Bijna. ‘Dat is de deur van iemand ánders.’

De goot zat vol ijs. Ties mocht hakken, met de beitel en een houten hamer, en er kwamen lange, halfronde staven uit die de vorm van de goot hadden.

‘Kijk,’ zei Ties. ‘Zink-ijs.’

De goot ging er in twintig minuten af. Ze legden hem op twee schragen en Jet mat er twee meter af: de breedte van de rol.

‘Blikschaar,’ zei Oom Bijna.

Hij tastte in zijn rechterzak. Er kwam een doosje lucifers uit, een half kaneelkoekje in papier, een sleutel waarvan al zeven jaar niemand het slot kende, en een ijspegel ter lengte van een potlood.

Iedereen keek naar de ijspegel.

‘Die zat aan de goot,’ zei Oom Bijna waardig. ‘Ik dacht: die neem ik mee.’

‘Waarom?’ vroeg Saar.

‘Dat weet ik nu ook niet meer.’

De blikschaar lag gewoon in het laatje waar blikscharen in horen, en dat was volgens Nout het vreemdste van de hele ochtend.

Knippen in zink geeft een geluid als scheurend papier van metaal, en de rand die overblijft is scherp. Daarom sloegen ze de rand om, over een strook hardhout, met kleine tikjes, tot er nergens meer iets zat waar je je aan kon openhalen. Oom Bijna liep er drie keer met zijn duim langs voordat hij tevreden was.

‘Regel,’ zei hij. ‘Niets aan een machine mag snijden.’

Toen ging hij naar de vuurplaats van zijn vader, legde twee stroken bandijzer in de kolen en boog ze warm om tot beugels. Dat duurde acht minuten en het ging in één keer goed, zoals altijd wanneer Oom Bijna iets maakte dat maar één ding hoefde te kunnen.

Om half twaalf zat het schild op de Baanveeg-o-maat: een halfronde zinken kap over de bovenkant van de rol, met de open kant schuin naar links.

'Nu gaat de sneeuw opzij,' zei Jet.

'Nu gaat de sneeuw opzij,' zei Oom Bijna.

Nout keek onder de machine, naar de twee glijders van essenhout.

'Ze glijden goed,' zei hij.

'Dat is de bedoeling,' zei Ties.

'Ja,' zei Nout.

Jet hoorde het wel. Ze schreef het niet op. Later dacht ze daar nog aan.

Om twaalf uur stond vader Mulder aan de dorpsvijver met de ijsmeter en de handboor, en om vijf over twaalf wist heel Knotwilg het.

'Onder de sneeuw vijf,' zei hij. 'En in de geveegde strook zeven.'

'Zeven,' zei meneer Knol. 'Zeven is bijna acht.'

'Zeven is zeven,' zei vader Mulder.

Maar Jet rekende het uit, en het was prachtig. Waar de sneeuw lag, was het ijs in twee koude nachten een halve centimeter gegroeid. Waar het dorp maandag tien bij drie meter had schoongeveegd, was het twee en een halve centimeter gegroeid. Dezelfde vijver. Dezelfde nachten. Vijf keer zoveel.

'Sneeuw is een deken,' zei ze hardop.

'Precies,' zei vader Mulder. 'En daarom ben ik vandaag voor het eerst blij met dat ding van Egbert.'

Hij ging op het dijkje zitten en vertelde over de laatste IJsdag, elf jaar geleden.

‘Er was hier een man van de gemeente,’ zei hij. ‘Met een straatbezem. Hij veegde de kortebaan, en hij duwde één keer te hard, en toen liet hij los.’ Hij wees met zijn hele arm naar de overkant. ‘Die bezem is daar tegen de lisdodden tot stilstand gekomen. Twintig meter. Zonder één keer langzamer te worden.’

‘Twintig meter?’ zei Ties. ‘Een bézem?’

‘Een bezem op ijs is geen bezem,’ zei vader Mulder. ‘Het is een slee.’

Jet keek naar het ijs. Ze dacht aan twee glijders van essenhout met gele was eronder, aan een machine die veel zwaarder was dan een bezem, en aan een motortje dat juist harder ging lopen zodra het niets meer te doen had.

Toen deed ze het Proevenboek open op een lege bladzij en schreef er één zin op, in blokletters, met de liniaal eronder.

ALLES WAT OP HET IJS KOMT, ZIT AAN EEN TOUW.

Ze draaide het boek om en hield het omhoog.

Er gebeurde iets wat Jet nog nooit was overkomen. Vader Mulder las het, knikte één keer en zei: ‘Ja.’ Meneer Knol schreef het over op zijn klembord en onderstreepte het twee keer, net als *8 cm = kinderen, 12 cm = allen.*

‘Ik schrijf regels voor machines,’ zei Jet zachtjes tegen Oom Bijna. ‘Niet voor mensen.’

‘Een regel is ook een uitvinding,’ zei Oom Bijna. ‘Alleen hoef je hem niet te smeren.’

Nout zei die hele dag zeventien woorden. De achttiende tot en met de twintigste zei hij tegen Oom Bijna, en niet tegen de rest.

‘Kom eens kijken.’

Ze liepen om de vijver heen naar de rietkant, waar de lisdodden hun bruine sigaren omhoog staken, en daar was het.

Een plek zo groot als een tafelblad. Het ijs eromheen was donker als thee; deze plek was grijs, en hij zag er nat uit, en dat was hij al sinds zaterdag.

Oom Bijna bleef er drie meter vandaan staan.

‘Ladder,’ zei hij.

Vader Mulder legde de ladder van de molen plat op het ijs, aan zijn kant van de plek. Toen Oom Bijna erop wilde gaan liggen, hield vader Mulder hem tegen met één hand.

‘Touw,’ zei hij.

‘Ik ben geen bezem,’ zei Oom Bijna.

‘Alles wat op het ijs komt, zit aan een touw,’ zei vader Mulder. ‘Regel van vandaag.’

‘Ook mensen?’

‘Vooral mensen.’

Zo lag Oom Bijna even later languit op een ladder op de dorpsvijver van Knotwilg, met een touw om zijn middel dat Nout en vader Mulder samen vasthielden, zijn hoed naast zich op het ijs en zijn oor plat op het grijze plekje. Hij hield zijn ogen dicht. Twee keer stak hij een vinger op, wat betekende dat iedereen zijn mond moest houden, ook de eenden.

Toen kwam hij overeind, en zijn snor was aan één kant wit van de rijp.

‘Water dat loopt, ruist,’ zei hij. ‘Water dat stilstaat, klotst.’

‘En?’ vroeg Jet.

‘Dit ruist.’

Hij klopte de sneeuw van zijn knieën en wees met zijn potlood een lijn door het landschap, van de smederij naar de molen: de sloot die vanaf de put achter zijn werkplaats naar De Vier Winden loopt, snijdt onderweg de dorpsvijver aan — hij komt hier bij de lisdodden binnen en gaat er aan de overkant weer uit.

‘Dat is ons water,’ zei Ties langzaam. ‘Van oktober. Van de duiker.’

‘Dat is jullie water,’ zei Oom Bijna. ‘Het loopt weer. Daar hebben we in oktober zelf voor gezorgd.’

‘Waarom bevriest het daar dan niet?’ vroeg Saar.

‘Omdat het loopt.’ Oom Bijna wees op het donkere ijs achter zich. ‘Dat water daar staat stil. Het geeft zijn warmte aan de lucht en dan is het klaar. Maar hier komt steeds nieuw water uit de grond, en onder de grond is het nooit min zeven.’

‘Nooit,’ bevestigde vader Mulder. ‘Ook niet in januari.’

Ze zetten het af voordat er ook maar iemand het ijs op mocht: rustig, en met de handboor.

Nout knipte acht takken uit de hazelaar bij het pad, allemaal langer dan hijzelf. Vader Mulder boorde vanaf de ladder acht gaten in een boog van drie meter om de grijze plek heen — dik ijs, ver genoeg weg — en de kinderen bleven met hun voeten in het gras, want de ladders zijn voor de volwassenen tot het acht is. In elk gat kwam een hazelaartak. Het water dat mee omhoog kwam, vroor er binnen tien minuten omheen vast alsof het altijd zo geweest was.

Saar rende naar de molen en kwam terug met een rode theedoek.

‘Van mijn moeder,’ zei ze. ‘Die krijgt ze nooit meer terug.’

De theedoek ging aan de langste tak. Hij hing eerst slap en toen kwam er wind en toen hing hij niet meer slap.

Meneer Knol keek er tevreden naar en las hardop voor van zijn klembord, waar hij de regels van de IJsclub zaterdag op had overgeschreven: 'Regel vier. *Wie een gat maakt, zet er een tak bij.*'

'Er is geen gat,' zei Ties.

'Er is een dun plekje,' zei vader Mulder. 'En als het straks gaat dooien, is er wél een gat. Dan zit daar een wak. En ik wil dat iedereen in dit dorp dan al weet waar het zit.' Hij klopte de sneeuw van de ladder. 'Daarom zetten we het af als er nog niets is. Niet als er iets is.'

Jet schreef het op: *acht hazelaartakken, boog van drie meter, rode vlag. Woensdag 7 januari, kwart over twee.*

Toen keek Saar naar het rode lapje, en naar de veertig meter donker ijs waar tot vandaag niemand iets bijzonders aan gezien had.

'Hoeveel is er nog meer wat we niet weten?' vroeg ze.

En toen deed ze het weer, dat ding waar ze deze winter steeds beter in werd. Ze vroeg niet meteen iets anders. Ze klom nergens op. Ze wachtte.

Oom Bijna keek de vijver over zoals hij er maandag ook al over had gekeken: alsof hij hem opmat.

'Van deze vijver?' zei hij. 'Alles wat eronder zit.'

'En van de machine?' vroeg Jet.

Oom Bijna dacht daar eerlijk over na.

'Eén ding,' zei hij. 'We weten dat hij veegt. We weten niet of hij op ijs ook stópt.'

Jet keek naar de smederij, waar achter de schuifdeur een machine stond op twee glijders van essenhout, spiegelglad geschuurd en ingewreven met gele was.

'Daarom,' zei Nout, 'zit alles aan een touw.'

6. Tweeënzeventig twijgjes

Proef 59. Met schild. Uitkomst: een prachtige baan. Met haren erop.

Donderdagochtend om tien over acht stond Ties Prins al aan de dorpsvijver, en dat was drie kwartier te vroeg.

Rekenen kon hij niet zoals Jet. Tellen wel. Woensdag was het in de geveegde strook zeven centimeter geweest, en daarna was er een nacht overheen gegaan, en het had min negen gevroren. Hij had het de avond ervoor op zijn bed uitgeteld, met zijn jas nog aan.

Zeven, en dan een nacht. Dat kón acht zijn.

De lucht was lichtblauw en helemaal leeg. De sneeuw knerpte niet meer zoals maandag; hij piepte nu, hoog en kort, alsof je over schoongewreven glas liep. Boven de Molenstraat stond een rechte grijze streep in de lucht, want de Aanmaak-o-maat had om zes uur weer gedaan waar hij goed in was, of iemand dat nu wilde of niet.

Om kwart voor negen kwam vader Mulder het pad af met de ladder van de molen op zijn schouder, de handboor in zijn ene hand en de oude ijsmeter in zijn andere. Achter hem kwam het halve dorp, want in Knotwilg wist inmiddels iedereen hoe laat er geboord werd.

Vader Mulder legde de ladder plat, knoopte het touw om zijn middel, gaf het eind aan meneer Knol en ging erop liggen.

‘Alles wat op het ijs komt,’ zei hij, ‘zit aan een touw.’

‘Dat is mijn regel,’ zei Jet zachtjes.

‘Dat is nu iedereens regel,’ zei vader Mulder.

Hij boorde eerst door de sneeuw. Het slingertje draaide, er kwam een klein hoopje wit langs de boor omhoog, en toen hoorde iedereen aan de kant het geluidje waar niemand ooit aan wende: het knappen, en daarna het klokken van water dat in het gat omhoogkwam.

‘Onder de sneeuw,’ riep hij. ‘Vijf en een halve.’

Toen kroop hij drie meter opzij, naar de strook die het dorp maandag had schoongeveegd. Tien bij drie meter kaal ijs, het enige stuk van de hele vijver waar de sneeuw af was. Hij boorde opnieuw.

Het duurde lang. Ties hoorde zijn eigen hart in zijn oren.

Vader Mulder trok de meter uit het gat, hield hem schuin in de lage zon en las hem af zoals andere mensen een brief lezen: langzaam, en twee keer.

'Acht en een halve,' zei hij.

Er ging iets door de mensen aan de kant wat geen juichen was en ook geen praten. Meneer Knol haalde zijn zakdoek tevoorschijn en gebruikte hem niet.

'Acht,' zei hij. 'Acht is schaatsen.'

'Acht is schaatsen,' zei vader Mulder, 'in déze strook. Tien bij drie meter. En nergens anders, want twee meter verderop is het vijf en een halve en dat is niks.'

Hij zette vier stokken uit de heg in de sneeuw, op de vier hoeken van de strook, en bond aan elke stok een reepje lap.

'Binnen de stokken mogen de kinderen,' zei hij. 'Buiten de stokken niemand.'

Saar stond al met één laars omhoog.

Ties zette zijn rechterlaars op het ijs van de dorpsvijver van Knotwilg.

Er gebeurde niets.

Dat was het gekke. Hij had er drie nachten aan liggen denken, en nu stond hij erop en voelde het als een vloer. Een gewone vloer. Een vloer met veertig centimeter zwart water eronder, dat wel, maar verder een vloer.

Toen zette hij zijn linkerlaars erbij, gleed twee meter door zonder dat hij dat van plan was geweest, en zijn armen deden onderweg dingen waar hij zelf niets mee te maken had.

'Nog niet vallen,' zei Nout, die aan de kant stond met Bout aan een oude riem. 'We beginnen pas.'

Bout vond van die riem om zijn hals hetzelfde als hij ervan gevonden had toen Nout hem omdeed. Op het bord van de IJsclub stond regel drie, *Honden aan de lijn*, en Bout was de enige in Knotwilg die het daar niet mee eens was.

Om half tien haalden Ties en Nout de Baanveeg-o-maat op.

Hij kwam de smederij uit alsof hij het al zijn hele leven deed, en over het pad naar de vijver ging hij nog makkelijker, want twintig centimeter sneeuw is voor een slee geen probleem. Dat is voor een slee juist het hele punt. Ties duwde aan de beugel en hoorde alleen het zachte *sjoep-sjoep* onder zich.

Boven op het dijkje hield vader Mulder hem tegen met één hand.

'Vijf en een halve centimeter,' zei hij.

'Daar hebben we over nagedacht,' zei Oom Bijna. Hij haalde zijn hoed af, wat betekende dat er gerekend ging worden. 'Hij weegt tachtig kilo.'

'Ik weeg vijfentachtig,' zei vader Mulder.

'Dat is het niet.' Oom Bijna wees met zijn potlood naar de onderkant van de machine. 'Jet.'

Jet lag al op haar knieën met de rolmaat.

'Twee glijders,' zei ze. 'Twee meter lang, tien centimeter breed. Dat is vierduizend vierkante centimeter.' Ze draaide zich om en keek naar de laarzen van vader Mulder, en vader Mulder hield ze gehoorzaam stil terwijl ze ze opmat. 'En u staat op zevenhonderd.'

Het bleef even stil op het dijkje.

'U drukt zes keer zo hard op dit ijs als hij,' zei Jet.

'Je moet niet zwaarder worden,' zei Oom Bijna tevreden. 'Je moet breder worden.'

Vader Mulder dacht erover na zoals hij overal over nadacht, en dat duurde. Hij keek naar de glijders, naar de vijver, en nog een keer naar de glijders.

'Hij mag erop,' zei hij toen. 'Jullie niet.'

En daar zat het probleem, want een machine die niemand mag duwen, komt nergens.

Het was Jet die het oploste, en ze deed het in zes woorden.

‘Dan zit hij aan een touw.’

Saar was al weg. Ze rende het pad af naar De Vier Winden en kwam zeven minuten later terug met vijftig meter molentouw over haar schouder, dubbelgeslagen, zwaar, en ze rende er nog steeds mee.

Ze knoopten het ene eind aan de ring vooraan het onderstel en het andere aan de duwbeugel, en Nout legde het touw halverwege met een slag om de scheve bank op het dijkje, omdat dat volgens hem gratis was. Oom Bijna zocht zijn mes in zijn rechterzak en vond het deksel van een jampot, een stuk krijt en een gedroogd blaadje van ergens in oktober. Nout had een mes.

Ties kreeg de tien meter.

‘Binnen de stokken mag je duwen,’ zei vader Mulder. ‘Tot de rand van de strook. Daarna laat je los en ga je van het ijs af.’

Oom Bijna trok aan het startkoord. Bij de derde ruk sloeg het motortje aan met het geluid van een blikken emmer die van de trap valt, en hij schoof de riem op de poelie. De as begon te draaien. De veertig bosjes berkenrijs werden één bruine waas, en het zinken schild ving alles op wat eruit vloog.

‘Duwen,’ zei Oom Bijna.

Ties duwde.

Er zijn van die tien meter die een mens nooit meer kwijtraakt. Dit waren die van Ties Prins. De machine ging vooruit alsof hij dat zelf al van plan was. De rol pakte de sneeuw, en de sneeuw kwam niet omhoog en ook niet naar voren: hij krulde onder het zinken schild vandaan opzij, in een lange, dikke witte rol, zoals de aarde naast een ploeg omkrult en netjes blijft liggen.

En achter de machine kwam het ijs tevoorschijn.

Zwart. Nat glimmend. Glad als een tafel die net is afgenomen.

Aan de kant begonnen ze te juichen. Meneer Knol zwaaide met zijn klembord boven zijn hoofd, wat voor meneer Knol hetzelfde was als op een stoel gaan staan.

Bij de laatste stok liet Ties los. Hij stapte van het ijs af, rende over het dijkje naar het andere eind van de vijver en pakte het lange touw beet, achter Nout, achter meneer Knol en achter de man met de rolmaat.

Ze trokken. Veertig meter lang trokken ze, hand over hand, en aan het andere eind van het touw kwam een machine op hen af die van sneeuw ijs maakte.

Ties Prins was op dat moment de gelukkigste jongen van de provincie, en het mooiste was dat hij het zelf wist terwijl het gebeurde.

Aan het eind van de baan lichtte Nout de riem van de poelie, zodat de rol stilstond, en dan trok de ploeg aan de andere kant de machine leeg terug. Twee meter opschuiven. Riem erop. Trekken.

De tweede baan ging beter dan de eerste. De derde ging beter dan de tweede.

Wat de rol opzij gooide, kwam te liggen op het stuk dat ze daarna moesten hebben. Dat wist Oom Bijna best, en het was hem het waard.

'Liever één keer een hoop,' zei hij, 'dan overal een deken.'

Boven op het dijkje stond buurvrouw Pot in haar goede jas met haar armen over elkaar.

'Ik zeg niks,' zei ze.

Toen zei ze het toch. 'Wie sneeuw op een hoop veegt, heeft morgen een muur.'

Niemand hoorde het, want ze waren allemaal aan het juichen, en dat is nou net het vervelende aan juichen.

Bij de vierde baan ging Ties rechtop staan, met het touw in zijn handen en zijn wangen rood van de kou en van het trekken, en hij deed zijn mond open.

'Dit kan écht niet—'

'NIET ZEGGEN,' zeiden Jet, Nout, Saar en meneer Knol tegelijk.

'Ik zei niks,' zei Ties.

Om twaalf uur hielden ze op, want de rug sneeuw naast de vijfde baan kwam tot aan Ties' knieën en het motortje begon er anders van te klinken.

Jet keek over het water en rekende het uit zonder pen.

'Vijf banen. Tien meter breed, veertig lang. Vierhonderd vierkante meter,' zei ze. 'De helft.'

Ze zaten op het dijkje en keken naar de helft van een dorpsvijver die er zwart en glad en prachtig bij lag, en het was, zei meneer Knol later, de mooiste tien minuten van die hele januari.

Toen zakte de zon een stukje verder en kwam er iets over het ijs te liggen.

Ties zag het als eerste, en dat was toeval, want hij zat het laagst.

De baan was niet meer zwart. Er lag een waas overheen, een soort grijs pluis, alsof er heel dunne damp over het ijs hing die niet wegwaaide.

'Het ijs is harig,' zei hij.

Er werd gelachen, want het was een grappige zin en ze waren allemaal in een goede bui. Ties lachte zelf het hardst mee. Toen keek hij nog eens goed, en toen lachte hij niet meer.

Nout lachte niet. Nout keek naar het ijs.

En Jet stond op, liep tussen de vier stokken door de maandagstrook in, ging op haar buik liggen en legde haar neus op vijf centimeter van het ijs.

Ze zei een hele tijd niets.

'Kom eens,' zei ze toen.

Ze gingen naast haar liggen, alle vier op hun buik in de maandagstrook, met hun mutsen tegen elkaar. En van vijf centimeter afstand was het zwarte ijs niet zwart.

Het stond vol twijgjes.

Duizenden. Piepklein, bruin, allemaal rechtop, allemaal keurig vastgevroren met hun afgebroken kant in het ijs, als een veld heel klein riet. Als de haren op een boenborstel. Ties trok met zijn nagel aan een twijgje, en het gaf niet mee. Toen haalde hij een sleutel uit zijn jaszak en probeerde het los te wippen, en toen brak het af — en het stukje dat in het ijs zat, bleef er gewoon in zitten.

'Wrijving,' zei Oom Bijna. Hij stond erbij met zijn hoed in zijn handen. 'Een bezem maakt warmte. Heel weinig warmte. Genoeg om het bovenste laagje ijs nat te maken. En bij min negen is dat laagje binnen een halve minuut weer ijs.'

'En dan zit het twijgje erin,' zei Jet.

'En dan zit het twijgje erin.'

'Een rijsbezem die niet breekt,' zei Nout tegen niemand, 'veegt niet.'

'Bijna,' zei Oom Bijna, en hij zei het niet somber. 'Het is een prachtige baan, Jet. Er zitten alleen haren op.'

Jet lag al met de rolmaat. Ze legde een vierkante meter uit op het ijs, precies, met een stok op elke hoek, en toen ging ze op haar knieën zitten en telde.

Ze telde één keer en kreeg eenenzeventig. Ze telde nog een keer en kreeg tweeënzeventig, en ze nam de hoogste, want dat is wat Jet de Groot doet.

'Tweeënzeventig op één vierkante meter,' zei ze.

Saar zat op de rand van het dijkje met haar laarzen tegen elkaar en begon hardop te rekenen, zoals ze altijd hardop rekende.

'Tweeënzeventig keer honderd is zevenduizend tweehonderd. Keer vier is achtentwintigduizend achthonderd.' Ze keek op. 'Dat ligt er nu. Dat is alleen de helft.'

Niemand zei iets.

'En als we de hele vijver doen,' zei Saar, 'dan zijn het er zevenenvijftigduizend zeshonderd.'

Het werd op het dijkje van de dorpsvijver van Knotwilg heel erg stil.

Meneer Knol schreef iets op zijn klembord, streepte het door en schreef er *ongeveer vijftigduizend* onder.

'Anders slaap ik niet,' zei hij.

Het enige geluid op de hele vijver kwam van Bout, die aan het eind van zijn lijn één twijgje uit het ijs had gekregen en er heel tevreden op lag te kauwen.

Er lagen er nog achtentwintigduizend zevenhonderdnegenennegentig.

7. Vijftigduizend twijgjes

Geen proef. Wel schrapers, heet water en het halve dorp op zijn knieën.

Vrijdagochtend om negen uur boorde vader Mulder drie gaten in plaats van één.

Het eerste in de maandagstrook: negen en een halve centimeter. Het tweede aan de overkant, onder de sneeuw: zes. Het derde in de vierhonderd vierkante meter die de Baanveeg-o-maat de dag ervoor had schoongemaakt.

'Zeven,' zei hij.

'Zeven is bijna acht,' zei meneer Knol hoopvol.

'Zeven is zeven,' zei vader Mulder, precies zoals woensdag.

Jet had dat getal de halve nacht in haar hoofd gehad in plaats van slaap. Achtentwintigduizend achthonderd twijgjes, en ze zaten allemaal in ijs waar niemand op mocht.

'Dan doen we het vanaf de kant,' zei meneer Knol.

'Verder dan drie meter reikt geen arm,' zei Jet. 'Dat weten we sinds maandag.'

Toen zette Oom Bijna zijn hoed af, en het hele dijkje wist inmiddels wat dat betekende.

'Je moet niet zwaarder worden,' zei hij tegen niemand in het bijzonder. 'Je moet—'

'—breder worden,' zeiden Jet, Ties, Nout en Saar tegelijk.

Oom Bijna keek de vier aan alsof hij ze voor het eerst zag.

'Precies,' zei hij tevreden. 'Planken.'

Om half tien stond de bus van vader Prins boven aan het pad. Er kwamen elf steigerplanken uit, twee meter lang en vijfentwintig centimeter breed, en de tuinder bracht er zes achteraan. Uit de schuren van de Molenstraat kwamen zeven ladders.

Jet legde één plank op het ijs en ging er met de rolmaat naast zitten.

‘Ties. Kniel eens.’

Ties knielde op het gras naast het dijkje, en Jet mat hem op zoals ze donderdag de laarzen van vader Mulder had opgemeten: twee knieën, twee schenen, twee schoenpunten.

‘Vierhonderd vierkante centimeter,’ zei ze. ‘En deze plank is vijfduizend.’ Ze keek op. ‘Op de plank ben je twaalf keer zo breed.’

Vader Mulder liep de rij planken langs zoals hij alles langsliep, en dat duurde.

‘Eén mens per plank,’ zei hij toen. ‘Op je knieën, nooit staand. De plank blijft plat en jij blijft op de plank. Wie ernaast stapt, gaat naar huis en komt morgen terug.’ Hij keek de vier aan. ‘Op een plank zijn jullie breder dan ik op mijn laarzen. Dus vandaag mogen jullie er ook op. Van de plank af niet.’

En zo kwam het dat het halve dorp van Knotwilg die vrijdag op zijn knieën lag.

Het schrapen zelf was het probleem, en dat wisten ze pas na een halfuur.

Ties ging als eerste, met een plamuurmes uit de garage. Hij zette het plat op het ijs, duwde, en er sprong een handvol bruine stukjes over de baan.

‘Zestig,’ zei hij trots.

Jet schoof haar plank naast de zijne en legde haar duim op zijn vierkante meter. Onder haar duim voelde ze precies wat ze verwacht had.

‘En er zitten er nog zestig in,’ zei ze.

Want een twijgje brak af waar het uit het ijs kwam, en het stukje dat erín zat, bleef er gewoon in zitten. Wat overbleef was nog altijd een borstel. Alleen een kortere.

Nout probeerde het met een beitel, twee keer, heel voorzichtig.

‘Niet hakken,’ zei vader Mulder zonder op te kijken. ‘Van hakken op ijs komt altijd een gat.’

Om elf uur kwam mevrouw Bakker het pad af met een handkar, twee kannen en een kruidkoek waar de damp nog vanaf sloeg. Ze deelde uit vanaf het dijkje, want ze ging niet op ijs staan waar ze niets van wist. Toen haar eigen beker leeg was, spoelde ze hem om met heet water uit de ketel en gooide dat over de rand.

'Kijk uit,' zei meneer Knol. 'Dat wordt glad.'

Het werd ook glad. Maar eerst gebeurde er iets anders.

Op de plek waar het hete water had gelopen, zo groot als een dienblad, kwamen de twijgjes overeind en gingen liggen. Ze lieten allemaal tegelijk los en dreven in een laagje water dat zo dun was dat je het bijna niet zag.

Nout was er als eerste bij. Hij pakte van het dijkje de boenborstel waar sinds maandag niemand iets aan had gehad, ging op zijn buik liggen en veegde het laagje in één haal leeg — en een halve minuut later was het weer ijs, en zat er niets meer in.

'Alle moeren en bouten,' zei Oom Bijna zacht. 'Heet water.'

Zo ging het de rest van die vrijdag. Gieten. Tellen tot tien. Vegen. Doorschuiven. Op het dijkje stonden een gasbrander van vader Prins en de wasketel van buurvrouw Pot, waarin in veertig jaar niets anders had gekookt dan lakens.

En er gebeurde nog iets, en Jet was de enige die het opmerkte.

Waar het water overheen was gegaan en weer bevroren, was het ijs niet zoals het ijs ernaast. Het was gladder. Het was glad zoals een ruit glad is. Jet legde haar wang op het vak dat ze net had gedaan, kneep één oog dicht en keek er overheen, en er was geen enkele streep in te zien.

'Oom Bijna. Kom eens kijken.'

Hij kwam over drie planken aangeschoven, wat een gezicht was, en legde zijn wang naast die van haar.

Hij zei een hele tijd niets.

'Zo,' zei hij toen. 'Dus zó doe je dat.'

Meer zei hij er niet over. Hij zette zijn hoed weer op en schoof terug, en hij legde de rest van de dag niet één keer uit wat hij bedoeld had.

Meneer Knol deelde intussen de vierhonderd vierkante meter in vakken. Hij spande een lijn met om de meter een knoop, en tekende op zijn klembord twintig rijen van twintig hokjes. Niemand had meneer Knol ooit zo gelukkig gezien.

Ties telde zijn vakken hardop. Nout telde niets en had er om twee uur zeven meer.

'Hoe doe je dat?' vroeg Ties.

'Rustig,' zei Nout.

'Dat zei je maandag ook.'

'Het is maandag ook waar geweest.'

Om twaalf uur kwam buurvrouw Pot het pad af met een kartonnen doos vol wollen handschoenen uit veertig jaar Molenstraat. Er zaten geen twee bij elkaar. Oom Bijna kreeg een dameshandschoen met een parelmoeren knoopje en droeg hem de hele dag zonder er iets van te zeggen. Onder haar arm had ze zes oude kussens.

'Wie op zijn knieën werkt, legt er iets onder,' zei ze. 'Dat weten ze tegenwoordig niet meer.'

Om half drie kwam de oude mevrouw met de stoel.

De stoel kwam eerst. Twee mannen droegen hem het pad af — een zware houten keukenstoel met armleuningen — en zij liep er tien meter achter met haar stok, in haar eigen tempo, en zei onderweg tegen iedereen dat het geen haast had. Ze zetten hem boven op het dijkje neer, op de plek waar je de hele vijver kon zien.

Saar kwam met een omgekeerd krat aanlopen en zette dat naast de stoel.

Saar ging erop zitten. En daar bleef ze.

Jet werkte op dat moment aan vak eenendertig, en ze hoorde het gesprek zoals je de radio in een andere kamer hoort: in stukken, nooit het hele stuk.

'De baan lag dáár,' hoorde ze, en de stok wees. 'Van die paal tot die paal. Veertig meter heen en veertig terug, en dat drie keer, want anders was het te kort.'

Bij vak vierendertig ging het over de tent.

'Planken op twee sleeën, een kacheltje erin en een man die de hele dag niets anders deed dan hout aandragen. Koek en zopie noemden ze dat. Er ging niemand naar huis, want als je naar huis ging, was je koud.'

Jet keek naar het dijkje, waar een wasketel op een gasbrander stond te dampen. Het was niet hetzelfde. Het leek er wel op.

Bij vak zevenendertig was haar ketel leeg, en op de terugweg over de planken kwam ze langs de stoel, en toen bleef ze staan. Niet lang. Lang genoeg.

'Schaatsen kon niet iedereen,' zei de oude mevrouw. 'Dat is nu zo en dat was toen ook zo. Maar prikslee kon iedereen.'

Ze tekende het in de lucht met haar stok.

'Een prikslee is een plank op twee ijzers, zo laag als een voetenbankje. Je gaat erop zitten met je benen recht vooruit, en in elke hand krijg je een stok, zo lang als je arm, met een ijzeren punt eraan. En dan prik je jezelf vooruit. Links, rechts, links, rechts.'

Saar zat op haar krat met haar benen recht vooruit, en Jet dacht niet dat ze het zelf doorhad.

'Het gaat harder dan je denkt,' zei de oude mevrouw. 'Een goeie prikker houdt over veertig meter een schaatser bij. Over vierhonderd niet meer, maar over veertig wel. En het mooiste is dat het ijs er niks van hoeft te zijn. Wij hadden nooit zulk ijs als jullie nu aan het maken zijn. Wij hadden ijs met golven erin, van de wind, ribbels als een wasbord, en niemand die er wat aan deed. Op zulk ijs staat een schaats scheef. Maar een punt pakt. Een punt heeft juist iets nodig om in te gaan.'

Ze zweeg even.

‘Er was een wedstrijd,’ zei ze. ‘Elk jaar. In poules, want iedereen wilde mee. En die won niet altijd degene die je dacht.’

Buurvrouw Pot stond op dat moment over haar doos met handschoenen gebogen. Ze bleef zo staan, iets langer dan je nodig hebt om een handschoen te pakken. Toen kwam ze overeind en liep met de doos naar de overkant, en niemand keek ernaar, want er lag nog een halve vijver vol twijgjes.

De oude mevrouw keek over de baan, waar vierentwintig mensen op planken en ladders lagen te schrapen.

‘Ik ben zesentachtig,’ zei ze. ‘Ik dacht dat ik zo’n winter niet meer zou meemaken, en ik ben dankbaar dat ik er nog één krijg.‘

Jet ging terug naar haar vak.

Om vier uur werd het licht oranje en streepte meneer Knol vak honderdvierenzeventig door. Saar zat er nog steeds.

Jet klom het dijkje op met de lege ketel en bleef even naast het krat staan. Ze haalde het potlood uit haar zak en hield het Saar voor, want dat is wat Jet de Groot doet als iemand iets vertelt wat je moet onthouden.

Saar keek er even naar en schudde haar hoofd.

Ze had in een uur geen enkele vraag gesteld. Jet dacht dat ze moe was.

Zaterdagochtend was het min elf en helder, en vader Mulder boorde om negen uur in de nieuwe banen.

‘Acht,’ zei hij. En toen, omdat het halve dorp naar hem stond te kijken: ‘Acht is schaatsen.’

Er werd gejuicht op het dijkje.

‘Maandag,’ zei vader Mulder erachteraan. ‘Vandaag zijn er nog tweehonderdzesentwintig vakken.’

De planken bleven dus liggen, en dat vond niemand erg, want met de kussens van buurvrouw Pot eronder was het bijna comfortabel. Het ging die zaterdag ook een stuk vlotter: iedereen wist inmiddels hoeveel water je moest gieten en dat je de borstel schuin moest houden.

Om tien uur riep Oom Bijna Jet bij zich, want de tuinder ging om elf uur naar Zwaneveen en er lag een brief op de duwbeugel.

‘Lees eens voor,’ zei hij. ‘Ik wil weten of het duidelijk is.’

Jet las hem, want zij was de enige die dat kon.

‘*Beste Bertus. Hoe is het met je knie. Ik heb paardenhaar nodig. Twee meter, in bosjes, zo dik als een pols, en het moet lang haar zijn en geen ponystaart, want daar heb ik niets aan. Ik betaal wat het kost. Groet, Egbert. P.S. Je hek staat scheef, dat zag ik in mei al.*’

Ze keek op.

‘Wie is Bertus?’

‘De bezembinder van Zwaneveen.’

‘En zijn knie?’

‘Dat is een lang verhaal,’ zei Oom Bijna, ‘en de tuinder gaat om elf uur.’

‘En waarom paardenhaar?’

Hij vouwde de brief dicht en gaf hem aan haar.

‘Berken breken,’ zei hij. ‘Paardenhaar niet.’

Om drie uur ‘s middags streepte meneer Knol vak vierhonderd door. Hij deed het langzaam, met zijn tong tussen zijn tanden. Op de bladzijde ervoor stond nog *ongeveer vijftigduizend*; daaronder schreef hij: *achtentwintigduizend achthonderd. De rest komt nog.*

‘Anders slaap ik niet,’ zei hij.

Ze gingen er met z’n vieren omheen liggen, zoals ze donderdag ook hadden gedaan, met hun mutsen tegen elkaar en hun neuzen op vijf centimeter van het ijs. Jet legde met de rolmaat een vierkante meter uit en telde.

‘Nul,’ zei ze.

Ze zei het nog een keer, want ze wilde het horen.

‘Nul.’

In de emmers op het dijkje zaten achtentwintigduizend achthonderd twijgjes, min de drie die Bout als zijn persoonlijke eigendom beschouwde.

De stoel stond er die middag weer, met deze keer een kussen erop.

Saar liep het dijkje op en ging voor de stoel staan, en aan de manier waarop ze het deed, kon Jet zien dat ze het al een hele dag van plan was geweest.

‘Waar liggen die sleeën dan?’ vroeg ze.

De oude mevrouw dacht na. Ze dacht zo lang na dat Jet zeker wist dat er een antwoord kwam.

‘Weet ik veel,’ zei ze toen. ‘Zoek maar.’

Saar knikte alsof dat precies was wat ze verwacht had. Ze klopte de sneeuw van haar knieën en liep het pad op naar het dorp.

Ze rende niet.

En dat was het gekste van die hele zaterdag.

8. Paardenhaar

Proef 60. Een rol van paardenhaar. Uitkomst: een spiegel. En een muur.

Maandagochtend om negen uur boorde vader Mulder drie gaten.

Het eerste in de maandagstrook, waar het allemaal begonnen was.

'Twaalf,' zei hij.

Meneer Knol maakte een geluid dat Ties nog nooit uit hem had horen komen.

'In een stuk van tien bij drie meter,' zei vader Mulder erachteraan. 'Daar past het hele dorp niet op, meneer Knol.'

Het tweede gat kwam midden in de banen waar het halve dorp twee dagen op zijn knieën had gelegen.

'Elf.'

'Elf is bijna twaalf,' zei meneer Knol hoopvol.

'Elf is elf,' zei vader Mulder.

Meneer Knol schreef *11* op zijn klembord en zette er niets onder, en dat was voor meneer Knol hetzelfde als zuchten.

Het derde gat kwam aan de overkant, onder de sneeuw, op een meter of tien van de rode theedoek die daar sinds woensdag aan de langste hazelaartak hing. De ijsmeter wees zeven en een half.

'Drie nachten vriezen,' zei Saar, 'en er komt anderhalve centimeter bij? Waarom schiet dat nou niet op?'

Ze deed haar mond dicht en wachtte.

'Omdat ijs voor zichzelf ook een deken is,' zei vader Mulder. 'Vier centimeter groeit hard. Elf groeit bijna niet meer. De kou moet er eerst helemaal doorheen voor hij aan de onderkant iets kan doen.'

'Dus hoe beter het wordt, hoe langzamer het beter wordt,' zei Jet.

‘Zo is het.’ Hij haakte de meter aan zijn riem. ‘Acht is schaatsen. Elf is ruim acht, dus op de geveegde banen mogen de kinderen. Het hele dorp wacht tot het overal twaalf is.’

Om kwart over negen kwam de tuinder het pad af met een rol onder zijn arm, alsof hij een opgerold tapijt kwam bezorgen.

‘Van Bertus,’ zei hij. ‘Hij zei dat je niks hoeft te betalen. Hij zei het twee keer.’

De rol was in vier bosjes gebonden, elk zo dik als Ties’ pols. Het haar was lang en stijf en glanzend, zwart en roodbruin door elkaar, en het rook naar stal en naar zeep tegelijk. Ties pakte een pluk beet en trok. Er gebeurde niets. Hij ging er met twee handen aan hangen, met zijn hakken in de sneeuw. Er gebeurde nog steeds niets.

‘Van hoeveel paarden is dit?’ vroeg Saar.

‘Dat vraag je maar aan Bertus,’ zei de tuinder.

Er zat een briefje bij, in potlood, op de achterkant van een zaadzakje. Ties las het hardop voor, want dít handschrift kon iedereen lezen.

‘*Beste Egbert. Mijn knie doet het weer half en dat is meer dan vorig jaar. Hier is je haar. Twee meter, vier bosjes, staart en manen door elkaar, want lang is lang. Het kost je niks. Mijn hek staat nog steeds scheef. Groet, Bertus.*’

‘Dat is geen briefje,’ zei Oom Bijna tevreden. ‘Dat is een rekening.’

‘Er staat dat het niks kost,’ zei Ties.

‘Precies.’ Oom Bijna vouwde het zaadzakje op en liet het in zijn linkerzak zakken, waar het waarschijnlijk nooit meer uit zou komen. ‘In februari ga ik naar Zwaneveen. Met de waterpas.’

Ze zetten de machine op twee schragen op de kant, met de as vrij, en Ties knipte de veertig ijzerdraden door.

Wat eruit kwam, was geen bezem meer. Het waren veertig bosjes stompjes van tien centimeter, scheef versleten, als de haren van een tandenborstel waar drie mensen mee gepoetst hadden.

‘Vierhonderd vierkante meter,’ zei Jet, en ze schreef het op. ‘Dat is wat veertig bosjes berken doen.’

‘En de helft ligt in de emmers van meneer Knol,’ zei Ties.

Het paardenhaar liet zich minder makkelijk binden dan berkenrijs. Het gaf mee, het veerde terug en het schoof onder het ijzerdraad vandaan zodra je dacht dat je het had. Nout draaide drie slagen, trok aan en deed er een vierde bij. Jet mat elk bosje af op vijfendertig centimeter, precies als maandagavond, want de rol moest even dik blijven als eerst. Ties draaide de as per bosje een kwartslag. Saar hield de tang onder haar jas warm, want ijzer van min tien pakt je vingers vast.

‘Waarom breekt dit nou niet?’ vroeg Saar.

‘Berken breken,’ zei Oom Bijna. ‘Paardenhaar buigt.’

Om tien uur zat de rol erin: vijf ringen, acht bosjes per ring. Ties streek er met zijn vlakke hand overheen, en achter zijn hand kwam alles weer overeind.

Nout ging op zijn rug in de sneeuw liggen en schoof onder het onderstel. Ties zag alleen zijn laarzen. Toen hij eronder vandaan kwam, zat er gele was aan zijn duim.

‘Wat deed je?’

‘Kijken,’ zei Nout.

Meer zei hij niet, en Ties vroeg niet door, want hij was het motortje aan het bijvullen. Hij zou er pas ‘s avonds in bed aan terugdenken.

Om half elf ging de Baanveeg-o-maat het ijs op, en de mensen niet.

Zeven en een half was geen acht. Maar Jet had donderdag uitgerekend dat de machine op zijn twee glijders zes keer minder hard op het ijs drukte dan vader Mulder op zijn twee laarzen, en die berekening stond in het Proevenboek. Dus de machine mocht waar de mensen niet mochten. De mensen bleven aan het begin en aan het eind van de baan staan, met het molentouw van Saar tussen hen in.

Vijftig meter touw. Eén eind aan de duwbeugel, één eind aan de voorkant van het onderstel. En een slag om de scheve bank, want dat deden ze sinds woensdag elke keer, ook als niemand er meer bij nadacht.

Ties gaf de eerste duw, en de ploeg aan de overkant trok.

En toen liet het paardenhaar zien wat het kon.

De berkenrijs had gezoefd. Dit borstelde. Het klonk als iemand die heel lang en heel rustig zijn haar staat te borstelen, veertig meter lang, en de sneeuw kwam in een nette krul het zinken schild uit en bleef links van de machine liggen.

En het ijs dat erachter tevoorschijn kwam.

Ties knielde op de kant om het beter te zien. Dat hoefde niet: je zag het van boven op het dijkje af.

Het glom.

Het glom niet zoals donderdag, toen er tweeënzeventig twijgjes per vierkante meter in stonden. Dit was zwart en diep en er stond niets op. Halverwege de derde baan legde Ties zijn wang op de rand, kneep één oog dicht en keek de hele baan af. Hij zag geen streep. Hij zag zichzelf.

‘Hij poetst,’ zei Saar. ‘Hij veegt niet eens. Hij poetst.’

Oom Bijna nam zijn hoed af en zei een hele tijd niets, en niemand stoorde hem.

‘Zo halen we vijf banen in vijfenvijftig minuten,’ zei Jet bij de negende. ‘Donderdag deden we er tweeënhalf uur over.’

Rond de hazelaartakken lieten ze een strook van vijf meter ongeveegd liggen. Daar hoefde niemand te schaatsen, zei vader Mulder. En je stuurt geen machine vlak langs een dun plekje.

Om kwart over elf was baan negen klaar en moest de machine twee meter opzij voor de laatste.

Opzijschuiven was de hele week het vervelendste werk geweest. De glijders wilden vooruit en achteruit en verder niets. Zijwaarts moest je met z'n drieën duwen, en dan schuurde het en schoot het niet op.

Ties zette zijn schouder tegen de duwbeugel en duwde zoals hij die ochtend negen keer geduwd had.

De machine ging.

Hij ging zoals een emmer over een keukenvloer gaat die je net gedweild hebt: eerst een klein stukje, en dan blijkt er niets meer te zijn wat hem tegenhoudt. Er kwam geen geschuur. Er kwam geen geluid. De Baanveeg-o-maat gleed zijwaarts de spiegel op, met de laatste sneeuw nog in zijn haren, tachtig kilo op twee gladgeschuurde en in de was gezette glijders, recht op de rode theedoek af.

Ties hoorde zichzelf iets roepen. Hij wist niet wat.

Het touw kwam er in luie bochten achteraan over het ijs, veel te langzaam. Vijf meter. Zes. De eerste hazelaartak stond te wachten zoals takken dat doen.

Toen sprong het touw recht.

Er ging een schok door de scheve bank, de bank kraakte, en de Baanveeg-o-maat stond stil. Hij stond er keurig bij, dwars op de baan, alsof hij zelf besloten had dat het zo wel mooi was.

Het was heel stil op het dijkje.

'Vier meter,' zei Jet. Haar stem deed raar. 'Vier meter voor de eerste tak.'

'Wie heeft dat om die bank geslagen?' vroeg meneer Knol met een heel hoge stem.

'Dat doen we sinds woensdag,' zei vader Mulder. 'Elke keer.'

Jet zei niets. Ze keek naar het touw en toen naar haar eigen handen, en Ties wist precies wat er in haar hoofd omging, want sinds woensdag stond er in blokletters in het Proevenboek: *ALLES WAT OP HET IJS KOMT, ZIT AAN EEN TOUW.*

Toen begon iedereen tegelijk te praten. Meneer Knol wilde iets opschrijven, Oom Bijna wilde iets uitleggen, en Saar wilde weten wat Ties nou precies geroepen had.

‘Alle moeren en bouten,’ zei Nout.

‘Dat is mijn tekst,’ zei Oom Bijna.

‘STOP.’

Dat kwam ook van Nout.

Nout schreeuwde niet. Nout zei het gewoon hard, één keer, en dat was erger dan schreeuwen. Er stonden veertien mensen op dat dijkje en niemand zei nog iets.

‘Dinsdag heb ik gezegd dat er een schild op moest,’ zei Nout. ‘Dat zei ik te zacht. Woensdag heb ik gezegd dat die glijders goed glijden. Dat zei ik ook te zacht.’ Hij wees met zijn kin naar de machine op het ijs. ‘Dit is de derde keer. Nu zeg ik het hard.’

Hij liep het dijkje af tot waar het gras ophield, en daar draaide hij zich om, zodat ze hem allemaal konden zien.

‘Donderdag lag deze baan vol twijgjes. Toen was het ijs stroef, en toen hield hij vanzelf op. Nu is het een spiegel, en die glijders zijn geschuurd en in de was gezet.’ Hij haalde zijn schouders op. ‘Ze glijden goed.’

Ties hoorde Jet naast zich heel diep ademhalen.

‘Dus vanaf nu doen we het in deze volgorde,’ zei Nout. ‘Eerst het touw. Dan de slag om de bank. Dan kijken wie er waar staat. Dan pas de machine. En dan pas het motortje.’

Het bleef stil.

‘En dan?’ vroeg Saar.

‘Dan pas juichen,’ zei Nout.

Oom Bijna kwam het dijkje af met zijn hoed in zijn hand. Ties dacht dat hij Nout een hand ging geven, maar hij deed iets anders. Hij ging naast hem staan en keek het halve dorp aan.

‘Nout bepaalt de volgorde,’ zei hij. ‘Vanaf nu. Wat er gebeurt en wanneer het gebeurt: dat zegt hij. Wij doen wat hij zegt.’

‘U ook?’ vroeg Saar.

‘Vooral ik,’ zei Oom Bijna.

Meneer Knol schreef het op zijn klembord en onderstreepte het twee keer, netjes onder *8 cm = kinderen, 12 cm = allen* en onder *alles wat op het ijs komt, zit aan een touw*. Jet sloeg het Proevenboek open bij Proef 60 en schreef er in haar rechte letters bij: *volgorde van werken — N. Fortuin, twaalf januari, kwart over elf.*

Nout keek er even naar.

‘Goed,’ zei hij.

Meer zei hij er niet over. Maar hij stond er de rest van die dag anders bij, en Ties kon niet uitleggen hoe, ook al keek hij er expres naar.

De laatste baan ging in Nouts volgorde.

Eerst het touw. Toen de slag om de bank. Toen wees Nout twee mensen aan het ene eind aan en drie aan het andere, en moest meneer Knol opzij, want meneer Knol stond altijd precies daar waar zo meteen iets langs zou komen. Toen pas de machine. Toen pas het motortje.

Om tien over twaalf was de dorpsvijver van Knotwilg voor het eerst in elf jaar helemaal schoon: achthonderd vierkante meter, min de zestig rond de hazelaartakken. Hij lag daar zwart te glimmen onder een witte lucht, en er stond nergens een haar of een twijgje.

Buurvrouw Pot kwam om half een het pad af met de thermoskan. Ze bleef boven op het dijkje staan en keek eerst naar de vijver en toen naar de rest.

De rest was een wal.

Hij lag langs de hele lange kant, veertig meter, tot even boven Ties' knie, netjes en recht en wit: alle sneeuw van achthonderd vierkante meter, neergelegd door het zinken schild.

'Ik zeg niks,' zei buurvrouw Pot.

'Alstublieft,' zei Oom Bijna.

'Wie sneeuw op een hoop veegt,' zei buurvrouw Pot, 'heeft morgen een muur.'

'Liever één keer een hoop dan overal een deken,' zei Oom Bijna vriendelijk. Hij meende het, en hij hield zijn beker op.

'Ja,' zei buurvrouw Pot.

Meer zei ze niet. Ze zei het alleen zó dat Ties het onthield.

Om vier uur gingen ze naar huis, toen het licht oranje werd. Bij de bocht in het pad keek Ties nog één keer om. De vijver lag te glimmen als een tafel waar net een doek overheen was gegaan, en ernaast lag de wal, veertig meter lang, keurig, precies waar Oom Bijna hem hebben wilde.

Het probleem van die maandag was niet de machine.

Het probleem lag er keurig bij.

Die nacht werd het min twaalf.

9. De muur

Geen proef. Wel veertig meter muur, zestig centimeter hoog, keihard.

Van boven op het dijkje zag de wal er dinsdagochtend precies zo uit als de middag ervoor: wit, recht en netjes, veertig meter lang, tot even boven Ties' knie.

Ties gaf er een schop tegen, zoals je tegen sneeuw schopt.

Daarna ging hij op de scheve bank zitten en hield zijn voet vast.

'Wat is er?' vroeg Jet.

'Niks,' zei Ties met een heel dun stemmetje.

Jet hurkte en legde haar hand op de wal. Ze duwde. Er gebeurde niets. Ze klopte erop met haar knokkels, en het klonk niet als kloppen op sneeuw. Het klonk als kloppen op een muur.

Buurvrouw Pot had het drie keer gezegd. Maandag de vijfde, met haar eigen bezem in haar hand. Donderdag de achtste, terwijl iedereen stond te juichen en niemand haar hoorde. En gisteren, met de thermoskan, boven op dit dijkje.

Jet keek naar de veertig meter en rekende hoeveel dagen er nog waren.

Vier.

Om negen uur boorde vader Mulder drie gaten. Twaalf en een halve centimeter in de maandagstrook, twaalf in de donderdagbanen, negen en een halve in de banen die de Baanveeg-o-maat gisteren had schoongeborsteld.

Meneer Knol deed zijn mond open.

Hij deed hem weer dicht.

'Ik zeg niks,' zei hij.

'Goed zo,' zei vader Mulder. Hij haakte de meter aan zijn riem. 'Twee centimeter per nacht op kaal ijs, met min twaalf. Donderdag is het overal twaalf. Als het zo blijft.'

Toen liep hij naar de wal en boorde er dwars doorheen, door de sneeuw en door het ijs eronder, en hij keek een hele tijd naar de streepjes op de stok.

'Negen en een half,' zei hij. 'En dat blijft het.'

'Waarom?' vroeg Saar.

'Omdat daar een deken op ligt.' Hij tikte met de meter tegen de wal. 'Zestig centimeter deken. Het wordt daar donderdag geen twaalf. Het wordt daar nooit twaalf.'

Buurvrouw Pot kwam om half tien het pad af.

Iedereen op het dijkje werd tegelijk heel druk met iets anders.

'U hebt het drie keer gezegd,' zei Oom Bijna. Hij nam zijn hoed af. 'En ik heb het drie keer gehoord. Het spijt me.'

'Ik zeg niks,' zei buurvrouw Pot.

Ze keek de veertig meter af, van het ene eind naar het andere.

'Waar zijn de zagen?' vroeg ze.

Nout stond intussen tot zijn schouders in de heg aan het begin van het dijkje, en toen hij eruit kwam had hij zijn muts in zijn hand en een sliert dood klimop op zijn hoofd.

'Er staat hier een paal,' zei hij.

Saar was in drie tellen in de heg aan het andere eind, omdat er een heg was en zij nooit langs een heg liep als ze er ook in kon.

'Hier ook!' riep ze.

Twee palen, veertig meter uit elkaar, grijs en scheef, met boven aan de ene nog een roestig oog waar ooit iets in gehangen had. Jet liep het na met haar ogen: van de ene paal, langs de lange kant, naar de andere.

De wal lag er precies tussenin.

'Dat is de kortebaan,' zei vader Mulder. 'Van paal tot paal. Daar heb ik als jongen honderd keer op gestaan.'

'Dan ligt onze sneeuw op de kortebaan,' zei Jet.

‘Ja,’ zei vader Mulder.

Ties was al terug uit de garage. Hij kwam over het dijkje aan met een beitel in zijn ene hand en een hamer in zijn andere en het gezicht van iemand die een plan heeft.

‘Nee,’ zei Nout.

Ties bleef staan. ‘Waarom niet?’

‘Van hakken op ijs komt altijd een gat,’ zei Saar.

Vader Mulder keek even opzij. ‘Ik hoefde niks te zeggen,’ zei hij. ‘Dat is nieuw voor mij.’

De zagen kwamen alsnog uit de garage: twee handzagen, een oude raamzaag en een snoeizaag van de tuinder. Ties bracht ze in twee keer.

Oom Bijna woog ze een voor een in zijn hand, zoals hij maandag de vijfde ook de rijsbezems had gewogen, en legde de snoeizaag terug.

‘Grove tanden,’ zei hij. ‘Fijne tanden lopen vol.’

Nout deelde de ploeg in voordat er iemand het ijs op ging, want Nout bepaalde sinds gisteren de volgorde en niemand vond dat gek meer.

‘Eerst de planken. Dan kijken waar een blok naartoe kan. Dan zagen.’ Hij keek naar meneer Knol, die precies stond waar zo meteen honderd blokken langs zouden komen. ‘En u gaat daar staan.’

Meneer Knol ging daar staan.

Zagen in bevroren sneeuw is een raar geluid: niet hout en niet ijs, maar knerpen en piepen tegelijk, en het zaagsel dat eruit komt is wit en droog en waait weg. Ze zaagden tot vijf centimeter boven het ijs en niet dieper, en wrikten het blok daarna zijwaarts los met een plank.

Krak.

Buurvrouw Pot zaagde zoals ze maandag de vijfde geveegd had: lange halen, en niet één keer stoppen.

‘Veertig centimeter per blok,’ zei Jet, met de rolmaat op de wal. ‘Veertig meter wal.’

‘Honderd blokken,’ zei Saar meteen.

Nout tilde het eerste blok tot aan zijn knieën en zette het weer neer.

‘Zwaar,’ zei hij. ‘Zo zwaar als Saar.’

‘Ik weeg zesendertig kilo,’ zei Saar.

Jet rekende het uit en keek er toen nog een keer naar. ‘Drieduizend zeshonderd kilo,’ zei ze. ‘Dat lag er op ons ijs.’

Meneer Knol schreef het over op zijn klembord en zei er niets bij.

Tillen hoefde niet. Op de spiegel van gisteren gleed een blok van zesendertig kilo weg alsof het niks woog. Het eerste blok kreeg van Ties de duw die je een blok van zesendertig kilo geeft, en het ging tien meter, netjes rechtdoor, en kwam vanzelf tot stilstand in het midden van de vijver.

Het was heel stil op het dijkje.

‘Aan een touw,’ zei Jet.

‘Aan een touw,’ zei Nout.

Daarna gingen de blokken aan een lus molentouw en niet verder dan drie meter tegelijk, en dat was minder mooi en veel beter.

De laatste vijf centimeter deden ze met heet water, zoals vrijdag. De gasbrander van vader Prins en de wasketel van buurvrouw Pot stonden nog op het dijkje. Gieten, tellen tot tien, één haal met de boenborstel, doorschuiven.

Om elf uur ging Jet op haar buik liggen om het na te kijken. Ze legde haar wang op het ijs en kneep één oog dicht, en keek de strook af waar het water overheen was gegaan.

Naast haar lag de baan die het paardenhaar gisteren had geborsteld. Die glom. Maar er stonden strepen in, dunne rechte strepen, honderden, allemaal dezelfde kant op.

De strook met het water erover had niets. Geen streep, geen krasje, niets.

‘Hij is gladder waar het water is geweest,’ zei Jet hardop. ‘Alweer.’

Oom Bijna kwam over drie planken aanschuiven, ging naast haar liggen en legde zijn wang op het ijs zoals vrijdag. Hij zei niets. Hij nam zijn hoed af en hield hem in zijn hand, en dat betekende dat er gerekend ging worden.

Om vijf over elf was hij weg.

‘Waar gaat hij heen?’ vroeg meneer Knol.

‘Dat weten we om een uur of drie,’ zei Jet.

Ties bouwde intussen een iglo.

Hij was er om half elf mee begonnen zonder het aan iemand te vragen, boven op het dijkje naast de scheve bank, met de blokken die van het ijs af kwamen. Eerst een ring van twaalf, toen een ring van tien er iets naar binnen op, en zo verder, en de kieren stopte hij vol met losse sneeuw.

‘Sneeuw is de mortel,’ had Oom Bijna gezegd voordat hij verdween.

Meneer Knol vond dat er iemand toestemming moest geven en wist niet wie.

‘Het staat op het gras,’ zei vader Mulder. ‘Het gras heeft er geen last van.’

Van half twaalf tot half twee zag Jet alleen Ties’ laarzen. De rest van Ties zat erin. Af en toe kwam er een hand uit die om nog een blok vroeg, en Saar rolde er dan een aan en telde hardop verder.

‘Negenendertig,’ zei ze om half twee.

Jet liep er met de rolmaat omheen, omdat ze niet anders kon. Honderdveertig centimeter breed op de ene as. Honderdzeventig op de andere.

‘Hij is niet rond,’ zei ze in het gat.

‘De deur zit op de goeie kant,’ zei het gat.

Nout keek er lang naar, met zijn handen in zijn zakken.

‘Dat ding staat er straks nog,’ zei hij, ‘als de vijver allang weer water is.’

Om half drie kwam Oom Bijna het pad af, rollend.

Hij duwde een houten ton voor zich uit die tot zijn borst kwam, met zijn twee handen en af en toe met een knie, en hij zong iets waar geen wijs in zat.

Bij het dijkje zette hij hem rechtop.

Er kwam een witte kip uit.

Kip Drie stapte over de rand, keek het halve dorp aan alsof het halve dorp zojuist bij háár had ingebroken, schudde zich uit en liep het pad terug naar de smederij.

‘Ze zat erin sinds gisteren,’ zei Oom Bijna tevreden. ‘Er kan honderd liter in, Jet.’

‘Honderd liter wat?’

‘Water.’ Hij klopte op de ton. ‘Kijk. We hebben het verkeerd gedaan. Wij hebben de sneeuw opzij gelegd. Sneeuw moet niet opzij. Sneeuw moet wég

— van het ijs af, het gras op, en dan hoeft er nooit meer iemand met een zaag aan te pas te komen.'

'En daarna?' vroeg Jet, want er was een daarna. Ze zag het aan zijn snor.

'Wat zag jij vrijdag?'

'Dat het gladder was waar het water overheen was gegaan.'

'En vanochtend?'

'Ook.'

'Twee keer is geen toeval, dat is een uitvinding.' Oom Bijna zette zijn hoed weer op. 'Een buis. Dwars over de hele breedte, achter de rol. Gaatjes erin. Die ton erop, een pompje eronder. Hij veegt, en achter zich giet hij een laagje water, en dat water loopt uit en gaat liggen en bevriest. En dan is het niet schoon. Dan is het glád.'

'Hoeveel gaatjes?' vroeg Jet.

'Dat weet ik nog niet. Dat rekenen we uit.' Hij straalde. 'Een baan veeg je niet glad, Jet. Een baan giet je glad.'

'Moet hij dan niet anders heten?' vroeg Saar.

'Hij heet Baanveeg-o-maat,' zei Oom Bijna streng. 'Dat staat erop.'

'Waar staat dat op?'

'Nergens. Maar het staat erop.' Hij wreef in zijn handen. 'Fluitje van een cent.'

Meneer Knol keek om zich heen naar een omgekeerd krat, precies zoals op maandag de vijfde, en toen hij er geen zag ging hij op de scheve bank zitten.

Maar hij bleef er niet lang zitten, want om vier uur haalde hij de bel.

Hij had hem in een handdoek meegenomen van huis. Koperen bel, houten handvat, groen uitgeslagen, elf jaar in een kist op zolder. Meneer Knol ging boven op het dijkje staan, naast de paal, en luidde hem één keer.

Iedereen schrok zich een ongeluk. Bout begon te blaffen, helemaal bij de smederij.

Meneer Knol haalde een papiertje uit zijn binnenzak, hield het scheef tegen het laatste licht en las het voor, en zijn stem trilde alleen bij het eerste woord.

'De IJsclub van Knotwilg,' las hij, 'nodigt het hele dorp uit voor de IJsdag van Knotwilg. Zaterdag zeventien januari. Negen uur.'

Er stonden er een stuk of dertig op dat dijkje, en ze maakten met z'n dertigen meer lawaai dan tweehonderd.

'Als het twaalf is,' zei vader Mulder.

'Als het twaalf is,' zei meneer Knol, en hij schreef het onder aan zijn papiertje en onderstreepte het twee keer.

Toen bond hij het bord aan de paal, met ijzerdraad, drie slagen en aandraaien met de tang, want dat had hij van Nout afgekeken. Het bord was hemelsblauw geweest en de letters wit, en het was allebei niet meer helemaal waar.

REGELS, las Jet.

1. Niemand op het ijs voor de vlag hangt.

2. Geen sleeën op de kortebaan.

3. Honden aan de lijn.

4. Wie een gat maakt, zet er een tak bij.

'Waarom mogen er geen sleeën op de kortebaan?' vroeg Saar.

Het bleef stil op het dijkje. Vader Mulder keek naar meneer Knol. Meneer Knol keek naar het bord.

'Dat staat er nou eenmaal,' zei hij.

Saar knikte en zei er verder niets over, en dat was voor Saar zoiets als iets in haar zak stoppen voor later.

Thuis was de winkel door de wollen sokken heen.

'Negen keer gevraagd,' zei Jets moeder. 'En ik had er zeven.'

Na het eten schoof Jet haar bord opzij, legde een leeg vel op tafel en pakte haar liniaal.

Bovenaan schreef ze in blokletters: **IJSDAG VAN KNOTWILG — ZATERDAG 17 JANUARI**. Toen trok ze een streep. Toen nog een, en nog een, tot er zevenendertig regels stonden, allemaal even hoog.

9.00 uur — vlag omhoog.

9.02 uur — meneer Knol opent.

9.05 uur — eerste rit.

Om half tien lag er een schema op tafel waar de hele zaterdag in paste, van negen uur ‘s ochtends tot vier uur ‘s middags. Op de minuut.

Er stond niets in over sneeuw.

Er stond niets in over ribbels.

Er stond niets in over sleeën.

10. Zestig keer

Geen proef. Wel zestig keer een blauwe knie. En iemand die hardop meetelde.

Ties werd woensdagochtend wakker van de slijpsteen.

Het geluid kwam dwars door de vloer omhoog. Het zoemen van de motor, dan het hoge zingen van staal tegen steen, dan niets. Zoem. Zing. Niets. Zoem. Zing. Niets.

Hij was in vier minuten aangekleed, en dat was een record.

In de garage stond geen auto meer. De bus stond buiten in de sneeuw met tien centimeter op het dak, en waar de bus had gestaan lagen schaatsen.

Schaatsen op de werkbank. Schaatsen in twee appelkisten. Schaatsen op een oude paardendeken op de grond, rij aan rij, met alle punten dezelfde kant op. Schaatsen in een emmer, en volgens Ties' vader was dat niet de bedoeling.

'Achtendertig paar,' zei zijn vader zonder op te kijken. 'En het is kwart voor acht.'

Ties liep de rijen langs.

Er lagen doorlopers, met een lang ijzer dat vooraan in een krul omhoogliep en een houten voet die glad was van vijftig jaar handen. Er lagen noren, dun en recht en zo lang dat je ervan schrok. En er lagen houtjes: korte, brede, ouderwetse dingen met leren riempjes, en bij sommige waren de riempjes zo droog dat ze braken als je ze omboog.

'Waar komt dit allemaal vandaan?'

'Uit schuren,' zei zijn vader. 'Van zolders. Van achter de fietsen. De mevrouw van nummer zeven stond hier vanochtend om zeven uur voor de deur. Met één schaats.'

'Eén?'

'Eén. De andere komt nog, zei ze.'

Zijn vader hield een doorloper omhoog en draaide hem om in het licht.

‘Weet je wat het gekste is? Van bijna elke schaats hier weet ik uit welke schuur hij komt. En van geen enkele weet ik wie hij past.’

Ties kreeg een lap, het blik petroleum en de emmer die niet de bedoeling was. Roest eraf, riempjes soepel wrijven met een beetje olie, en aan elk paar een reepje karton met de naam erop. Hij bond de reepjes vast met ijzerdraad, drie slagen, aandraaien met de tang, want zo deed Nout dat en dan zat het vast.

Zijn vader hield een ijzer omhoog en liet hem er met zijn duim overheen gaan.

‘Voel je dat?’

Er zat een groef in de onderkant. Over de hele lengte, van punt tot hak.

‘Een schaats is niet scherp zoals een mes scherp is,’ zei zijn vader. ‘Een schaats is hol. Er zitten twee kanten aan, links en rechts, en die twee kanten pakken het ijs. Een platte schaats pakt niks. Die staat alleen maar op het ijs te wezen.’

Om half negen kwam meneer Knol de garage in met een houten kistje onder zijn arm, alsof hij een taart droeg. In het kistje lagen twee zwarte noren op een laagje watten. In het deksel stond met een hete spijker *H. KNOL*.

‘Van mijn vader,’ zei hij. ‘Ze mogen scherp. Maar niet te scherp.’

‘Hoe scherp is dat?’ vroeg Ties.

‘Dat weet ik niet,’ zei meneer Knol ongelukkig.

Wie er niet kwam, was buurvrouw Pot.

Ze liep om negen uur langs de open deur op weg naar de winkel. Ze keek naar binnen, naar achtendertig paar schaatsen en een slijpsteen en het halve dorp dat kwam brengen en halen. Toen liep ze door.

Ties keek haar na tot ze de hoek om was. Buurvrouw Pot kwam altijd kijken. Dat was het enige waar je in de Molenstraat op kon rekenen.

Saar kwam wel binnen. Ze kwam binnen zoals Saar altijd binnenkwam, met de deur open en de kou erachteraan, en ze had een spinnenweb op haar muts.

'Niks,' zei ze.

'Waar was je?'

'Op de zolder van het dorpshuis. Er staat daar een kerstboomstandaard, twee dozen kaarsen en een bord waarop STIL A.U.B. staat.' Ze veegde het spinnenweb weg. 'Geen sleeën.'

'Misschien zijn ze weggegooid,' zei Ties.

Saar keek hem aan alsof hij had voorgesteld om de molen weg te gooien, en was weer weg.

Om tien uur stond de teller op vierenzestig paar. Ties' vader zette de laatste op de deken, veegde zijn handen af en pakte een omgekeerd krat.

'Kom hier. Voet.'

Hij paste er drie. De eerste was te groot, de tweede was te klein en bij de derde zei hij niets, en dat betekende dat het goed was: een paar houtjes met brede riempjes en een ijzer dat er nog nieuw uitzag onder al dat oude hout.

'Van wie zijn ze?'

'Van niemand,' zei zijn vader. 'Ze zijn van Knotwilg tot zaterdag.'

Aan de vijver had vader Mulder om negen uur al geboord. Elf en een halve centimeter in de banen die het paardenhaar maandag had schoongeborsteld, en tien in de strook waar de muur had gelegen.

'Donderdag is het overal twaalf,' zei hij. 'Waar de muur lag, vrijdag. Daar lag gisteren nog zestig centimeter deken op, en daarna heet water. Dat ijs moet nog op gang komen.'

Twaalf was het hele dorp. Elf en een half was de kinderen, en dus stonden er woensdagochtend een stuk of veertig mensen boven op het dijkje, met hun handen in hun zakken, en mochten ze er geen van allen op.

Op het ijs stonden vier kinderen uit de Molenstraat, drie kinderen van school en verder niemand. Aan de overkant stak de rode theedoek boven de hazelaartakken uit, met eromheen een strook sneeuw die ze bewust hadden laten liggen.

Nout deed zijn schaatsen aan zoals je je jas dichtdoet.

Toen stapte hij het ijs op en ging.

Verder was er niets aan te zien. Hij deed zijn handen op zijn rug, hij nam de bocht bij de paal alsof daar een rails lag, en hij kwam terug langs de kant met lange, rustige halen waar geen enkele haast in zat. Op het dijkje werd het stil.

'Waar heb jij dat geleerd?' vroeg Jet.

'Van mijn oma.'

'Welke oma?'

'Die in de stad. Daar is een baan.' Nout haalde zijn schouders op. 'Elke kerstvakantie twee weken. Dit jaar niet. Zij zat op de kant met een thermosfles en zei elke keer: nog een rondje.'

Dat waren tweeëndertig woorden, en voor Nout was dat een verhaal.

Jet deed het anders. Jet had het één keer eerder gedaan, met een stoel voor zich uit, en ze begon met kleine stapjes en haar armen wijd, kaarsrecht, alsof ze een volle beker droeg. Na een half uur ging ze van paal tot paal.

'Eenenzestig stappen,' zei ze.

Tien minuten later ging ze weer van paal tot paal.

'Achtenveertig.'

Saar viel om. Saar viel de hele ochtend om, en het gekke was dat het haar geen enkele keer wat kon schelen. Ze kwam op gang, ze ging hard, ze ging harder, en dan bleek dat er in haar plan niets stond over stoppen. Ze stuurde de laatste meters het gras in, viel, bleef liggen en lachte zo hard dat ze niet meer overeind kwam, want lachen en opstaan gaan niet tegelijk.

'Waarom rem je niet?' riep Jet.

‘Weet ik veel!’ riep Saar terug.

En Ties viel.

Hij viel de eerste keer voordat hij één keer geschaatst had, gewoon van het stilstaan. Hij viel de tweede keer bij zijn derde stap. De derde keer had hij al vijf meter gehad en dat maakte de klap groter.

‘Vier,’ zei een stem op het dijkje.

Ties draaide zijn hoofd om, plat op het ijs. Boven op het dijkje stond meneer Knol met zijn klembord en zijn potlood, en hij keek geschrokken, zoals iemand die iets hardop heeft gedacht.

‘Telt u ze?’

‘Ik tel alles,’ zei meneer Knol somber. ‘Dat kan ik niet helpen.’

Ties krabbelde overeind.

‘Hardop dan,’ zei hij.

Jet schoof naar hem toe over het ijs. ‘Zal ik vragen of hij ophoudt?’ zei ze zacht. ‘Iedereen luistert mee.’

Ties keek het dijkje langs. Veertig mensen. Zijn vader was er ook bij, met een krat schaatsen tussen zijn voeten.

‘Ze weten toch al dat ik het niet kan,’ zei hij. ‘Dan mogen ze het ook horen.’

En zo werd het de gekste ochtend van het jaar. Meneer Knol telde hardop, en telkens als Ties viel zei het dijkje ‘oh’, en telkens als hij weer opstond juichte het dijkje, en na een tijdje juichte het dijkje het hardst voor nummer zeventien, die de mooiste was: twee benen tegelijk vooruit, één seconde in de lucht, en toen niet meer.

Bij achtentwintig kwam Nout naast hem staan.

‘Je kijkt naar je voeten.’

‘Daar staat het gekke gedeelte,’ zei Ties.

‘Kijk naar de paal,’ zei Nout. ‘Je gaat vanzelf naar waar je kijkt.’

Ties keek naar de paal. Hij viel bij dertig, hij viel bij eenendertig, en tussen tweeëndertig en drieëndertig zat opeens twaalf meter.

Om twaalf uur kwam Oom Bijna het pad af met een koperen buis onder zijn arm. Zijn bril was helemaal beslagen, want in de werkplaats brandde de kachel sinds zes uur — de Aanmaak-o-maat deed elke ochtend precies wat hij moest doen, en daarna nog een heleboel meer — en het was binnen zesentwintig graden.

Hij veegde zijn bril schoon, hield de buis op ooghoogte en keek erlangs, over de hele vijver, zoals je langs een lat kijkt.

'Hoeveel gaatjes?' vroeg Jet.

'Dat weet ik morgen,' zei Oom Bijna.

Toen keek hij één minuut naar Ties, die net weer opkrabbelde.

'Bijna,' zei hij tevreden.

'Ik lag op mijn rug.'

'Ja,' zei Oom Bijna. 'Maar bijna niet.' En hij liep terug naar de smederij met zijn buis.

Om een uur haalde Jet acht opgevouwen vellen uit haar jaszak.

Ze had het schema van dinsdagavond overgeschreven. Acht keer. Op pakpapier uit de winkel, in blokletters, met de liniaal, zevenendertig regels per vel.

'Alsjeblieft,' zei ze. 'Er staat op wanneer alles is.'

'Wat mooi,' zei mevrouw Bakker, en ze legde het op de handkar onder een kan.

'Wat mooi,' zei meneer Knol, en hij schoof het onder de klem van zijn klembord, boven op de kolommen die hij aan het bijhouden was.

'Wat mooi,' zei vader Mulder, en hij vouwde het nog één keer extra en stopte het in zijn binnenzak.

Ties stopte het zijne in zijn jaszak, waar het de rest van de dag bleef zitten, tussen zijn wanten en de sneeuw die daarbij hoorde.

Saar kwam om twee uur voor de tweede keer terug.

'Niks,' zei ze. 'Meneer Knol heeft geen sleeën. Meneer Knol heeft wel een doos met papieren vlaggetjes en een pop met één schoen.'

En om drie uur voor de derde keer, met natte knieën.

'Achter de kerk staat een schuurtje van de koster. Emmers, een kruiwagen en de kerstboom van vorig jaar.' Ze ging op het dijkje zitten. 'Ik weet niet waar ze zijn. Ik weet alleen waar ze niet zijn. Dat is ook wat.'

'Zullen we helpen zoeken?' vroeg Jet.

'Ze zijn ergens,' zei Saar, alsof dat antwoord genoeg was. 'Dingen zijn altijd ergens.'

Toen ze weer weg was, kwam Jet naast Ties op het dijkje zitten.

'Heb jij het gelezen?'

Ties dacht aan het propje papier in zijn jaszak. Hij had drie regels gelezen en toen was er iemand omgevallen, en dat was hij zelf geweest.

'Drie regels,' zei hij eerlijk.

'Dat zijn er drie meer dan de rest,' zei Jet. Ze zei het gewoon, zonder dat er iets in haar stem trilde, en dat was voor Jet een hele prestatie.

Bout had intussen de iglo ingepikt. Hij lag er sinds twaalf uur in, precies in het midden, met zijn kop naar de deur, en hij kwam er voor niemand uit.

Om half vier ging Ties van paal tot paal.

Hij zag het gebeuren en hij kon er niets aan doen. Hij keek naar de paal aan de overkant, en de paal kwam dichterbij, en hij zette geen enkele stap verkeerd, en het dijkje begon halverwege al te schreeuwen. Veertig meter. Rechtop.

Bij de paal bleef hij staan.

En toen viel hij om.

‘Zestig,’ zei meneer Knol.

Ties lag op zijn rug op het ijs van de dorpsvijver, met zijn armen wijd, en lachte naar de lucht tot zijn buik er pijn van deed.

De lucht lachte niet terug.

Vader Mulder stond boven op het dijkje en keek ernaar zoals een molenaar naar de lucht kijkt: niet even, maar lang, en met zijn hoofd een beetje scheef. Boven de daken van de Molenstraat stond de rookstreep van de smederij, en die stond niet meer recht omhoog zoals alle dagen daarvoor. Die hing schuin.

‘De wind draait,’ zei vader Mulder.

Er werd niet meer gejuicht op het dijkje.

‘Hij komt uit het zuidwesten,’ zei hij. ‘En kijk daar eens. De lucht is melk geworden.’

Ties ging rechtop zitten en keek. De blauwe lucht van alle dagen was er nog, maar er zat een dun wit vel voor, alsof iemand er met een lap overheen was gegaan.

‘Wanneer?’ vroeg Jet.

‘Zaterdag hebben we nog ijs,’ zei vader Mulder. ‘Zondag is het voorbij.’

Ties telde het na, want zo moeilijk was het niet.

Donderdag. Vrijdag. Zaterdag.

Zaterdag was de laatste dag die er was.

11. De sproeibalk

Proef 61. De sproeibalk. Uitkomst: een gladde baan. Met strepen. En daarna een vraag die nog nooit iemand aan Jet gesteld had.

Donderdagochtend om kwart voor negen lag de ladder plat op het ijs en boorde vader Mulder zijn drie gaten. Jet stond op het dijkje met het Proevenboek open.

'Maandagstrook,' riep hij. 'Dertien en een half.'

Jet schreef.

'De paardenhaarbanen. Dertien.'

Jet schreef.

Toen schoof hij de ladder door naar de strook waar de muur had gelegen, boorde het derde gat en trok de ijsmeter omhoog. Hij hield hem lang stil in zijn hand.

'Twaalf,' zei hij.

Op het dijkje werd het stil.

'Twaalf is —' begon meneer Knol.

'Twaalf is twaalf,' zei vader Mulder.

En voor het eerst in twee weken was dat goed nieuws.

'U had vrijdag gezegd,' zei Jet.

'Dat had ik.' Vader Mulder klopte de sneeuw van zijn knieën. 'En het is donderdag geworden. Daarom meet ik. Meten is beter dan gelijk hebben.'

Meneer Knol haalde een van de twee vlaggen uit de kist van de IJsclub. Rood-wit was hij ooit geweest; nu was hij roze en grijs, en hij rook naar zolder.

Hij bond hem met ijzerdraad aan de paal, naast het bord met REGELS. Drie slagen, aandraaien met de tang.

1. Niemand op het ijs voor de vlag hangt.

‘Elf jaar,’ zei meneer Knol. Hij zei het tegen de paal, want zijn stem deed iets geks.

Jet keek op haar horloge. Twee minuten over negen. Op de eerste regel van haar schema stond NEGEN UUR NUL NUL — VLAG OMHOOG. Ze zei er niets van, en dat kostte haar meer moeite dan ze van tevoren had gedacht.

En toen ging het hele dorp het ijs op.

Niet op volgorde en niet netjes, en met een grote boog om de rode theedoek aan de overkant, want dat wist inmiddels iedereen. De slager ging op houtjes van zijn vader. De mevrouw van nummer zeven schaatste op twee schaatsen, allebei van een ander paar, en het kon haar niets schelen. Nout reed van paal tot paal met Bout aan een riem naast zich, en Bout gleed onderweg drie keer uit en vond het drie keer even erg.

Jet telde tot honderdzestien en raakte de tel kwijt, omdat er niemand stil bleef staan.

Eerst vond ze dat vervelend.

Toen niet meer, en ze deed haar potlood weg en gleed van paal tot paal in vierenveertig stappen.

Om elf uur liep ze het pad op naar de smederij, want uit de werkplaats kwam al sinds acht uur hetzelfde geluid.

Tik. Tik. Tik. Tik.

Binnen was het vierentwintig graden en rook het naar koffie en heet metaal. Op de werkbank lag een koperen buis van twee meter. Oom Bijna stond eroverheen gebogen met de omslagboor in zijn handen en zijn tong tussen zijn tanden.

‘Tweeëndertig,’ zei hij zonder op te kijken.

‘Gaatjes?’

‘Gaatjes.’

Jet legde de rolmaat naast de buis. Het eerste gaatje zat zeven centimeter van het uiteinde, en daarna kwam er om de zes centimeter een. Ze rekende het

na, want ze rekende alles na: eenendertig keer zes was honderdzesentachtig, plus zeven en zeven was tweehonderd. Het klopte tot op de millimeter.

'Waarom niet honderd gaatjes?' vroeg Saar vanaf de trapladder.

'Omdat een pompje maar zoveel water per minuut heeft,' zei Oom Bijna. 'Door tweeëndertig gaatjes komt het eruit als een sluier. Door honderd gaatjes druppelt het er alleen nog maar uit. En van druppelen krijg je geen baan. Van druppelen krijg je stippen.'

Boven op de Aanmaak-o-maat, op de warmste plek van heel Knotwilg, zat Kip Drie.

Oom Bijna wilde de kantelbak bijvullen met aanmaakhoutjes en kon er niet bij. Hij bleef er met tien houtjes in zijn hand voor staan.

'Til haar er even af,' zei Jet.

'Ze zat er eerst,' zei Oom Bijna, en hij legde de houtjes terug.

Nout kwam binnen met de ton. Hij rolde hem over de drempel zoals je een ton rolt als je er sterk genoeg voor bent: langzaam en zonder geluid.

'Boor,' zei Nout tegen Bout.

Bout ging weg en kwam terug met een wortel. Hij legde hem voor Nouts schoenen en ging erbij zitten, tevreden.

'Dat is de wortel,' zei Nout.

'Het is een andere wortel,' zei Saar.

'Het is nooit een andere wortel,' zei Nout.

Oom Bijna raapte hem op, hield hem naast het boortje in de omslag en keek er met één oog dicht langs. De wortel was oranje, recht en aan het eind spits.

'Bijna,' zei hij ernstig.

‘De kelder van het dorpshuis,’ zei Saar tegen niemand in het bijzonder. ‘Geen sleeën. Wel een kerstbal en een fiets zonder wielen.’

Om twee uur stond alles op de slee.

De ton achter de duwbeugel, vastgezet met twee riemen van vader Prins. De koperen buis dwars over de hele breedte, vlak achter de rol van paardenhaar, zodat het water op ijs kwam dat een halve seconde eerder geveegd was. En eronder, op een plankje, het pompje.

‘Wat is dat?’ vroeg Jet.

‘Een benzinepompje. Uit een auto die er niet meer is.’ Oom Bijna tikte tegen het ronde koperen dekseltje. ‘Daar zit een velletje rubber in. Dat gaat op en neer, en daar wordt water heel gelukkig van.’

Er liep een dun stangetje van het pompje naar een schijf op de as van de rol. Draaide de rol, dan pompte het pompje. Jet vond dat het mooiste van de hele machine.

In het koperen armpje van het stangetje zaten vijf gaatjes, met een cijfer ernaast: één tot en met vijf. In welk gaatje het pennetje zat, bepaalde hoeveel water er per slag kwam.

Oom Bijna zette het pennetje in gaatje drie.

Aan het eind van de buis zat een klein kraantje.

‘Waar is dat voor?’

‘Voor na afloop. Een buis met water erin die stilstaat, is morgenochtend een buis met ijs erin.’ Hij zocht in zijn linkerzak naar het kraansleuteltje en haalde er een knoop uit, een muntje van vijf cent en het zaadzakje van Bertus. ‘Kijk,’ zei hij. ‘Dat zaadzakje was ik kwijt.’

Om vier uur was het ijs een uur lang van de machine. Vader Mulder riep het over de vijver, en honderd mensen liepen zonder mopperen naar het dijkje, wat volgens Jet het wonderlijkste van die hele donderdag was.

Ties kwam op zijn schaatsen aanrijden en remde met een bocht die hij gisteren nog niet kon.

‘Tweeëntachtig paar,’ zei hij. ‘Mijn vader slijpt sinds zeven uur. Hij zegt dat hij honderd haalt.’

Ze legden twee stokjes op het ijs langs baan zeven, tien meter uit elkaar.

Nout deed de volgorde, want dat deed Nout sinds maandag. Eerst het touw. Dan de slag om de scheve bank. Dan kijken wie waar stond. Dan pas de machine, dan pas het motortje.

‘En dan pas juichen,’ zei Saar.

‘Precies,’ zei Nout.

Het motortje sloeg bij de tweede ruk aan. De rol begon te borstelen, het stangetje begon te tikken — tik, tik, tik, net als de omslagboor die ochtend — en achter de buis kwam een sluier water uit tweeëndertig gaatjes tegelijk, breed, dun en glinsterend in het lage licht.

Ties duwde de tien meter in vijftig tellen.

Achter hem lag de baan te glimmen alsof iemand er een emmer nat licht overheen had gegooid. Het dijkje juichte, en dit keer mocht dat.

Jet liep om de machine heen, ging op haar knieën en daarna op haar buik, met haar wang op het ijs en één oog dicht.

Ze bleef zo lang liggen dat het dijkje stil werd.

'Strepen,' zei ze.

Ze zaten dwars over de baan. Om de dertig centimeter een, of om de veertig, of om de vijfentwintig — nergens twee keer hetzelfde. Waar geen streep zat, was het ijs glad zoals een ruit glad is. Waar wel een streep zat, voelde het onder haar want als heel fijn schuurpapier.

'Alle moeren en bouten,' zei Oom Bijna zacht.

Hij nam zijn hoed af, gaf hem aan Saar, ging naast Jet liggen en legde zijn wang naast die van haar. Hij was vijfenzestig en hij deed het zonder er iets van te zeggen.

'De slee hobbelt,' zei hij na een tijdje. 'Dus de balk hobbelt, want hij zit eraan vast. Gaat hij omhoog, dan komt het water van te hoog en waaiert het uit. Gaat hij omlaag, dan komt er te veel op één plek.'

'Dus het ligt niet aan het water,' zei Jet.

'Het ligt nooit aan het water.'

Nout stond er met zijn handen in zijn zakken naar te kijken.

'Hij moet hangen,' zei hij. 'Niet duwen.'

Het was even stil.

'Zeg dat nog eens,' zei Oom Bijna.

'Hij moet hangen. Niet duwen.'

Oom Bijna kwam overeind, veel te langzaam voor iemand die haast had.

Jet zag het zo duidelijk voor zich dat ze het eerst tekende voordat ze het zei: de balk niet vastgeschroefd maar opgehangen, aan twee veren, links en rechts één.

‘Dan hangt hij nog steeds aan de slee,’ zei ze. ‘Hij moet niet aan de slee hangen. Hij moet op het ijs staan.’

Ze zette er twee blokjes onder op haar tekening, één aan elk uiteinde van de balk. Kleine sleepvoetjes van essenhout, gladgeschuurd en in de was, net als de glijders, die over het ijs meeliepen. De veren duwden de voetjes naar beneden; de voetjes hielden de balk op hoogte.

‘Veren,’ zei Ties. ‘Twee. Zo groot?’

‘Zo groot,’ zei Jet.

Ties trok zijn schaatsen uit op het dijkje, was weg voordat iemand iets kon zeggen en kwam elf minuten later terug met twee zadelveren van de oude damesfiets achter de bus.

Oom Bijna woog ze in zijn hand, drukte ze in en liet ze los. Toen legde hij ze op de duwbeugel en keek Jet aan.

‘Mag ik het bouwen?’

Jet keek terug. Er kwam een heel klein wolkje uit haar mond en verder gebeurde er niets.

‘Wat?’

‘Het is jouw idee,’ zei Oom Bijna. ‘Twee veren en twee voetjes. Ik heb het niet bedacht. Ik zou het graag bouwen, als jij dat goedvindt.’

Achter hem stonden honderd mensen op het dijkje. Ties had zijn mond open. Nout zei niets, en dat was bij Nout een heleboel.

‘Ja,’ zei Jet.

Ze wilde er nog iets bij zeggen. Er kwam niets.

‘Goed,’ zei Oom Bijna, en hij pakte de tang.

Ze deden er een uur over. Twee beugeltjes van bandijzer, warm gebogen in de vuurplaats. De veren erin, de sleepvoetjes eronder, en Nout draaide het ijzerdraad aan met vier slagen in plaats van drie.

Om half zes was het donker en hing er een stormlamp aan de duwbeugel.

Ties duwde de tien meter voor de tweede keer.

De balk deinde. Dat was het hele verschil: hij deinde. De slee hobbelde eronder door en de balk bleef precies waar hij hoorde, en de sluier viel over de volle twee meter even dun als een adem op een ruit.

Jet ging voor de tweede keer die dag op haar buik liggen.

In het licht van de stormlamp lag het ijs zo glad dat ze haar eigen oog kon zien knipperen.

'Geen streep,' zei ze.

Ze wilde het nog een keer zeggen, maar Saar zei het al, en Ties zei het daarna nog drie keer, en toen zei het dijkje het.

Jet schreef het in het Proevenboek, onder Proef 61, in blokletters, met de liniaal eronder, precies zoals negen dagen eerder bij Proef 58:

twee veren en twee sleepvoetjes — J. de Groot, vijftien januari, half vijf.

'Zo hoort dat,' zei Oom Bijna, en verder zei hij er niets over.

Om zes uur ging Ties naar huis: in de garage lagen nog achttien paar ongeslepen schaatsen.

Oom Bijna draaide het kraantje aan het eind van de buis open en liet het water eruit lopen. Het maakte een dun straaltje in de sneeuw en het straaltje was al half bevroren voordat het ophield.

'Drie,' zei hij tegen Jet, en hij tikte tegen het koperen armpje van het pompje. 'Onthoud dat. Bij vier gaat hij kloppen in plaats van lopen. Dan komt het water er met stoten uit, en dan heb je geen sluier meer.'

Jet schreef het op. Ze schreef alles op.

Toen keek ze in de ton, want dat kon ze niet laten. Van de honderd liter was een goeie helft weg, en ze hadden twintig meter gedaan. Een baan was er veertig.

'Eén ton is één baan,' zei ze. 'Er zijn er tien.'

'Dan vullen we hem tien keer,' zei Oom Bijna, alsof dat niets was.

Vader Mulder kwam over het dijkje aanlopen met zijn handen op zijn rug en keek naar de lucht. Het was die hele donderdag maar min twee geweest en er had geen zon gestaan, en dat was aan iedereen te merken geweest behalve aan het ijs.

'Vannacht blijft het bewolkt,' zei hij. 'Maar morgennacht klaart het één keer op. Min tien, misschien min twaalf.' Hij liet het even hangen. 'En dat is de laatste heldere nacht die we krijgen. Zaterdag hebben we ijs, en dan is het over.'

Oom Bijna zette zijn hoed weer op.

'Morgen doen we de hele vijver,' zei hij. 'In één nacht.'

12. De mooiste nacht

Proef 62. De hele vijver. In het donker: elf mensen, negentien tonnen water en vier uur. Uitkomst: die heb ik de volgende ochtend opgeschreven.

Ties Prins had in zijn hele leven nog nooit om tien uur ‘s avonds ergens naartoe gemogen.

Hij liep de Molenstraat uit naast zijn vader, met de platte batterij van de fietslamp in zijn binnenzak. Een batterij die het koud heeft doet niets, had zijn vader gezegd, en zijn vader wist dat soort dingen.

De sneeuw kraakte ‘s nachts anders dan overdag. Hoger. Alsof er iemand meeliep die er niet was.

Boven de smederij stond de rookpluim recht omhoog, en daarboven stonden meer sterren dan Ties ooit tegelijk had gezien.

‘Min zes,’ zei vader Prins. ‘En hij zakt nog.’

Bij buurvrouw Pot brandde licht in de voorkamer.

Ties keek ernaar tot het huis achter de lindeboom wegdraaide. Buurvrouw Pot deed om half tien haar licht uit. Daar kon je in de Molenstraat de klok op gelijkzetten.

Aan het eind van het pad achter het feestterrein hing licht boven de sneeuw.

Ties bleef boven op het dijkje staan, en dat kwam niet doordat hij moe was.

Er brandden zes stormlampen: twee aan de palen van de kortebaan, twee op stokken halverwege, één boven de bijt en één op de scheve bank. Het licht lag in gele plassen op het ijs, en tussen de plassen in lag de dorpsvijver zo zwart als een gat. Op de handkar van mevrouw Bakker stond een kacheltje, en die rook ging ook recht omhoog.

‘Zo,’ zei vader Prins.

‘Ja,’ zei Ties.

Verder wist hij niets te zeggen, en dat was voor Ties zeldzaam.

Vader Mulder had om half tien de bijt gezaagd, aan de kant van het dijkje, waar het ijs dertien en een half was: een gat van veertig bij veertig, vier stokken eromheen met een reepje lap eraan, en een stormlamp erboven.

'Wie een gat maakt, zet er een tak bij,' zei meneer Knol tevreden. 'Regel vier.'

Aan de emmer zat een touw. Aan de ton op de slee zat een touw. Aan de wasketel van buurvrouw Pot zat ook een touw, en niemand wist meer wie dat gedaan had.

Jet keek ernaar en zei er niets over.

Saar telde de mensen, want Saar telde alles wat ze tegenkwam.

'Elf,' zei ze.

Oom Bijna, vader Mulder, vader Prins, meneer Knol, de tuinder, de slager en mevrouw Bakker. En Jet, Nout, Saar en Ties.

'En Bout,' zei Saar.

'Bout ligt in de iglo,' zei Nout.

'Dan is het elf,' zei Saar.

Nout deed de volgorde, want dat deed Nout sinds maandag. Eerst het touw. Dan de slag om de scheve bank. Dan kijken wie waar stond. Dan pas de machine, dan pas het motortje.

'En dan pas juichen,' zei Saar.

Nout wees ook aan waar Ties moest lopen: naast de beugel, met één hand eraan en zijn voeten op het stuk dat nog moest. 'Achter de buis is nat. Daar loopt niemand.'

En hij zei er één ding bij, en dat maar één keer, omdat er verder niets over te zeggen viel: 'Baan tien stopt bij de tweede stormlamp. Daarachter komen we niet.'

Ties bond het houdertje van de fietslamp op de duwbeugel. IJzerdraad, drie slagen, aandraaien met de tang. Hij klikte de lamp erin, schoof de batterij in de klem, en er kwam een smalle bleke kegel licht uit, precies over de koperen buis heen.

‘Waar halen we het water vandaan?’ vroeg hij.

‘Uit de vijver,’ zei Oom Bijna.

‘Uit de vijver?’

‘Waar anders. Het is precies even koud als het ijs waar het op moet. Warm water hebben we niet nodig.’ Hij knikte naar Jet. ‘Dat wisten we vrijdag al.’

‘Het ging niet om warm,’ zei Jet. ‘Het ging om dun.’

‘Het ging om dun,’ zei Oom Bijna, en hij trok aan het startkoord.

Om vijf over tien begon baan één.

De rol borstelde, het stangetje tikte, en achter de buis viel de sluier over twee volle meter, zo dun als een adem op een ruit. In het lamplicht glansde het twee tellen.

En daarna was het ijs.

Zwart, effen ijs, waar de fietslamp in stond zoals een lamp in een raam staat. Baan één lag erbij alsof er een strook glas was neergelegd.

Ergens tussen baan één en baan twee dacht Ties iets wat hij nooit eerder had gedacht.

Dit was de mooiste nacht van zijn leven.

Hij dacht het niet later, in bed. Hij dacht het meteen, met zijn hand aan een ijzeren beugel die door zijn want heen koud was, en misschien was dat wel het mooiste eraan.

Om kwart over elf ging de lege ton ervandoor.

Meneer Knol had hem van de slee getild, want een lege ton is niets, en dat was waar tot hij hem op het ijs zette. De ton stond even stil. Toen ging hij liggen. Toen ging hij weg.

Elf mensen keken hoe honderd liter niets met een rustig gangetje richting de lisdodden rolde.

Het touw sprong strak. De ton draaide een halve slag en bleef liggen.

‘Aan een touw,’ zei Ties, voordat Jet iets kon zeggen.

‘Aan een touw,’ zei Nout.

Jet zei niets. Ze schreef alleen iets op.

Bout kwam de iglo uit, liep de veertig meter naar de ton, rook eraan en ging terug naar zijn iglo.

Om twintig over elf ging Jet met de fietslamp op haar buik op baan één liggen.

Ze bleef er lang liggen.

‘Het glimt niet overal,’ zei ze.

Ties ging naast haar liggen, met zijn wang op het ijs en één oog dicht, zoals hij het van haar had geleerd. Toen zag hij het ook. De baan glom, maar er liepen doffe grijze vlekken doorheen, en in die vlekken stonden de dunne rechte strepen van het paardenhaar nog gewoon.

Oom Bijna ging op zijn knieën en daarna op zijn buik, en hij deed er lang over, want hij was vijfenzestig.

‘Bij min twee vloeit het nog even,’ zei hij. ‘Bij min twaalf blijft het liggen waar het valt.’ Hij legde zijn hand plat op een vlek. ‘Hij komt hier wel. Hij komt hier alleen niet genoeg.’

‘Dus?’ zei vader Mulder.

‘Dus gaan we er twee keer overheen.’

Aan de paal, onder het bord met REGELS, hing de thermometer uit de werkplaats. Meneer Knol hield er zijn stormlamp bij.

‘Min tien,’ zei hij.

Om half een stond alles stil.

Er waren twee dingen tegelijk misgegaan, en geen van beide was erg. De jerrycan was leeg, dus het motortje was afgeslagen midden op baan vier. En de ton was voor de tweede keer leeg terwijl die baan nog niet af was.

Ties zag het echte probleem precies zoals het was: de ton liep sneller leeg dan de baan opschoot. Twee keer over één baan is twee keer zoveel water. Tien emmers per ton, en de emmers kwamen van veertig meter verderop.

Mevrouw Bakker deelde chocolademelk uit bij het kacheltje. Ties hield zijn beker met twee handen vast en voelde zijn vingers pas terugkomen toen het pijn deed.

‘Ik sta om vier uur toch al op,’ zei mevrouw Bakker. ‘Dit scheelt me twee uur slaap, en dat zeg ik er maar meteen bij.’

'Baan vier is bijna af,' zei Saar. 'Zes nog. Veertig minuten per baan is vier uur. Dan is het half vijf.'

'Om acht uur wordt het licht,' zei vader Mulder.

Meneer Knol schreef *half vijf* op zijn klembord, zette er een streep onder, en toen nog een, en hield er toen mee op.

Vader Prins stond over het motortje gebogen met de lege jerrycan in zijn hand.

'Ik dacht al dat hij raar klonk,' zei Saar. 'Al een hele tijd.'

Vader Prins keek haar aan. Hij keek niet boos.

'Dat is meestal het probleem,' zei hij. 'Niet dat iemand iets doms zegt. Dat niemand iets zegt.' Hij klemde de jerrycan onder zijn arm. 'Twintig minuten.'

'Dan ga ik emmers doen,' zei Oom Bijna.

'U bent vijfenzestig,' zei vader Mulder.

'Daarom. Ik vul ze half en ik loop twee keer zo vaak.'

En hij ging naast Jet bij de bijt staan, veertig meter verderop, waar de machine alleen nog een lampje in het donker was.

Ties bleef bij de machine, want hij had geen zin om bij een kacheltje te staan terwijl er iets stilstond.

Hij hurkte naast de slee en scheen met de fietslamp onder het onderstel, omdat hij in de garage van zijn vader had geleerd dat je onder een ding kijkt als het niet doet wat het moet doen.

Daar zat het pompje, op zijn plankje, met het dunne stangetje naar de schijf op de as van de rol. En daar zat het koperen armpje.

Vijf gaatjes, met een cijfer ernaast. Het pennetje zat in gaatje drie.

Ties wist meteen waar dat voor was. Daar had hij geen uitleg bij nodig. Hoe verder het pennetje van het midden zat, hoe groter de slag. Hoe groter de slag, hoe meer water er per keer kwam.

Hij keek over de vijver.

Zes banen lagen er nog, zwart en dof en veertig meter lang. Het was half een. Zijn vader liep in het donker het pad op met een lege jerrycan. Aan de overkant stond een man van vijfenzestig halve emmers uit een gat in het ijs te tillen, omdat er anders geen water was.

Twee keer over dezelfde baan kostte twee keer zoveel tijd. Als er in één keer genoeg op kwam, hoefde het maar één keer.

Ties trok het pennetje eruit en zette het in gaatje vijf.

Het duurde vier tellen.

Hij zei er niets over. Niet omdat hij iets te verbergen had, maar omdat het niet in hem opkwam dat het iets was om te zeggen. Het was net zoiets als de gaskraan onder een pan een streepje verder opendraaien. Dat vertel je aan tafel ook niet.

Om kwart voor een kwam vader Prins terug met de jerrycan, en het motortje sloeg bij de eerste ruk aan.

Het tikken van het stangetje was een kloppen geworden. Je hoorde het alleen bij de beugel; tien meter verderop hoorde je het motortje en verder niets. Ties vond het een prettig geluid. Nu hoorde je hem tenminste werken.

De sluier viel dikker dan daarvoor. En achter de machine glom het ijs harder dan het de hele avond geglommen had.

Ties keek erover, tot aan de stormlamp aan de overkant. Hij zag geen enkele vlek.

'Hij ligt als een spiegel!' riep hij naar het dijkje.

En zo zag het er ook uit.

Om één uur telde Saar opnieuw.

'Baan vier af. Baan vijf in twaalf minuten,' zei ze. 'Als het zo blijft, zijn we om twee uur klaar.'

Op het dijkje juichten ze, en Ties haalde diep adem, want dit was zijn moment en hij wist het.

‘Dit kan écht niet misgaan,’ zei Ties.

Er riep niemand NIET ZEGGEN.

‘Zeg dat nou niet,’ zei Jet.

‘Waarom niet?’ zei Ties. ‘Kijk dan.’

En Jet keek. En daarna zei ze er niets meer over.

Baan zes. Baan zeven. Vullen, duwen, terugtrekken, twee meter opschuiven, opnieuw. Nout liep met een stormlamp vóór de machine uit om te kijken of er niets op het ijs lag, en riep bij elke baan hetzelfde woord: ‘Schoon.’

Baan acht. De slager en de tuinder droegen samen vier emmers tegelijk en zeiden de hele nacht niets tegen elkaar, behalve ‘Nog een.’

Baan negen. Meneer Knol hield zijn lamp bij de thermometer en zei niets, tot Ties het vroeg.

‘Min twaalf,’ zei hij.

Baan tien stopte bij de tweede stormlamp, vijf meter voor de rode theedoek, want dat had Nout om tien uur gezegd en daar was verder niet over gepraat.

Om twee uur zette Oom Bijna het motortje af.

Het werd zo stil dat Ties zijn eigen oren hoorde suizen.

‘Negentien,’ zei meneer Knol.

‘Wat?’

‘Tonnen.’

Ze stonden met z’n elven boven op het dijkje, en onder hen lag de dorpsvijver van Knotwilg.

Achthonderd vierkante meter. Geen vlek, geen streep, geen bult. Het licht van zes stormlampen lag erop en bleef erop liggen, zoals licht op een tafel blijft liggen die net in de was is gezet.

Niemand ging op zijn buik liggen. Het was twee uur ‘s nachts en het was min twaalf, en niemand ging daar meer voor op zijn buik liggen.

‘Bijna,’ zei Oom Bijna zacht.

‘Wat is er bijna?’ vroeg Ties.

‘Niets. Dat zeg ik altijd.’ Oom Bijna zette zijn hoed recht. ‘Dan hoef ik het later niet meer te zeggen.’

Ze liepen om kwart over twee de Molenstraat in. Nout haalde Bout uit de iglo en deed hem aan de riem, en Bout vond dat niet nodig.

Bij buurvrouw Pot brandde het licht nog steeds.

Ties bleef even staan kijken. Hij was te moe om te bedenken wat hij ervan vond.

Thuis trok hij alleen zijn jas uit. Hij sliep met zijn sokken aan en droomde nergens van.

Om twee uur lag de dorpsvijver van Knotwilg te glimmen als een tafel.

Om zeven uur stond Jet op de kant.

13. Wasbord

Proef 62, uitkomst. Duizenden ribbels. Om de vier centimeter één. Ik heb ze geteld, want ik moest iets doen met mijn handen.

Om zeven uur ‘s ochtends stond Jet de Groot op de kant van de dorpsvijver, met de zaklamp van haar vader in haar want.

Ze had het één keer alleen willen zien, voordat om negen uur het hele dorp kwam: leeg en zwart en van hen.

Het was min zeven. Boven de molen stond geen enkele ster meer.

Ze deed de zaklamp aan en scheen over het ijs.

En het licht bleef niet liggen.

Vannacht was het blijven liggen zoals licht op een tafel blijft liggen die net in de was is gezet. Nu brak het. Het viel uit elkaar in duizenden korte streepjes, zo ver als de lamp kwam.

Jet stond stil. Toen ging ze door haar knieën, met haar voeten in het gras, want ze was alleen, en legde haar blote hand plat op het ijs.

Ribbels.

Ze schoof haar vingertoppen vooruit. Tik. Tik. Tik. Tik. Vier keer over de lengte van haar hand, dwars op de baan.

Ze legde haar wang op het ijs en kneep één oog dicht, zoals het halve dorp het inmiddels deed. Er was geen streep. Er was ook geen spiegel.

Ze stond op en rende het pad af.

Boven de smederij stond de rookpluim al sinds zes uur, want de Aanmaak-o-maat deed elke ochtend precies wat hij moest doen.

Oom Bijna deed open met een boterham in zijn hand en zijn hoed al op.

‘Jet.’

‘Het is niet glad,’ zei ze.

Hij zei niets.

‘Het is niet glad,’ zei ze nog een keer, want ze had onderweg vier zinnen bedacht en dit was de enige die ze nog wist.

Oom Bijna legde de boterham op de werkbank en zette zijn hoed vaster op zijn hoofd.

‘Bout,’ zei hij. ‘Mee.’

Om half acht stonden er twintig mensen op het dijkje, en niemand had ze gehaald: het was de IJsdag, en op de IJsdag ga je vroeg. Ze schenen met stormlampen over de vijver en zeiden bijna niets.

Meneer Knol kwam om kwart voor acht aan met zijn klembord onder zijn arm en zijn jas over zijn trui, zonder das. Hij keek naar het ijs en veegde zijn voorhoofd af met zijn zakdoek. Het was min zeven.

Buurvrouw Pot stond er toen al, in haar goede jas, en Jet had haar niet zien komen.

Om acht uur werd het licht.

Het ging langzaam. Eerst werd de lucht grijs, toen de sneeuw, en het ijs pas het laatst. En toen zag iedereen het tegelijk.

Achthonderd vierkante meter, van paal tot paal, van de kant tot aan de lisdodden. Het glom niet. Het was mat en dof, als een ruit waar iemand met schuurpapier overheen was gegaan, en er liepen dwarsstrepen overheen, recht en evenwijdig, zonder één onderbreking.

‘Dat is een wasbord,’ zei buurvrouw Pot.

Iedereen keek naar haar.

‘Ik zeg niks,’ zei ze. ‘Maar ik was met de hand, en ik heb er een in de schuur staan, en zo ziet hij eruit.’

Jet ging op haar knieën met haar liniaal.

‘Vijf millimeter hoog,’ zei ze. ‘En om de vier centimeter één.’

‘Vijfentwintig per meter,’ zei Saar. ‘Duizend per baan. Tienduizend ribbels.’

‘Twee meter per ribbel,’ zei meneer Knol zacht. ‘Twintig kilometer.’

‘Daar niet,’ zei Nout.

Hij wees naar de overkant. Vijf meter voor de rode theedoek hield het op: daar lag het ijs nog zoals het maandag onder het paardenhaar vandaan was gekomen, zwart en glad, met een stormlamp erin.

‘Daar heeft de buis niet gelopen,’ zei Oom Bijna.

De bijt van vannacht lag er ook nog, veertig bij veertig, met de vier stokken eromheen. De stormlamp erboven was uitgegaan.

Nout deed zijn schaatsen aan.

Hij deed het op de scheve bank, en niemand hield hem tegen: als er één iemand van hen kon schaatsen, was hij het.

Hij stapte het ijs op en zette af.

Het klonk als een stok langs een hek.

Hij kwam drie meter. Hij probeerde het nog een keer en kwam er nog geen twee. De schaats gleed niet: de schaats hakte. Bij elke ribbel pakte het ijzer even, schoot los en pakte weer.

Nout ging terug naar de bank en maakte zijn riempjes los.

‘Nou?’ zei meneer Knol.

‘Nee,’ zei Nout.

Oom Bijna lag toen al een tijdje op zijn knieën bij baan zes, met zijn bril in zijn hand.

‘Vier centimeter,’ zei hij. ‘Vier centimeter.’

Hij kwam overeind, en daar deed hij lang over.

‘Hij liep vier centimeter per slag. Dus staat er om de vier centimeter een ribbel.’

‘Een slag waarvan?’ vroeg vader Mulder.

‘Van het pompje.’ Oom Bijna knikte naar de machine, die naast de bank op het gras stond. ‘Dat pompje heeft vijf standen. Op drie loopt hij, en dan valt

het water als een sluier. Op vier begint hij te kloppen. Op vijf klopt hij als een hart, en dan komt het water er met stoten uit.'

Hij keek de vijver over.

'En bij min twaalf,' zei hij, 'bevriest elke stoot apart.'

Het werd stil op het dijkje.

'Vannacht heeft hij niet op drie gestaan,' zei Oom Bijna.

Toen deed hij zijn hoed af.

Hij hield hem met twee handen vast, zoals hij hem had vastgehouden toen hij om het motortje kwam vragen.

'Ik heb die machine gebouwd,' zei hij. 'Ik heb hem vannacht laten lopen, ik heb er om twee uur niet meer onder gekeken, en ik ben de enige hier die weet wat dat pennetje doet. Wat er onder mijn machine gebeurt, is van mij.' Hij keek meneer Knol aan. 'Het spijt me. Het is mijn schuld en van niemand anders.'

Meneer Knol deed zijn mond open, en er kwam niets uit.

En toen deed Ties een stap naar voren.

Hij deed het het dijkje af, de rij uit, zodat hij tussen de mensen en de vijver in stond. Jet zag dat hij het expres deed, en Ties deed nooit iets expres.

'Ik heb hem op vijf gezet,' zei hij.

Zestig mensen draaiden tegelijk hun hoofd om.

'Vannacht om half een, toen de jerrycan leeg was en iedereen bij het kacheltje stond.' Ties' stem deed het gewoon, en dat was het gekste. 'Ik heb met de fietslamp onder de slee gekeken. Ik zag dat armpje met vijf gaatjes en ik snapte meteen wat het deed. Het pennetje zat in drie. Ik heb het in vijf gezet.'

'Waarom?' vroeg Saar.

En ze wachtte.

‘Omdat twee keer over dezelfde baan twee keer zoveel tijd kostte,’ zei Ties. ‘En omdat er een man van vijfenzestig in het donker halve emmers stond te tillen.’

Hij haalde adem.

‘Ik heb er niets over gezegd. Niet om het te verstoppen. Het kwam niet in me op dat het iets was om te zeggen.’ Hij keek naar zijn laarzen. ‘Maar het was wel iets.’

Er werd niemand boos.

Dat was het vreemde, vond Jet. Ze had gedacht dat er iemand boos zou worden. Er werd niemand boos.

En er was ook niemand die zei dat het niet erg was.

‘Het is wel erg,’ zei meneer Knol met zijn zakdoek in zijn hand.

‘Ja,’ zei Oom Bijna. ‘Het is erg.’

Vader Mulder keek Ties aan zoals hij naar de lucht keek: niet even, maar lang.

‘Wat kapot is maak je,’ zei hij, ‘en wat je fout deed zeg je. Dat tweede heb je gedaan voordat iemand ernaar vroeg. Onthoud dat maar.’

Vader Prins zei niets. Hij liep het dijkje af en ging naast zijn zoon staan, en dat was genoeg.

Jet voelde haar hart bonken, en dat kwam niet doordat ze gerend had.

‘Oom Bijna,’ zei ze.

‘Ja.’

‘U hebt het donderdagavond tegen mij gezegd. Drie. Niet vier.’ Haar stem ging heel dun over de vijver. ‘Om zes uur, toen we met z’n tweeën bij de slee stonden. U zei dat hij bij vier gaat kloppen in plaats van lopen. Ties was toen al naar huis.‘

Ze slikte.

‘Ik was de enige die het wist. En ik heb het aan niemand doorverteld.’

‘Niemand heeft je iets gevraagd,’ zei Oom Bijna.

‘Nee,’ zei Jet. ‘Daarom.’

Oom Bijna keek een hele tijd naar de hoed in zijn handen.

‘Ik heb een machine gebouwd met vijf standen,’ zei hij toen, ‘en aan één mens verteld dat er maar drie van deugen. Dat is niet van Jet en niet van

Ties. Dat is van mij, en het is de ergste fout van vannacht.' Hij zette zijn hoed weer op. 'Een machine met een stand waar je niet aan mag komen, moet dat op die stand zetten.'

Er was één ding dat hij niet zei. Hij zei niet 'Bijna'. Dat had hij vannacht om twee uur al gezegd, zodat hij het later niet meer hoefde te zeggen. Jet had toen niet begrepen wat hij bedoelde. Nu wel.

'Kunnen we het er niet af krijgen?' vroeg meneer Knol.

Ze probeerden het op de kortebaan, want als er één strook glad moest zijn dan die. Twaalf mensen op hun knieën, op de kussens van buurvrouw Pot, met de plamuurmessen uit de garage. Schuiven, schrapen, vegen. Het ijs kwam eraf als wit poeder.

'Waarom gieten we er niet gewoon nog een keer water overheen?' vroeg Saar. 'Dan lopen de kuiltjes vol.'

En ze wachtte op het antwoord.

'Kijk eens op de thermometer,' zei vader Mulder.

Saar liep naar de paal onder het bord met REGELS.

'Min vijf,' riep ze.

'Vannacht was het min twaalf. Vanmiddag zit hij tegen nul. Bij min twaalf is water ijs voordat het is uitgevloeid. Bij nul blijft water gewoon water. En negentien tonnen krijgen we er in een uur niet op.'

Na twintig minuten ging Jet rechtop zitten en keek naar wat ze hadden.

Een strook. Zes vierkante meter.

'Zes,' zei ze hardop, omdat ze het zelf niet geloofde.

'Achthonderd gedeeld door zes is honderddrieëndertig,' zei Saar. 'Keer twintig minuten. Vierenveertig uur.'

'En het is niet eens glad,' zei Nout.

Hij had gelijk. Waar ze geschraapt hadden, was het ijs wit en ruw, als een raam waar de vorst op staat. Ze hadden de ribbels weggehaald en er iets voor teruggekregen waar niemand iets aan had.

Meneer Knol trok op het dijkje zijn zakdoek onder de klem van zijn klembord vandaan, en het vel dat eronder zat kwam mee. De wind uit het zuidwesten legde het tien meter verderop in de sneeuw, met de bedrukte kant naar boven.

Jet zag het liggen. Blokletters, met de liniaal getrokken, op pakpapier uit de winkel. IJSDAG VAN KNOTWILG — ZATERDAG 17 JANUARI.

NEGEN UUR NUL NUL — VLAG OMHOOG.

Ze bleef staan waar ze stond.

'Wij hebben nog niet gegeten,' zei vader Prins.

Hij zei het tegen meneer Knol, maar hij keek naar de kinderen, die om kwart over twee naar bed waren gegaan. 'Ik ga niet met een leeg lijf tegen tweehonderd mensen praten. En zij ook niet. Tien minuten.'

De keuken achter de garage rook naar koffie en naar olie. Ties' moeder zette de theepot op tafel en vroeg niets, want ze had door de ruit al genoeg gezien.

Ze gingen zitten, en er werd stil gedankt, zoals er bij Prins altijd stil gedankt werd.

Toen schoof vader Prins het brood naar zijn zoon toe.

'Ik ben niet blij met wat daar ligt,' zei hij. 'Maar dat je het gezegd hebt voordat iemand het vroeg, is het belangrijkste dat er vanmorgen gebeurd is.'

Jet dacht aan wat hij vannacht bij het kacheltje tegen Saar had gezegd, toen het motortje was afgeslagen. *Dat is meestal het probleem. Niet dat iemand iets doms zegt. Dat niemand iets zegt.*

Ties had het gehoord. Tien minuten later had hij bij de machine gehurkt en niets gezegd — niet stiekem, maar omdat hij niet wist dat het iets was. En vanmorgen had hij het alsnog gezegd, waar zestig mensen bij stonden, zonder dat iemand iets vroeg.

Jet nam een boterham, en ze had veel meer honger dan ze had gedacht.

Om tien voor negen liepen ze het pad weer af.

Er kwamen mensen aan met schaatsen over hun schouder en kinderen aan hun hand, en ze riepen goedemorgen alsof het een gewone mooie zaterdag was. Ze wisten het nog niet.

Meneer Knol stond bij de paal onder de verschoten vlag met zijn papiertje in zijn hand. Jet zag hem het papiertje twee keer omdraaien.

Het vel pakpapier lag nog altijd in de sneeuw. Ze stapte eroverheen.

Saar stond niet meer op het dijkje, en Jet had niet gezien wanneer ze weg was gegaan.

Oom Bijna stond aan de kant van de vijver met zijn hoed in zijn hand en keek naar achthonderd vierkante meter wasbord, en hij zei nog steeds niets.

En toen kwam Saar over de dijk aanrennen.

Ze rende zoals Saar rende als er iets was: met haar armen ver van haar lijf, haar muts in haar vuist, en ze riep iets wat niemand kon verstaan.

Ze had twee stokken bij zich.

14. Prikslee

Geen proef. Wel negen sleeën, twintig stokken en één kip. Ze lagen elf jaar onder een zeil, op driehonderd meter van de vijver, bij iemand die er elke dag langsliep. Daar had niemand gezocht. Je zoekt niet in je eigen huis.

Saar remde niet. Saar remde nooit.

Ze kwam het dijkje af met haar hielen vooruit door de sneeuw en stond pas stil tegen meneer Knol aan, die daar toevallig stond en er niets aan kon doen.

'In de molen,' zei ze.

Meer kreeg ze er niet uit, want ze had de hele weg gerend.

Ze hield twee stokken omhoog. Het waren stokken van hout, zo lang als Ties' arm, bovenaan glad van handen die er heel lang geleden omheen hadden gezeten. Onderaan zat een ijzeren punt, dof en donker en helemaal niet roestig.

'Wat zijn dat?' vroeg meneer Knol.

'Prikstokken.' Saar haalde adem en zei het toen nog een keer, met zinnen erbij. 'Ze liggen in de molen. Alle negen. Onder een zeil, achter de meelzakken, bij de derde stijl.'

Het werd stil op het dijkje. Achthonderd vierkante meter wasbord lag erbij zonder te glimmen, en niemand keek er meer naar.

'Welke meelzakken?' vroeg vader Mulder.

'Onze meelzakken,' zei Saar.

Vader Mulder kwam het dijkje af. Hij nam een van de stokken over en woog hem in zijn hand, en toen gebeurde er iets met zijn gezicht.

'Die heb ik daar neergelegd,' zei hij.

'Ja,' zei Saar.

'Ik heb ze daar zélf neergelegd.' Hij keek naar de stok en niet naar zijn dochter. 'Het ging dooien op de zondag na de IJsdag. Ik heb ze met de kar

bij de palen opgehaald, negen stuks en de stokken erbij, en ik heb ze in de molen gezet tot het weer zou vriezen.'

Hij keek de vijver over.

'En toen vroor het niet meer. En jij was zeven weken oud.'

'Dat weet ik,' zei Saar.

'Ik loop daar elke dag langs.'

'Hoe vaak?' vroeg Saar.

'Vier keer.'

Saar keek even schuin omhoog, zoals ze deed als er iets uitgerekend moest worden.

'Vier keer per dag, elf jaar,' zei ze. 'Zestienduizend zestig keer.'

'Dank je wel,' zei vader Mulder.

Oom Bijna had zijn hoed nog steeds in zijn handen. 'Dat is het allerbeste verstoppen dat er bestaat,' zei hij vriendelijk. 'Je hoeft er niets voor te doen. Je legt iets neer, en daarna leef je gewoon door.'

'Hoe wíst je het?' vroeg Jet.

'Buurvrouw Pot zei vanmorgen "wasbord",' zei Saar.

'En?'

'En toen hoorde ik het weer.' Saar deed haar ogen niet dicht en ze dacht ook niet na. Ze zei het gewoon op, zoals je een liedje opzegt. '*Wij hadden ijs met golven erin, van de wind, ribbels als een wasbord. Op zulk ijs staat een schaats scheef. Maar een punt pakt. Een punt heeft juist iets nodig om in te gaan.*'

Het bleef even stil.

'Zei ze dat zo?' vroeg Jet.

'Ze zei het precies zo. Vorige week vrijdag, op het dijkje, in haar stoel.'

Jet had haar die vrijdag een potlood voorgehouden en Saar had haar hoofd geschud. Ties had toen gedacht dat ze moe was.

‘En de molen?’ vroeg Nout.

‘Dat zei ze ook. Dat ijzers droog moeten liggen, anders zijn ze na drie winters op.’ Saar telde het af op haar vingers. ‘Ik heb op de zolder van het dorpshuis gezocht. Die lekt. Ik heb in de kelder gezocht. Die is nat. Bij het schuurtje van de koster staat een emmer onder het dak.’ Ze haalde haar schouders op. ‘In een molen mag níéts nat worden. Dat is de hele molen.’

‘En daar heb je gekeken,’ zei Oom Bijna.

‘Vanmorgen om kwart over acht.’

‘Waarom niet eerder?’

‘Omdat ik daar woon,’ zei Saar.

Vader Prins zette zijn kraag op. ‘Wij halen ze,’ zei hij. ‘Nu.’

Meneer Knol keek naar het pad, waar de eerste gezinnen aankwamen met hun schaatsen over hun schouder, en daarna naar het groepje dat al wegliep, en hij keek zoals iemand kijkt die heel graag mee wil.

‘U vertelt het ze,’ zei vader Prins.

‘Ja,’ zei meneer Knol somber, en hij trok zijn klembord recht.

In de molen was het koud en droog en het rook naar meel. Saar liep voorop en klom over de onderste meelzakken heen, want zij ging nooit om een stapel heen als ze er ook overheen kon.

Achter de zakken, tegen de derde stijl, lag het zeil.

Het was grijs van het meelstof, behalve op één plek. Daar zat een kip.

‘Kip Drie,’ zei Ties.

Kip Drie keek hem aan met de blik van iemand die dat zeil zelf betaald had.

Nout tilde haar op en zette haar op een meelzak. Toen trokken ze het zeil weg, en het stof kwam in één wolk omhoog en bleef hangen in de streep licht uit het luik.

Daar lagen ze.

Negen lage houten sleeën, op elkaar gestapeld. Elk niet meer dan een plank op twee ijzers, zo laag als een voetenbankje. De bovenkanten waren in het midden glad en donker van vijftig jaar broeken. De ijzers waren stroef en dof en niet één ervan was doorgeroest.

Ernaast lag een bundel stokken, bij elkaar gehouden met een hard geworden touw.

Ties ging op zijn hurken zitten en legde zijn hand op de bovenste slee, en hij wist niet waarom hij dat deed.

'Achttien,' zei Jet, die de stokken al telde. 'En de twee van Saar. Er horen er achttien bij negen sleeën. Er zijn er twintig.'

'Er zijn er altijd twee over,' zei vader Mulder.

Nout stond bij de onderste slee. Die was kleiner dan de andere en beter gemaakt: dunnere ijzers, aan de voorkant rond omhooggebogen, en de plank was aan één kant helemaal glad gesleten en aan de andere kant niet.

'Deze is anders,' zei hij.

'Dat zal wel,' zei vader Mulder, die er drie tegelijk optilde. 'Kom.'

Sleeën slepen zichzelf. Dat is het handige aan sleeën. Ze trokken ze twee aan twee het pad af, met de stokken op de voorste. Kip Drie zat boven op de derde en ging er niet af, dus ging de derde slee mee met Kip Drie erop. Bij de vijver stapte ze eraf alsof ze was aangekomen en liep het pad terug naar de smederij.

Op het dijkje stonden tweehonderd mensen.

Ze stonden er stil, in een lange rij langs de kant, met hun schaatsen nog over hun schouder, want meneer Knol had het ze verteld en meneer Knol had het goed verteld. Niemand was naar huis gegaan. Ties had gedacht dat er mensen naar huis zouden gaan.

Buurvrouw Pot kwam naar de bundel stokken toe. Ze trok er een uit zonder te kijken, hield hem los in haar hand, draaide hem één keer om en zette hem terug.

'Ik zeg niks,' zei ze.

Ties keek haar na. Het was de vierde keer die week dat hij zich voornam daar nog eens over na te denken.

'Ties,' zei Oom Bijna.

Dat was alles. Meer hoefde hij nooit te zeggen.

Ze legden een slee op de kortebaan, bij de paal. Nout zei zijn volgorde op, in het kort, want er kwam geen touw en geen motortje aan te pas.

'Het is dertien en een half. Er staat niemand voor je. De takken liggen daar, en daar ga je niet heen.'

'Alles wat op het ijs komt, zit aan een touw,' zei Jet.

'Ik zit eraan vast,' zei Ties. 'Ik zit erop.'

Vader Mulder keek naar de slee, en naar Ties, en naar dertien en een halve centimeter ijs.

'Ga maar,' zei hij.

Ties ging zitten zoals de oude mevrouw het beschreven had: op de plank, met zijn benen recht vooruit, zijn hakken op het ijs, en in elke hand een stok. De plank was koud door zijn broek heen.

'Dit kan écht niet—' begon hij.

'NIET ZEGGEN,' zeiden drie mensen tegelijk.

'Zeg het maar,' zei Oom Bijna.

Het werd stil op het dijkje.

'Dit kan écht niet misgaan,' zei Ties.

En toen zette hij de twee punten naast zich in het ijs en duwde.

Er gebeurde iets waar hij niet op gerekend had. De punten gingen niet weg. Ze pakten, allebei tegelijk, en alles wat hij duwde ging in de slee zitten. Hij schoot naar voren alsof iemand hem van veertig meter verderop naar zich toe trok.

Achter hem begon iemand te juichen. Hij had geen tijd om te horen wie.

Twee keer prikken. Drie keer. De ribbels ratelden onder de ijzers door met hetzelfde geluid als vanmorgen onder Nouts schaatsen — een stok langs een hek — maar veel te snel om de tikken nog te tellen. De rij mensen vloog langs.

Halverwege reed hij de zes vierkante meter geschraapt ijs op, en het was of er iemand aan zijn jas trok. Hij hobbelde er dwars overheen, aan de andere kant liet het hem weer los, en na twee keer prikken had hij zijn snelheid terug.

De tweede paal kwam eraan.

Ties dacht: ik moet stoppen.

Ties dacht: hoe.

Hij kwam met de neus van de slee in de sneeuwrand terecht, gleed er half in en half over, en bleef liggen met zijn muts scheef en een halve hand sneeuw in zijn kraag.

Toen hij overeind kwam, stond Saar er al.

‘Waarom rem je niet?’ vroeg ze.

‘Weet ik veel!’ zei Ties.

Saar keek hem aan alsof ze zichzelf hoorde praten. Toen begon ze te lachen, en op het dijkje lachten tweehonderd mensen mee. Het was het eerste geluid van die soort dat Knotwilg die ochtend had gemaakt.

‘Punten dwars,’ zei Nout, die er ook al was. ‘Achter je. Niet naast je.’

De tweede rit ging terug, en aan het eind zette Ties de twee punten schuin achter zich in het ijs en stond stil op een halve meter van de paal, en dat voelde beter dan de rit zelf.

‘Veertien tellen,’ zei Jet. ‘Veertig meter.’

‘Hoe kán dat?’ vroeg meneer Knol. ‘Er staat een schaats op te hakken.’

Ze liepen naar de overkant, in een brede boog om de hazelaartakken en de rode theedoek heen, naar de vijf meter die nooit water hadden gekregen: zwart, glad, spiegel.

Ties zette de slee erop en ging zitten met zijn rug naar de takken en zijn neus naar het midden van de vijver.

Hij prikte.

De punten gleden weg. Alle twee. Ze maakten twee lange krassen en een geluid als een lepel over een bord, en de slee bleef precies waar hij was.

Hij prikte nog een keer, harder. De slee schoof een handbreedte achteruit.

‘Hij doet niks,’ zei Ties.

‘Nee,’ zei Oom Bijna.

Hij was op zijn knieën gaan zitten op de rand tussen het spiegelijs en het wasbord, met één hand op elk. Toen zette hij zijn hoed op. Ties had hem sinds zeven uur die ochtend niet meer op zien zetten.

‘Een schaats wil een vloer,’ zei Oom Bijna. ‘Hoe vlakker, hoe beter. Een punt wil geen vloer. Een punt wil een kuiltje.’

Hij klopte met zijn knokkels op het wasbord.

‘Wij hebben tienduizend kuiltjes.’

‘Om de vier centimeter één,’ zei Jet.

‘Om de vier centimeter één,’ zei Oom Bijna.

Daarna gaven ze de slee weg, en dat was het einde van het rustige gedeelte.

Jet ging als eerste. Jet, die er woensdag eenenzestig stapjes over had gedaan om met haar armen wijd van paal tot paal te komen, ging zitten, prikte twee keer en reed. Ze deed er negentien tellen over en zei aan het eind alleen: ‘O.’

Nout ging. Nout kon van iedereen het beste schaatsen, en op de slee was hij precies even goed als Jet en geen streepje beter, en Ties zag hem daar even over nadenken en er toen om grinniken.

Saar ging, remde niet, en kwam in dezelfde sneeuwrand terecht als Ties.

Meneer Knol gaf zijn klembord aan mevrouw Bakker, ging op een plank van vijftig jaar oud zitten met zijn knieën omhoog, en kwam veertig meter verderop tot stilstand met zijn das over zijn schouder. Hij bleef nog even zitten. Toen zei hij: ‘Ik heb dit nooit gedaan.’

En daarna kwam er een jongen van een jaar of vijf, in een blauwe overall, die nog nooit op schaatsen had gestaan en dat ook niet van plan was. Zijn vader zette hem op de slee en gaf hem de twee stokken. Hij prikte scheef, hij prikte verkeerd, hij prikte alleen links, en hij ging.

Het duurde bij niemand langer dan twee minuten.

Ties stond bij de paal en dacht aan woensdag, toen hij zestig keer was gevallen waar het halve dorp bij stond, om aan het eind van de middag één keer veertig meter rechtop te kunnen blijven. Hij zou het zo weer doen.

Maar dit kon iedereen. Dit kon werkelijk iedereen.

Jet stond naast hem met haar potlood, en ze telde. Ze telde het rijtje op het ijs, en toen telde ze het dijkje.

Er waren negen sleeën.

En om negen uur waren er tweehonderd mensen aan de kant komen staan.

15. De IJsdag

Geen proef. Wel een schema van zevenendertig regels dat nergens meer over ging. Ik heb het omgedraaid. De achterkant was leeg, en de achterkant was droog.

Om negen uur telde Jet het nog een keer, omdat ze hoopte dat ze zich vergist had.

Negen sleeën. Tweehonderd mensen.

‘Veertig meter heen en veertig terug,’ zei ze. ‘Een halve minuut rijden, een halve minuut teruglopen. Als iedereen één keer gaat, zijn we een half uur bezig. En al die tijd staan er honderdeenennegentig mensen stil.’

‘Iedereen gaat twee keer,’ zei Nout.

‘Weet ik. Dan staan er honderdeenennegentig mensen twee keer zo lang stil.’

Vader Prins stond naast haar met zijn handen in zijn zakken en keek naar de rij langs de kant zoals hij naar een motor keek die niet wilde starten.

‘Hoeveel moeten er zijn?’ vroeg hij.

‘Twintig. Dan wacht niemand langer dan tien minuten.’

‘Twintig.’ Hij knikte, alsof dat een prijs was die hij kon betalen. ‘Dan komen we er elf tekort.’

Vader Mulder liep intussen de kant af met de ijsmeter over zijn schouder en boorde bij de paal één gat. ‘Veertien,’ zei hij. ‘Meten is beter dan gelijk hebben.’ Hij liep de vier stokken na die sinds vrijdagnacht om de bijt stonden, veertig bij veertig, met de lamp erboven die allang uit was, en trok aan elke stok het reepje lap recht.

‘Hier komt niemand kijken,’ zei hij tegen het dijkje. ‘En om de takken met de rode doek heen lopen we in een boog. Ook vandaag. Juist vandaag.’

Toen draaide hij zich om naar vader Prins.

‘Hoe lang heb je nodig?’

‘Twee uur,’ zei vader Prins.

Om kwart over negen ging de garagedeur open, en om half tien stond de Molenstraat vol met dingen die vroeger iets anders waren geweest.

Een deksel van een kolenkist. Twee kistdeksels van de tuinder, met KNOTWILG er nog half op geschilderd. Een tafelblad zonder poten. De koster kwam met een plank die hij niet uitlegde en die niemand hem vroeg uit te leggen.

‘Niets meebrengen wat u nog nodig hebt,’ riep vader Prins over de straat. ‘Ik wil hier maandag geen deur missen.’

Het gekste was dat de ijzers het makkelijkste waren.

Vader Prins pakte van de werkbank een houtje: een kort breed schaatsijzer onder een houten voetje met twee gaten erin.

‘Kijk,’ zei hij. ‘Een houtje is al een half sleetje. Je zet het alleen verkeerd om.’

Hij draaide het houtje ondersteboven en zette het onder een kistdeksel. Ties begon te lachen voordat hij er iets van zei.

‘Ik heb hier vierendertig schaatsen liggen waar geen tweede bij hoort,’ zei vader Prins. ‘Van geen enkele weet ik wie hij past. Onder een plank passen ze allemaal.’

Om tien voor tien kwam de mevrouw van nummer zeven de garage in met één schaats in haar hand.

‘Hij is terecht,’ zei ze. ‘Hij lag in de kolenbak.’

‘Nu hebt u er twee,’ zei vader Prins.

‘Nu hebt ú er twee,’ zei ze, en ze legde hem op de stapel.

Daarna ging het hard, want het was geen uitvinden. Het was gewoon werk, en het hele dorp kon het.

Jet tekende op elke plank twee lijnen met haar liniaal, want als de ijzers niet evenwijdig stonden reed de slee scheef en dat wist ze zonder het geprobeerd te hebben. Nout boorde voor. Ties draaide de schroeven, twee per voetje, en zijn vader keek bij de eerste drie sleeën mee en daarna niet meer. Saar

sleepte aan en telde. De voorkant van elke plank ging schuin af met de zaag, zodat hij niet in de sneeuw hapte.

Oom Bijna zat op een omgekeerd krat naast de slijpsteen met een blik spijkers tussen zijn voeten en maakte punten.

‘Doet u niet mee?’ vroeg Saar.

‘Vandaag repareer ik,’ zei Oom Bijna. ‘Dat kan ik.’

Hij sloeg de kop van een spijker af, hield hem tegen de steen tot er een punt aan zat, dreef hem in het uiteinde van een bezemsteel en wond er drie slagen ijzerdraad omheen, aangedraaid met de tang, zodat het hout niet zou splijten. Zeventien seconden per stok. Jet had het geklokt zonder dat hij het merkte.

De bezemstelen kwamen uit het hele dorp, want een steel schroef je uit een bezem en er morgen weer in.

‘Tweehonderd bezems,’ zei meneer Knol, en hij zei het voor het eerst die maand vrolijk. ‘Ik heb ze zélf geteld.’

Bout kreeg één opdracht en verknoeide hem meteen. Ties vroeg om een hamer en Bout kwam terug met de rechterwant van meneer Knol, die er drie dagen naar had gezocht en er zo blij mee was dat niemand er iets van zei.

Om kwart over elf stonden er elf nieuwe sleeën op de garagevloer, met tweeëntwintig schaatsen eronder die nooit meer een paar zouden worden.

Negen en elf is twintig.

Op het pad naar de vijver liep Jet een stukje van de anderen weg, naar de plek waar het gisteren — nee, waar het vanmórgen — de sneeuw in was gewaaid.

Haar schema lag er nog. Eén hoek was nat geweest en weer bevroren en de blokletters waren daar uitgelopen tot ze niets meer betekenden. De rest kon ze gewoon lezen.

NEGEN UUR NUL NUL — VLAG OMHOOG.

De vlag hing er al sinds donderdag.

TIEN UUR — SCHAATSWEDSTRIJD KINDEREN.

Om tien uur had het halve dorp in een garage gestaan om schaatsen ondersteboven onder planken te schroeven.

TWAALF UUR — PAUZE.

Jet stond een tijdje met dat vel in haar handen. Er stonden zevenendertig regels op en er klopte er niet één. Het voelde alsof ze naar de landkaart van een land stond te kijken waar ze niet was.

Toen draaide ze het om.

De achterkant was leeg. De achterkant was droog.

Ze legde het op de scheve bank, pakte haar liniaal en trok drie lijnen van boven naar beneden. Boven de eerste kolom schreef ze RONDE. Boven de tweede NAAM. Boven de derde TIJD.

Een schema zegt wat er gáát gebeuren, dacht ze. Een lijst schrijft op wat er gebeurt. Dat is bijna hetzelfde, en het is precies andersom.

Om half twaalf stond het halve dorp voor die bank in de rij.

'Hoe werkt het?' vroeg de slager.

'Vier tegelijk,' zei Jet. 'Van paal tot paal en terug. Wie het eerst terug is, gaat door. De poules worden getrokken, dus u kunt naast wie dan ook komen te staan.'

'Getrokken waaruit?'

Oom Bijna nam zijn hoed af en hield hem ondersteboven op.

Ze schreven de namen op reepjes papier van de winkel en Saar vouwde ze dubbel. Een jongen van negen kwam in dezelfde poule als de tuinder. De koster kwam naast Nout. Meneer Knol trok zichzelf en zei dat dat niet mocht; vader Mulder zei van wel.

Bij drieënzestig hield het op.

'Ik heb er één te weinig,' zei Jet. 'Vierenzestig is het enige getal dat uitkomt. Zestien poules, dan vier, dan de finale.'

‘Eenentwintig ritten,’ zei Saar meteen.

Niemand zei iets. Iedereen keek naar iemand anders, zoals mensen doen als er één plek over is.

Toen kwam buurvrouw Pot naar voren in haar goede jas.

‘Ik zeg niks,’ zei ze. ‘Zet mij er maar bij.’

Jet schreef haar naam onderaan de lijst, als vierenzestig. Pas veel later bedacht ze dat buurvrouw Pot de enige van de vierenzestig was geweest die niet had gevraagd hoe het werkte.

De eerste rit ging om twaalf uur. Meneer Knol tilde de koperen bel op om hem te luiden, en toen hij hem weer neerzette stapte Kip Drie erop.

Ze paste er precies op. Elke keer dat ze verzat, zei de klepel *ting*.

‘Ga eens weg,’ zei meneer Knol.

Kip Drie ging niet weg.

‘Ze zat er eerst,’ zei Oom Bijna.

Dus luidde de bel die middag eenentwintig keer voor een rit en zesenvijftig keer voor een kip, en op het laatst begon iedereen gewoon te lopen als hij *ting* hoorde.

Het witte vak lag precies in het midden.

Zes vierkante meter, ruw en wit, twintig minuten met twaalf man op hun knieën — en elke slee die eroverheen kwam werd langzamer, alsof er iemand aan je jas trok. In de derde poule probeerde een man er in een boog omheen te gaan, maar dan reed je uit je baan, en de rest had hem al gehad.

‘Dat is het enige stuk van deze vijver dat we met de hand hebben gemaakt,’ zei Oom Bijna. ‘En het is het langzaamste stuk van de baan.’

‘Het is voor iedereen even erg,’ zei Jet.

‘Dat is het mooiste wat je over een baan kunt zeggen.’

Ze schreef alle tijden op, ook die van zichzelf. Ze reed in poule negen en werd derde, en ze noteerde eenendertig tellen achter haar eigen naam

zonder dat er iets in haar hand trilde. Niemand vroeg ooit of haar tellen wel klopte. In Knotwilg klopten Jets getallen.

Mevrouw Bakker had haar koek en zopie op de Baanveeg-o-maat gezet.

Ze had er de ton afgehaald, twee planken over de duwbeugel gelegd en er een kleedje overheen, en daarop stonden haar kannen en de kruidkoek. Precies zoals de oude mevrouw het beschreven had: planken op een slee, en iemand die hout aandroeg.

‘Mijn collega staat stil,’ zei mevrouw Bakker, ‘dus dan bak ik zelf.’

Meneer Knol had donderdag een pan snert opgezet voor de twaalf mensen van het feestcomité. Om één uur waren het er tweehonderd. Buurvrouw Pot haalde haar eigen pan, en daarna de slager, en om half twee stonden er vijf pannen op de gasbrander en at Knotwilg snert van vijf recepten, met het bord op de knieën.

‘Van wie is deze?’ vroeg Ties met zijn mond vol.

‘Weet ik veel,’ zei Saar.

Om tien voor twee kwam Bout het dijkje op.

Hij liep zoals hij liep als hij iets bij zich had waar hij zelf tevreden over was, en hij sleepte het achter zich aan door de sneeuw: een stok van hout, zo lang als Ties' arm, bovenaan glad, onderaan een ijzeren punt.

Jet telde de bundel bij de paal nog een keer, en toen wist ze het weer. Negenendertig. Er waren er veertig nodig, en niemand had die ochtend de tijd gehad om zich daar druk over te maken.

Nout ging op zijn hurken zitten en nam de stok aan.

'Hij lag in de sneeuw op het pad,' zei hij. 'Hij is er vanmorgen af gegleden.'

Toen woog hij hem in zijn hand en zei tegen Bout wat hij pas voor de derde keer in zijn leven kon zeggen.

'Drie uit honderd,' zei Nout. 'Maar het zijn alle drie de goeie geweest.'

Bout ging liggen alsof hij dat allang wist.

Er was die middag maar één ding dat scheef bleef staan, en dat was het bord.

Saar vond het om half drie, toen ze even niets te tellen had. Ze ging voor de paal staan met haar handen op haar rug en las hardop wat er in witte letters op stond, regel voor regel, tot ze bij de tweede was.

'*Geen sleeën op de kortebaan*,' las ze.

Het werd stil bij de paal. Op de kortebaan stonden op dat moment vier sleeën naast elkaar.

Meneer Knol werd rood, en daarna warm, en dat lag niet aan de snert.

'Waarom staat dat er?' vroeg Saar. Ze had die vraag in januari al een keer gesteld en toen in haar zak gestopt.

Boven op het dijkje zat de oude mevrouw in haar stoel met een deken over haar knieën.

'Omdat de schaatsers vonden dat de sleeën in de weg zaten,' zei ze.

'En wie waren de schaatsers?'

'De mannen die de wedstrijd wonnen.'

Saar dacht daar even over na.

‘Er zijn vandaag geen schaatsers,’ zei ze.

‘Nee,’ zei de oude mevrouw. ‘Dat is het aardige.’

Meneer Knol keek naar het bord, en naar de vier sleeën, en naar zijn klembord.

‘Ik streep er niks door,’ zei hij ten slotte. ‘Dat is een bord van de IJsclub. Daar hoort een vergadering bij.’

‘Bestaat de IJsclub dan nog?’ vroeg Jet.

Meneer Knol keek naar tweehonderd mensen op het ijs van Knotwilg en gaf geen antwoord, en dat was op zichzelf ook een antwoord.

Om half vier stonden er nog vier namen op Jets lijst.

De slager, die zijn twee ritten allebei ruim had gewonnen. De mevrouw van nummer zeven, die geen enkele schaats nodig had gehad om als eerste bij de paal te zijn. Nout Fortuin, die in twee ritten geen enkele keer in de sneeuwrand terecht was gekomen.

En onderaan, in Jets eigen blokletters, nummer vierenzestig.

Meneer Knol tilde de bel op. Kip Drie stapte erop zodra hij hem neerzette.

Ting.

‘Finale,’ zei meneer Knol, zonder bel, tegen tweehonderd mensen die het toch wel hoorden.

Vier sleeën gingen naast elkaar op de kortebaan, met de neuzen naar de paal aan de overkant. Jet zette haar potlood klaar boven het laatste lege vakje onder TIJD.

En toen won er iemand op wie niemand had gerekend.

16. Nummer vierenzestig

Geen proef. Wel een kampioen. Ze woont naast de smederij, ze heeft er vijftig jaar niets over gezegd, en wij hebben het haar nooit gevraagd. Dat is precies één vraag te weinig.

Ties stond boven op het dijkje, naast de scheve bank, op de plek waar je de hele kortebaan kon zien. Hij stond daar om de beste reden die er was: hij was uitgereden.

In poule vier had hij gewonnen, met twee sleeën voorsprong op de tuinder. In de ronde daarna was hij tweede geworden achter Nout, met een halve plank, en Jet had er een *2* achter zijn naam gezet zonder iets te zeggen.

'Woensdag ben ik hier zestig keer gevallen,' zei Ties.

'Ik weet het,' zei Jet. 'Ik heb ze horen tellen.'

'En vandaag ben ik tweede.'

'Achter Nout.'

'Achter Nout,' zei Ties tevreden. 'Dat telt niet als verliezen.'

Beneden schoven vier sleeën naast elkaar op de kortebaan.

De slager zat op de breedste van de elf nieuwe, met zijn knieën omhoog omdat zijn benen niet pasten. De mevrouw van nummer zeven zat er kaarsrecht naast en had de hele dag geen enkele schaats nodig gehad. Nout zat op de derde en keek naar de paal aan de overkant zoals hij altijd naar dingen keek: alsof hij de baan al gereden had.

En op de vierde zat buurvrouw Pot.

Ze had zich niet omgekleed. Ze zat in haar goede jas op een lage houten plank op het ijs van Knotwilg, en ze had de onderste slee van de stapel genomen: die kleinere met de dunne ijzers. Ze hield haar twee stokken losjes vast, ergens boven het midden, met haar duimen naar beneden — zoals iemand die dat niet hoefde te bedenken omdat hij het al eens eerder had gedaan.

Ties keek naar die handen en wist niet waaróm hij ernaar keek.

Meneer Knol ging naast de paal staan met zijn zakdoek in zijn vuist.

‘Klaar,’ zei hij. ‘Af!’

De slager schoot weg alsof hij een kar tegen een helling op moest, en de eerste tien meter lag hij voorop. De mevrouw van nummer zeven vertrok scheef en lachte daar hardop om. Nout deed het zoals ze het die ochtend allemaal geleerd hadden: twee punten tegelijk naast zich in het ijs, duwen, weer naar voren, twee punten tegelijk.

Buurvrouw Pot deed dat niet.

Links. Rechts. Links. Rechts.

Ze prikte om en om, kort en laag, zonder één keer haar armen hoog te brengen, en het geluid dat ze maakte was een ander geluid dan de rest. Bij tien meter lag ze gelijk. Bij vijftien lag ze voor.

‘Ze doet het anders,’ zei Jet naast hem, en haar potlood bewoog niet meer.

Het witte vak lag midden op de baan, zes vierkante meter ruw geschraapt ijs van vanmorgen. De slager tilde zijn stokken op om er in één keer overheen te schieten en werd langzaam als een kar in het zand. Nout maakte er korte halen, wat het beste was wat je kon doen.

Buurvrouw Pot veranderde er helemaal niets aan.

Ze reed er dwars overheen alsof daar niets lag, en bij de paal aan de overkant deed ze het ding waar Ties later het langst over nadacht: ze zette één stok neer, vlak naast de neus van haar slee, en draaide eromheen. Eén beweging. De anderen hadden er drie of vier nodig.

Op de terugweg werd het alleen maar groter.

Tweehonderd mensen langs de kant begonnen te schreeuwen, en toen ze bij de paal kwam en haar punten dwars achter zich in het ijs zette en stilstond, kwam Nout er tien meter later achteraan.

Jet schreef in het laatste lege vakje: *26*.

Het werd stil op een manier die Ties nog nooit had meegemaakt. Tweehonderd mensen die allemaal tegelijk iets niet begrepen.

Buurvrouw Pot bleef zitten waar ze zat, met haar benen recht vooruit en haar hakken op het ijs. Ze haalde één keer diep adem. Toen keek ze op naar het dijkje, waar heel Knotwilg naar haar stond te kijken.

‘Ik zeg niks,’ zei ze.

Boven op het dijkje zat de oude mevrouw in haar stoel met een deken over haar knieën, en ze zei het zoals je zegt dat de melk op is.

‘Vijftig jaar geleden heeft ze hier iedereen ingemaakt,’ zei ze. ‘Dat is ze nooit vergeten en jullie hebben het nooit geweten.’

Oom Bijna nam zijn hoed af, hield hem tegen zijn borst, en zette hem weer op.

Nout stond op van zijn slee en kwam naar haar toe. Hij was tweede geworden en er was niets aan hem te zien wat daarop leek.

'Links, rechts,' zei hij.

'Ja,' zei buurvrouw Pot.

'Wij deden alles tegelijk.'

'Dat zag ik,' zei ze. 'De hele dag.'

Nout knikte naar de plank waar ze op zat. 'Die onderste was anders. Kleiner. Beter gemaakt. En aan één kant helemaal glad.'

'Die is van mijn vader,' zei buurvrouw Pot. 'Ik zat er vijftien winters op. Altijd op dezelfde plek. Daar slijt zo'n plank van.'

Toen kwamen ze allemaal tegelijk, en Ties het hardst.

'De stok!' riep hij. 'Vanmorgen! U trok er een uit de bundel zonder te kijken.'

'Ik wilde weten of het nog dezelfde waren.'

'En?'

'Ja,' zei buurvrouw Pot.

'En woensdag,' zei Ties, 'liep u langs onze garage en u kwam niet kijken. U komt áltijd kijken.'

'Er lagen schaatsen in jullie garage.' Ze zette haar stokken naast elkaar in de sneeuw. 'Ik heb nooit geschaatst, jongen. Geen dag van mijn leven. Ik prikte.'

'En vrijdagnacht brandde uw licht om kwart over twee.'

Voor het eerst die dag keek buurvrouw Pot ergens anders heen.

'Er liep een fietslamp over mijn ijs,' zei ze. 'De hele nacht. Dan ga ik niet slapen.'

Saar stond erbij met haar armen over elkaar, en zij stelde de vraag die Ties niet bedacht had.

'Had u het verteld als wij het gevraagd hadden?'

'Ja,' zei buurvrouw Pot meteen. 'Natuurlijk.'

'Waarom hebt u het dan niet gewoon gezegd?'

Buurvrouw Pot dacht zo lang na dat mevrouw Bakker haar ondertussen een beker in haar hand kon duwen.

'Ik heb honderd keer gezegd dat ik niks zei,' zei ze.

'Dat is niet hetzelfde,' zei Saar.

'Nee. Dat is het niet.' Ze hield de beker met twee handen vast. 'Ik dacht: er komt toch nooit meer ijs. Dan hoeft niemand het te weten. En toen kwam er ijs.'

Meneer Knol was al weg. Hij kwam terug van de kist met de map met het elastiek eromheen, en hij liep zoals hij liep als hij iets zeker wist, wat ongeveer twee keer per jaar gebeurde. Hij sloeg de laatste bladzij van de ledenlijst open en hield hem in het lage licht.

Drie namen. *H. Knol*, in blauwe inkt. *W. Mulder*. En eronder, met potlood, de naam waar ooit iets nats overheen was gegaan, waarvan alleen nog één hoofdletter over was.

Ties had die letter op de derde januari gezien en er niets van gedacht.

Het was een P.

'Nou,' zei meneer Knol, en zijn stem deed weer iets geks.

Toen legde hij zijn klembord neer, wat hij nooit deed.

'Ik open hierbij de vergadering van de IJsclub van Knotwilg,' zei hij.

Hij haalde zijn houten hamertje uit zijn binnenzak, waar hij het al dagen bij zich droeg, en sloeg er één keer mee op de rugleuning van de scheve bank.

'Er is één punt,' zei hij. 'Bestaat de IJsclub nog?'

'Wie is er lid?' vroeg vader Mulder.

'Drie mensen. En van die drie is er één de hele dag op de kortebaan geweest.'

'Dan zou ik het gewoon vragen,' zei vader Mulder.

Dus vroeg meneer Knol aan het hele dorp wie er lid wilde worden van de IJsclub van Knotwilg. Het kostte niets. Je moest alleen je naam opschrijven.

De map ging rond, van de scheve bank naar de koek en zopie en naar de mensen bij de palen, en toen weer terug, want er waren er die hem twee keer wilden hebben omdat ze hun kleine broertje vergeten waren. Een jongen van vijf schreef zijn naam in letters die alle kanten op stonden en drukte zo hard dat het potlood door de bladzij ging.

Om tien over vijf kwam de map bij Jet terug, en Jet telde. Ze telde drie keer, en drie keer kwam ze op hetzelfde uit.

'Driehonderdachtenveertig,' zei ze.

Meneer Knol keek naar de bladzij met de drie namen, en toen naar de zeven bladzijden erachter.

'Er stonden er drie op,' zei hij.

'Nu staan er driehonderdachtenveertig op,' zei Saar.

'Ja,' zei meneer Knol, en verder kwam hij even niet.

Toen stelde vader Prins een tweede punt voor, dat er niet was en dat er meteen kwam: de priksleewedstrijd van Knotwilg zou voortaan elk jaar zijn, op de derde zaterdag van januari.

'En als er geen ijs is?' vroeg Saar.

'Dan doen we het toch,' zei de oude mevrouw vanuit haar stoel.

'Waaróp dan?'

Het werd stil. En in die stilte deed Oom Bijna zijn mond open, en Ties zag aan zijn ogen achter die bril precies wat er ging komen.

'Nee,' zei Jet.

'Nee,' zei Nout.

'Nee,' zei Ties.

'Nee,' zei Saar, die niet eens wist waar het over ging.

'Ik zei toch niets,' zei Oom Bijna waardig.

'U dacht het,' zei Jet.

‘Dat is nog niet verboden.’

Meneer Knol sloeg met zijn hamertje op de rugleuning, en toen pas liep hij naar de paal met het bord.

Het bord van de IJsclub, hemelsblauw met witte letters, met vier regels erop die niemand ooit veranderd had.

‘Nu mag het,’ zei hij. ‘Nu is er een vergadering geweest.’

‘Waar schrijft u mee?’ vroeg Jet.

Oom Bijna groef in zijn rechterzak, de tangzak, en haalde er achter elkaar uit: een dopje van een olieflesje, twee houtschroeven en een stuk wit krijt.

‘Dat krijt zit daar sinds donderdag de achtste,’ zei Jet. ‘Ik heb het opgeschreven.’

Meneer Knol nam het krijt aan alsof het van glas was. Hij zette de punt tegen het bord, boven aan regel twee, en trok een streep door *Geen sleeën op de kortebaan* — langzaam, van links naar rechts, met tweehonderd mensen die hun mond hielden.

‘Zo,’ zei hij.

‘Wat komt eronder?’ vroeg Saar.

Meneer Knol keek de kring rond. Niemand zei iets, want iedereen bedacht een zin die te lang was.

‘Sleeën op de kortebaan,’ zei buurvrouw Pot.

Meneer Knol schreef het eronder, in witte hoofdletters, iets scheef.

‘Dat is dezelfde regel,’ zei Saar.

‘Nee,’ zei buurvrouw Pot. ‘Er staat geen *geen* meer voor.’

‘Maandag doe ik het over met verf,’ zei meneer Knol. ‘Precies hetzelfde. Dit spoelt er in één regenbui af.’

Het was intussen allang donker. De stormlampen van vrijdagnacht hingen nog aan hun stokken en gingen één voor één weer aan.

Meneer Knol wilde de bel luiden.

Kip Drie zat er nog steeds op.

‘Hoe krijg je een kip van een bel?’ vroeg meneer Knol.

‘Dat vraag je aan Nout,’ zei Saar.

Nout haalde bij de gasbrander het deksel dat al een tijd naast de laatste snertpan lag, hield het naast de bel en zei niets. Kip Drie keek naar de bel. Kip Drie keek naar het lauwwarme deksel. Toen stapte ze over en trok haar veren over haar poten alsof ze daar al de hele middag zat.

‘Ze zat er eerst,’ zei Oom Bijna.

‘Ze zit er nú eerst,’ zei Nout.

Meneer Knol tilde de bel op met twee handen en luidde hem, en deze keer niet één keer. Het klonk over de vijver en over het dijkje en helemaal tot in de Molenstraat.

Toen zette hij hem neer.

‘Ik heb dit dorp vandaag gezien,’ zei hij hardop, tegen iedereen. ‘Ik ben dankbaar. Dat wilde ik gezegd hebben.’

Verder zei hij niets, en dat was precies genoeg.

Ties liep naar de Baanveeg-o-maat, waar mevrouw Bakkers lege kannen nog op de duwbeugel stonden. De rol paardenhaar zat vol bevroren sneeuw. Het zinken schild had een derde deuk.

Oom Bijna stond ernaast met zijn handen op zijn rug, en zijn hoed stond gewoon op zijn hoofd.

‘Hij heeft het niet gedaan,’ zei Ties.

‘Nee,’ zei Oom Bijna.

‘Hij moest een gladde baan maken.’

‘Ja.’

‘En dat is niet gelukt.’

Oom Bijna keek over achthonderd vierkante meter wasbord, waar het hele dorp de hele dag overheen was gegleden, en zijn gezicht ging open zoals het altijd openging.

'*Bijna!*' zei hij.

Toen klopte hij twee keer op het zinken schild.

'Hij veegt niet glad,' zei hij. 'Hij veegt ribbels. Op glad ijs kan de helft van dit dorp niet staan. Op dit ijs is vandaag iedereen geweest.'

Om zes uur ging Knotwilg naar huis. Buurvrouw Pot ging als eerste naar binnen, met haar twee stokken over haar schouder alsof dat het gewoonste van de wereld was, en om half tien ging haar licht uit, precies zoals altijd.

De volgende ochtend werd Ties wakker van een geluid dat hij drie weken niet gehoord had: water. Water uit de goot, tik, tik, tik, op de vensterbank.

Het dooide.

Precies zoals vader Mulder had gezegd.

17. Dooi

Proef 63. De Schaatsdroog-o-maat. Uitkomst: honderd paar schaatsen kurkdroog. En honderd paar schaatsen door elkaar. Dat is één uitkomst te veel.

Op zondagochtend was de Molenstraat vol geluid.

Niet van mensen. Van water. Het tikte uit de goten, het liep tussen de klinkers door en het zakte weg in de laagte bij nummer zeven. Jet luisterde ernaar zoals je naar een klok luistert die je drie weken niet gehoord hebt.

Vijf graden. Boven nul.

Het dorp liep in goede schoenen naar de kerk, maar niet meer achter elkaar aan in één spoor: de sneeuw was pap. Er werd die zondag niet geveegd, en tussen de middag stonden er vier kinderen en één molenaar aan de rand van de dorpsvijver.

Het licht bleef er niet meer op liggen. Het zonk erin.

'Grijs,' zei Saar.

'Nat,' zei Nout.

'Ik hoef het niet te meten,' zei vader Mulder. 'Vanaf vandaag gaat er niemand meer op. Niet vandaag, niet morgen, en niet heel even.'

Aan de overkant stonden de acht hazelaartakken nog in hun boog, met de rode theedoek van Saars moeder aan de langste. Het grijze plekje was geen plekje meer: er stond water.

'Daar zit nu een wak,' zei vader Mulder. 'Dat had ik gezegd. Die takken blijven staan tot de hele vijver water is, en dan haal ik ze er zelf uit.'

Verder werd er niets over gezegd, want er viel niets over te zeggen: er kwam niemand in de buurt.

Halverwege de middag kwamen de negen eenden terug. Ze streken neer in de eerste plas die groot genoeg was en deden alsof ze nooit weg waren geweest.

De Baanveeg-o-maat stond er de volgende dag niet meer. Oom Bijna had hem maandagochtend zelf het pad op getrokken, met de lege kannen van mevrouw Bakker nog op de duwbeugel, en hem in de werkplaats naast de vuurplaats gezet — de rol paardenhaar naar boven, zodat hij kon uitdruipen. De derde deuk in het zinken schild liet hij zitten.

Boven op het dijkje stond Ties' iglo nog, maar niet meer recht: aan de zonkant waren de blokken gezakt, zodat het dak scheef hing als een pet.

'Hij zakt,' zei Jet.

'Hij zakt langzaam,' zei Ties. 'Dat is wat anders.'

Hij bleef nog een week staan. Op de laatste dag van januari was er een lage witte ring van over in het gras.

Het probleem van die maandag stond in de garage van de familie Prins.

Honderd paar schaatsen.

Ze waren zaterdag het hele dorp door geweest zonder dat er één op het ijs had gestaan: in de sneeuw langs het dijkje, onder de scheve bank, in twee kruiwagens. En die sneeuw was water geworden.

'Honderd paar,' zei meneer Knol van zijn klembord. 'En twaalf losse. Ik tel alles, dat kan ik niet helpen.'

Vader Prins veegde met zijn duim over een ijzer en hield hem omhoog. Er zat een bruine veeg op.

'Roest,' zei Nout.

'Roest,' zei vader Prins. 'Een schaats is hol, en in een holletje blijft water staan. Als ze zo blijven liggen, kan ik ze over drie weken allemaal opnieuw slijpen.'

Oom Bijna stond in de deuropening met natte schouders.

'Water gaat weg,' zei hij. 'Roest blijft.'

'Dat zei u op zeven januari,' zei Jet.

'Dan is het waar.'

Aan elk paar zat een reepje karton met een naam erop, door Ties zelf vastgedraaid met ijzerdraad. Het karton was pap. Jet maakte ze alle honderd los en legde ze op de werkbank; ze kon er negen lezen, want in de rest was het potlood weggezakt.

'Dat wordt zoeken,' zei meneer Knol somber.

'Dat wordt drogen,' zei Oom Bijna. En toen zei hij het, en niemand hield hem tegen. 'Fluitje van een cent.'

Het duurde anderhalve dag.

Woensdagmiddag stond de Schaatsdroog-o-maat achter in de garage: een trommel van kippengaas over vier houten hoepels, op vier rollen tussen twee schragen, met vooraan een luikje op een houten grendel. Achter de trommel zat een koperen kap over de potkachel, met een buis naar de trommel en een waaier van vier blikken bladen erin.

Eén slinger dreef alles aan. De dikke riem liep over een groot houten wiel op de as van de trommel; daarnaast, op diezelfde as, zat een klein wiel met de dunne riem van de waaier eromheen. Jet mat het na: één slag aan de slinger was een halve slag van de trommel en twintig slagen van de waaier.

'Langzaam rollen,' zei Oom Bijna, 'en hard blazen.'

De Aanmaak-o-maat was op de handkar meegekomen en stond nu naast de potkachel van vader Prins.

'Hij kan overal zes uur zijn,' zei Oom Bijna.

'En hoe gaat hij weer uit?' vroeg vader Prins.

Oom Bijna keek hem stralend aan. 'Dat is een goede vraag.'

Om twee uur wilde Ties de slinger pakken.

'Nee,' zei Nout. Hij deed het luikje open en keek in de trommel.

Kip Drie keek terug.

'Warm en rond,' zei Nout. Hij tilde haar eruit en zette haar op de paardendeken, en Kip Drie liep de garage uit met de houding van iemand die toch al weg wilde. 'Kijken wie waar staat.'

Iedereen ging tegen de muur staan. Dat deed Knotwilg sinds twaalf januari vanzelf.

Twintig paar erin. Luikje dicht. Grendel erop. Ties draaide.

De trommel rolde langzaam rond, de blikken bladen begonnen te zoeven, en uit het gaas kwam warme lucht die naar kachel en naar oud leer rook. De schaatsen gingen om en om, houtjes over noren over doorlopers, met een geluid als een emmer kastanjes die voorzichtig wordt omgekeerd.

Na twintig minuten deed Oom Bijna het luikje open.

Ze waren kurkdroog. Het hout was warm, de riempjes soepel, en op de ijzers zat geen druppel meer: niet in de holte, niet onder de krul van de doorlopers, nergens.

'Nou,' zei vader Prins, en dat was voor hem hetzelfde als op een stoel gaan staan.

De tweede lading ging goed en de derde ook. Voor de vierde waren er nog veertig paar over.

'Daar kunnen er twintig in,' zei Jet.

'Er kunnen er veertig in,' zei Oom Bijna, 'want ze passen.'

Dat was waar. Ze pasten zoals lakens in een te kleine ketel passen: het luikje ging dicht, de grendel ging erop, en er was nergens ruimte.

Ties zette zijn hand op de slinger.

'Dit kan écht niet misgaan,' zei Oom Bijna.

Vier kinderen keken hem tegelijk aan.

'Wat?' zei hij.

'Dat is mijn tekst,' zei Ties.

Een minuut lang ging het goed. Toen begon de trommel zwaar te lopen, moest Ties harder duwen, gaf de dikke riem één piep en gleed hij van het grote houten wiel af, op het kleine wiel ernaast.

Op het kleine wiel deed die riem iets heel anders.

De trommel ging niet meer langzaam rond. Hij ging twintig keer zo hard rond, en veertig paar schaatsen gingen tegelijk naar dezelfde kant.

Toen begon hij te hoppen. Hij hopte op zijn vier rollen, hij nam zijn schragen mee, hij hopte tot tegen de werkbank aan — en de houten grendel deed wat een houten grendel dan doet.

Hij brak. Het luikje klapte open.

Veertig paar schaatsen kwamen er laag uit, allemaal tegelijk, en gingen over de gladde betonvloer alle kanten op: onder de bus door, in de appelkisten, tegen de slijpsteen aan, en drie de open deur uit tot bij de lindeboom.

Er stond niemand voor dat luikje, want Nout had gezegd waar iedereen moest staan.

En de waaier bleef draaien.

Op de werkbank lagen honderd reepjes karton, in vier rijen van vijfentwintig, met een steen erop. De steen bleef liggen.

De honderd reepjes karton niet. Ze gingen de lucht in en dwarrelden door de hele garage zoals in oktober de bladeren door de Molenstraat, en ze kwamen neer op de bus, in de emmer, op meneer Knol, en op honderd paar kurkdroge schaatsen waarvan nog precies negen mensen wisten van wie ze waren.

Het werd stil in de garage van de familie Prins.

‘Ik heb niks gezegd,’ zei Ties.

‘Nee,’ zei Jet. ‘Dat was hij.’

Oom Bijna stond middenin, met een reepje karton op zijn hoed. Hij keek naar de trommel, die langzaam uitdraaide, en toen naar de vloer. Toen ging zijn gezicht open, zoals het altijd openging.

‘*Bijna!*’ zei hij.

‘Bijna?’ zei meneer Knol met een dun stemmetje. ‘Meneer Sleutel, er liggen honderd paar—’

‘Kurkdroge schaatsen.’ Oom Bijna raapte er een op, veegde met zijn duim over het ijzer en hield zijn duim omhoog. Er zat niets op. ‘Hij droogt ze. Hij zegt er alleen niet bij van wie ze zijn.’

‘Ik zeg niks,’ zei buurvrouw Pot vanuit de deur. ‘Maar zo doet mijn wasmachine ook.’ Ze haalde een reepje karton uit haar haar. ‘Alle moeren en bouten.’

‘Dat is mijn tekst,’ zei Oom Bijna.

‘Ik zeg niks,’ zei buurvrouw Pot.

Om vier uur begon het ruilen. Het duurde tot het donker was. *Van wie is deze?* was de zin van die middag; meneer Knol telde tot honderdzevenendertig en hield toen op.

Zelf was hij binnen tien tellen klaar: in het deksel van zijn houten kistje stond met een hete spijker *H. KNOL*.

‘Dat is niet eerlijk,’ zei Saar.

‘Dat is een naam in hout,’ zei Oom Bijna. ‘Een smid zet zijn naam op zijn werk.’

Vader Prins keek naar die letters. ‘Volgende winter,’ zei hij, ‘krijgt elk paar in deze garage een naam in het hout. Geen karton meer.’

Jet schreef het op.

De mevrouw van nummer zeven ging naar huis met twee schaatsen die bij elkaar hoorden, en keek erbij alsof ze dat jammer vond. En donderdag stond de buurvrouw van nummer negen op de stoep met een paar doorlopers in haar tas: ‘Deze zijn niet van mij. Dat zag ik pas thuis.’

Op de laatste vrijdag van januari was het in de werkplaats zesentwintig graden: de Aanmaak-o-maat stond weer op zijn eigen plek en deed sinds zes uur precies wat hij moest doen, en daarna nog een heleboel meer.

Jet zat aan de werkbank en bladerde in het Proevenboek terug naar het begin van de winter. Proef 57, de kachel die niet ophield. Proef 58, de fontein in de werkplaats. Proef 59, de haren op de baan. Proef 60, het paardenhaar. Proef 61, de sproeibalk. Proef 62.

Achter vijf van de zeven stond het al. Achter Proef 62 stond niets; die bladzij had ze drie keer overgeslagen.

Ze pakte haar potlood en schreef het er alsnog achter, in dezelfde letters als achter de andere:

Bijna.

Op dat ijs was iedereen geweest. Iedereen. Dat was in Knotwilg nog nooit gebeurd.

Achter Proef 63 schreef ze het ook. Dat ging makkelijker.

Oom Bijna kwam achter haar staan en keek mee zoals hij altijd meekeek: handen op zijn rug, bril tot halverwege zijn neus.

‘Zeven keer bijna,’ zei hij.

‘Zeven proeven,’ zei Jet.

Toen deed hij iets wat hij nog nooit gedaan had. Hij haalde het potlood van achter zijn oor, boog zich over de werkbank en schreef zelf iets onder aan de bladzij. Het duurde drie seconden. Toen liep hij naar de kachel alsof er niets was gebeurd.

‘Wat staat daar?’ vroeg Ties.

Er stonden zes strepen, een lus en iets wat op een omgevallen hek leek. In de hele provincie kon precies één mens dat lezen.

‘Nog zevenendertig,’ las Jet.

‘Zevenendertig wat?’ vroeg Saar.

Jet legde haar hand op de harde kaft. Honderd geruite bladzijden. Ze had het hem in september gegeven, en ze wist nog precies wat ze er toen bij had gezegd. *Voor honderd proeven.*

‘Minstens,’ zei Oom Bijna bij de kachel, zonder zich om te draaien.

Buiten stond de schuurdeur van buurvrouw Pot open. Ze had de kist met zand op twee klinkers gezet en zat ernaast op een omgekeerd krat, met haar handen in het zand. Naast de deur stonden nog altijd haar prikstokken.

‘Ik tel ze,’ zei ze, voordat iemand iets kon vragen.

Ze haalde ze er één voor één uit, veegde het zand eraf en legde ze op een krant in de rij. Twaalf dahliaknollen. Alle twaalf hard.

‘Ik doe het elke maand,’ zei ze. ‘Anders schrik ik in maart.’

‘Wat gebeurt er in maart?’ vroeg Saar, die dat heel goed wist.

‘In maart komen jullie ze planten,’ zei buurvrouw Pot. ‘Op vijfentwintig centimeter. Ik zit erbij op een stoel en ik wijs.’

Op de laatste zaterdag van januari liepen ze naar de bladerhoek, omdat Ties wilde weten wat drie slapende egels van dooi vonden. Ze vonden er niets van. Ze sliepen.

Op de terugweg langs het feestterrein bleef Oom Bijna staan.

Naast het terrein lag een stuk grond waar niemand ooit iets mee deed: een lap zwarte natte aarde met oud gras eromheen en een paal zonder hek, waar de sneeuw het eerst was weggegaan. Oom Bijna keek ernaar.

Jet kende dat gezicht. Ze had het nu vier keer gezien: in september bij de eerste vallende lindebladeren, in oktober op het plein, in november bij het ijs — en nu.

Hij zette zijn bril af, veegde hem schoon aan zijn stofjas en zette hem weer op. Jet wachtte.

‘Zeg eens,’ zei Oom Bijna. ‘Hoe vaak moet een sla eigenlijk water?’

‘Dat weet ik niet,’ zei Jet.

‘Ik ook niet,’ zei Oom Bijna vrolijk.

Jet keek naar het lege stuk grond en probeerde te zien wat hij zag. Ze zag modder.

Maar toen ze naar huis liepen, had ze haar potlood al in haar hand.

Copyright & License

© 2026 Studio Safan (studiosafan.nl). All stories, characters and illustrations in this book are original.

This book is free, and it is meant to be shared: you may download it, print it, and pass it on to other families, schools and reading groups — as long as it stays free, unchanged and credited to Studio Safan. You may not sell this book, change it, or use it commercially.

License: Creative Commons BY-NC-ND 4.0 (creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0)